

NOTITIE

Bestemd voor: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Afkomstig van: Sovon Vogelonderzoek Nederland
Datum: 5 juni 2023
Notitie-nummer: 2022.130d

Betreft: Kerninformatie jachtsoorten per provincie

Aanleiding

In 2022 is de landelijke Staat van Instandhouding van de zogenaamde jachtsoorten, waaronder Wilde Eend, Fazant en Houtduif, als *matig ongunstig* of als *zeer ongunstig* beoordeeld (Sovon, 2022)ⁱ. Deze beoordelingen gaan over de landelijke Staat van Instandhouding, de situatie van de populatieontwikkeling kan per provincie echter verschillen. De Minister voor Natuur en Stikstof heeft in haar kamerbrief van 14 april 2022 aangegeven meer inzicht te willen krijgen in de situatie van Wilde Eend, Fazant en Houtduif per provincie.

Rapportage

Voor elke soort is per provincie een factsheet opgesteld waarin ingegaan wordt op het voorkomen en de ontwikkeling van de betreffende soort in die provincie. De basis hiervoor zijn de meest recente beschikbare verspreiding- en trendgegevens van Sovon van de soorten op landelijke schaal en per provincie. Daarnaast is gebruik gemaakt van gebiedspecifieke informatie, mits beschikbaar, zoals provinciale of regionale avifauna's, onderzoeken of inventarisaties. Ook wordt ingegaan op de bijdrage aan de landelijke Staat van Instandhouding.

Uit de factsheets per soort per provincie kan worden geconcludeerd dat er grote onderlinge verschillen zijn in aanwezigheid van een soort. Omdat de individuele factsheets ingaan op de situatie per provincie, is er geen overzicht van de onderlinge verhoudingen tussen de provincies. Aanvullend op de provinciale beschrijvingen, wordt in deze toelichting kort ingegaan op de onderlinge verhoudingen. Het betreft een duiding over de verschillen tussen de provincies, of en hoe deze te verklaren zijn en of dit van invloed is op de bijdragen aan de landelijke Staat van Instandhouding. Voor de landelijke analyse per soort wordt verwezen naar het rapport Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst (Sovon, 2022)ⁱ.

Gebruik Staat van Instandhouding

Vogels hebben in de regel een grote actieradius en zijn vaak onderdeel van een flyway-populatie of een grotere biogeografische populatie. Dat betekent dat populaties functioneel gezien over een groter gebied samenhangen en daarbinnen een specifieke verspreiding kennen. Ontwikkelingen binnen een deel van het verspreidingsgebied, bijvoorbeeld een provincie, kunnen daardoor impact hebben op de Staat van Instandhouding van de totale functionele populatie. Daarentegen hoeven veranderingen in het broedgebied hier (in Nederland) niet van invloed te zijn op het aantal overwinterende of doortrekkende vogels. Dit kan leiden tot verschillen in trends tussen broedvogels en niet-broedvogels binnen Nederland. Wanneer de broedomstandigheden bijvoorbeeld in Nederland verslechteren, kan dit leiden tot een negatieve trend van de landelijke broedvogelpopulatie. Als deze soort in de winterperiode een ander landgebruik heeft, dat minder onder druk staat en de winterpopulatie aangevuld wordt met individuen van buiten Nederland, dan zal dit mogelijk leiden tot een positievere trend van de winterpopulatie. De Staat van Instandhouding op nationaal niveau dient daarmee voor veel vogelsoorten in een groter perspectief bekeken te worden (zie o.a. Bijlsma *et al.* 2019). De

daadwerkelijke, ecologische staat is eigenlijk alleen voor de gehele functionele populatie, zoals een flyway, te beoordelen.

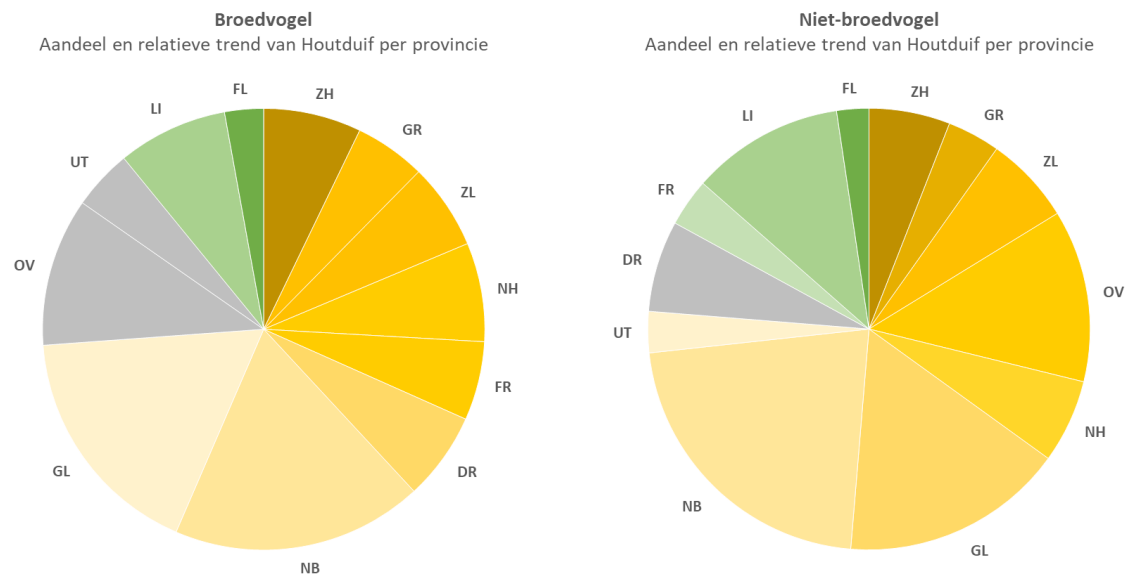
Gezien het voorafgaande kan gesteld worden dat zeker de omvang van de provincies te klein is om voor de hier voor komende vogelpopulaties een eigen Staat van Instandhouding te bepalen. Daarvoor zijn de relaties tussen de diverse deelpopulaties over de provinciegrenzen heen te groot. Wel kan de bijdrage van een provincie aan de nationale Staat van Instandhouding weergegeven worden. Daarbij kan gekeken worden naar de populatietrend, die is over het algemeen zeer bepalend voor de beoordeling van de Staat van Instandhouding. Als dat gecombineerd wordt met informatie over het totale populatieaandeel dat van een vogelsoort in een bepaalde provincie voorkomt, kan er een goed oordeel worden gegeven over de 'bijdrage' van de provincie aan de landelijke Staat van Instandhouding. Over het algemeen geldt dan dat de trend in de provincies met het hoogste aandeel van de nationale populatiegrootte het meest bepalend is voor de landelijke trend. Vaak is dat ook terug te zien in de overeenkomst in richting en grootte van de populatietrend. Daar staat tegenover dat de trend in provincies met lage populatie-aandelen af kunnen wijken en soms zelfs kunnen contrasteren met de landelijke trend. Op de totale populatie en de landelijke Staat van Instandhouding heeft dit echter weinig effect.

Houtduif

De landelijke Staat van Instandhouding van Houtduif als broedvogel is *matig ongunstig* vooral vanwege een matige langjarige afname van de broedpopulatie. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding *zeer ongunstig* vanwege een sterk afnemende populatie, verder is er sprake van een matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied

De verspreiding van Houtduiven is in Nederland sterk gecorreleerd aan de hogere zandgronden en een halfopen landschap. De hoogste dichtheden bevinden zich dan ook in het oosten en zuiden van Overijssel, Gelderland en Noord-Brabant. In de uitgesproken open landbouwgebieden van bijvoorbeeld Flevoland en Friesland is de dichtheid aanzienlijk lager. De hoge dichtheid in het zuidoosten van Nederland wordt de winter verder versterkt doordat deze delen zich binnen de trekbaan van Houtduiven uit Noord-Europa naar Frankrijk en Spanje bevinden. De trend in de provincies met hoge populatie-aandelen is, zoals verwacht, gelijk met de landelijke trend.

In alle regio's, ook met lage populatie-aandelen, valt op dat de hogere dichtheden broedvogels te vinden zijn in (groen) stedelijk gebied en in nog kleinschalige landschappen met. Dit verklaart mogelijk ook de positieve trend van de broedvogelpopulatie in Limburg dat deels sterk verstedelijkt is en lokaal nog kleinschalig landschap betreft (bijvoorbeeld Zuid-Limburg) en Flevoland waar buiten het stedelijk gebied het landschap zeer open is en nauwelijks geschikt leefgebied voorkomt (Figuur 1). De broedvogels in Nederland en met name in het stedelijk gebied, zijn veelal standvogels. De niet-broedvogelpopulatie is aanzienlijk groter doordat deze wordt aangevuld met exemplaren uit het noorden en oosten van Europa. Deze vogels verblijven grotendeels in het landelijke gebied. Dit geldt vooral voor de oostelijke en zuidoostelijke (delen van de) provincies die in de trekbaan liggen, waar een aanzienlijke toename is van houtduiven in de trek- en winterperiode. Ook in de winter worden in alle provincies grote open landbouwgebieden en uitgestrekte bosgebieden gemeden

Figuur 1. Aandeel van de populatie en lange termijn trendweergave van Houtduif per provincie. De omvang van de punt is het populaatiedeel per provincie, de kleur geeft de trend weer: Groene kleuren zijn een positieve trend (populatie neemt toe), waarbij een donkerdere kleur een sterkere toename betekend. Grijs is een stabiele trend (de populatie blijft gelijk). Gele kleuren zijn een negatieve trend (populatie neemt af), waarbij een donkerdere kleur een sterkere afname betekent.

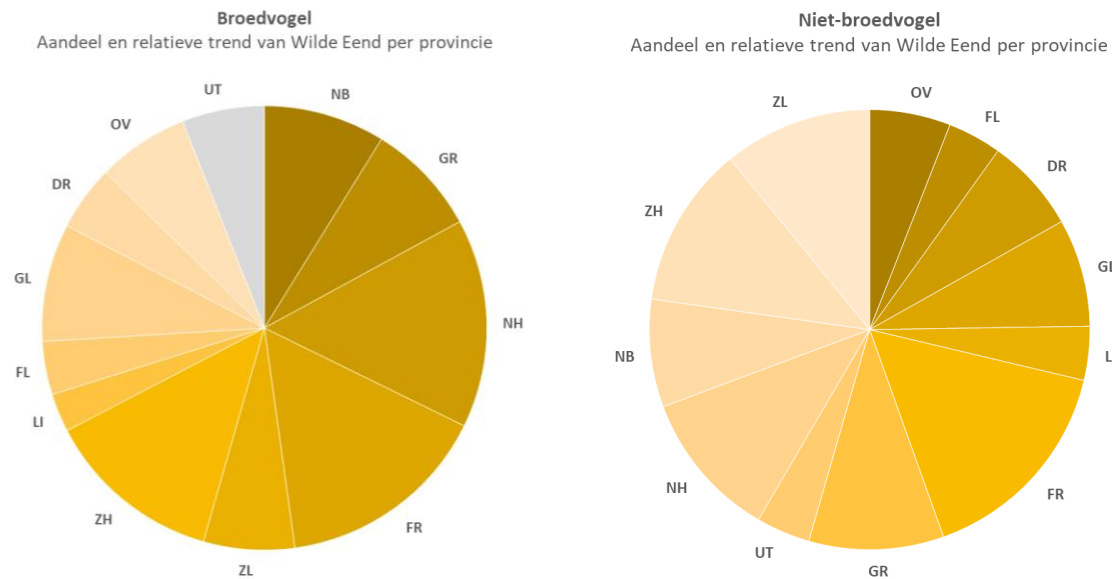
In alle provincies geldt dat de afname van de broedpopulatie verband houdt met de intensivering van de landbouw. Geschikt broedgebied is afgenomen doordat landschapselementen zijn verdwenen en de voedselbeschikbaarheid is afgenomen door het telen van andere gewassen (van graan naar maïs), gecombineerd met een hoog-efficiënte werkwijze waardoor nauwelijks resten achterblijven. Tevens is er een toename in het stedelijke gebied, wat indien voldoende groen aanwezig is, kennelijk een goed alternatief leefgebied vormt. De stedelijke uitbreidingen lijken daarmee in alle regio's de neergang min of meer op te vangen. De afname van de niet-broedvogelpopulatie wordt eveneens gekoppeld aan de afname van beschikbaar voedsel en rustplaatsen in het landbouwgebied. De afname wordt versterkt doordat een deel van de winterpopulatie noordelijker overwintert als gevolg van klimaatverandering (minder strenge winters hoger noordelijk), waardoor het aantal vogels dat Nederland bereikt is verminderd. De totale biogeografische populatie lijkt op niveau te blijven (Birdlife, 2021)ⁱⁱ.

Samengevat kan gesteld worden in alle provincies dezelfde factoren verantwoordelijk zijn voor de ontwikkelingen binnen zowel de broed- als niet-broedvogelpopulatie en dat er bovendien geen grote verschillen zijn in trends. De lokale verschillen lijken goed te verklaren en passen eveneens in het landelijke beeld en de landelijke populatieontwikkeling.

Wilde Eend

De landelijke Staat van Instandhouding van Wilde Eend als broedvogel is *matig ongunstig* vanwege een matige afname van de broedpopulatie, de afname van kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding *zeer ongunstig* vanwege een sterk afnemende populatie en een zeer ongunstig toekomstperspectief (Sovon 2022).

De verspreiding van Wilde Eend als broedvogel is sterk gecorreleerd aan Laag-Nederland met veel open water. De hoogste dichtheden bevinden zich dan ook in het noorden en noordwesten van Groningen, Friesland, Noord- en Zuid-Holland, het rivierengebied en de laagveengebieden. Op de hogere zandgronden is de dichtheid aanzienlijk lager en in de uitgestrekte bosgebieden op de stuwwallen ontbreekt de soort grotendeels. De verspreiding is in de winterperiode vergelijkbaar, waarbij de soort echter meer geconcentreerd voorkomt in de grote open wateren van de Randmeren, het rivierengebied, de Delta en de Waddenzee. De trend in de provincies met hoge populatie-aandelen is veelal gelijk met de landelijke trend, wat logisch is omdat die daar voor een groot deel door gevormd wordt.

Figuur 2. Aandeel van de populatie en lange termijn trendweergave van Wilde Eend per provincie. De omvang van de punt is het populatieaandeel per provincie, de kleur geeft de trend weer: Grijs is een stabiele trend (de populatie blijft gelijk). Gele kleuren zijn een negatieve trend (populatie neemt af), waarbij een donkerdere kleur een sterkere afname betekent.

In alle regio's, ook in lage dichtheidsgebieden, zijn de lageregebieden met water zichtbaar op de verspreidingskaart. Landbouwgebied met sloten, rivieren en plassen komen hierin naar voren, wat onder ander duidelijk zichtbaar is op de grens van Groningen en Drenthe, op de overgang van de Hondsrug naar de veenontginningen. Dit is in de winterperiode nog duidelijker zichtbaar, waarin ook kanalen en beken zichtbaar worden. De niet-broedvogelpopulatie is iets groter dan de broedpopulatie, met name door aanvoer van vogels vanuit Scandinavië en Oost-Europa. De lokale broedpopulatie blijft grotendeels in Nederland, waarbij de populatie zich wel verplaatst naar de grote open wateren en de Waddenzee. Opvallend is dat per regio wel een verschil is in mate van afname. In Zeeland en Zuid-Holland bevindt zich in het Deltagebied een relatief groot aandeel van de winterpopulatie en is de afname relatief beperkt (Figuur 2). De afname in andere delen met hoge concentraties in de winter (Waddengebied en rivierengebied) zijn groter.

In alle provincies geldt dat de afname van de broedpopulatie vermoedelijk verband houdt met de afname van kwaliteit van het broedgebied, met als gevolg een lage kuikenoverleving. De oorzaak hiervan wordt gezocht in intensivering van de landbouw, verslechterd voedselaanbod met een afname van dierlijk voedsel (insecten) en de toename van predatie met een afname van kleinschalige landschapselementen en dekking. Hoe deze factoren op elkaar inwerken en op de totale populatie is nog niet duidelijk. De afname van de niet-broedvogelpopulatie wordt deels in verband gebracht met de afname van lokale broedpopulaties en het overwinteren van vogels dicht bij de noordelijke broedgebieden onder invloed van klimaatverandering. De veranderingen in de landbouw (ontwatering en efficiëntere oogstmethode) zijn mogelijk ook factoren die inwerken op de niet-broedvogelpopulatie. Tot slot, jacht lijkt een beperkte rol te spelen als drukfactor. Zo is het aantal geschoten (en in eendenkooien gevangen) Wilde Eenden sterker afgenomen dan de bij ons aanwezige aantal, waaruit blijkt dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is voor de afnemende populaties in Nederlandⁱⁱⁱ.

Omdat de afname in alle provincies optreedt, waarbij niet direct een relatie zichtbaar is tussen de populatie-aandelen en mate van afname (figuur 2), is het aannemelijk dat de knelpunten optreden in heel Nederland en niet regiospecifiek zijn. Ook de flyway-populatie van neemt af (BridLife, 2021)ⁱⁱ.

Fazant

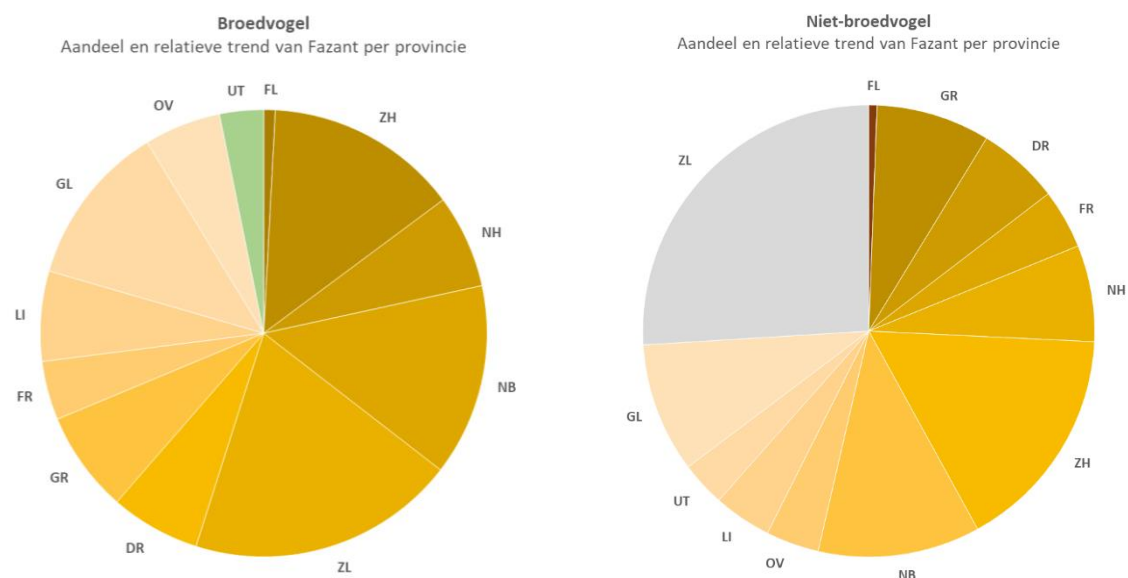
Omdat Fazant een uitgesproken standvogel is, is voor de Staat van Instandhouding geen onderscheid gemaakt tussen broedpopulatie en niet-broedpopulatie en kan deze als één populatie worden

beschouwd. De landelijke Staat van Instandhouding van Fazant is *matig ongunstig* vanwege een afname van de broedpopulatie en de afname van kwaliteit van het leefgebied.

De verspreiding van Fazant is gecorreleerd aan het agrarisch gebied op de kleigronden van Zuidwest- en Noordoost-Nederland en is daar gebonden aan een halfopen landschap. De hoogste dichtheden bevinden zich in Zeeland, verder zijn verspreid door het land kleine kerngebieden zoals Schiermonnikoog, Valthermond en het Binnenveld. In uitgesproken open landbouwgebieden van bijvoorbeeld Flevoland en Friesland is de dichtheid aanzienlijk lager. Dit geldt ook voor de meer uitgestrekte bos- en heidegebieden op de stuwwallen en de zandgronden in Noord-Brabant. De ongelijke verspreiding en dichtheden over het land zijn niet goed te duiden, maar over het algemeen is de soort gebonden aan de meer vochtige biotopen. Dat geldt ook voor de verschillen tussen de broedvogel en niet-broedvogeltrend. De positieve trend in Utrecht (Figuur 3) betreft slechts een klein deel van de populatie en lijkt gebonden aan één bepaald gebied, het Binnenveld. De Zeeuwse broedvogeltrend is negatief, terwijl de niet-broedvogelpopulatie stabiel is.

De sterke, continue afname van de populatie heeft een duidelijke relatie met het stoppen van het uitzetbeleid. Gecombineerd met een toename van predatie, verminderd bijvoeren en koude winters blijkt de soort zich over het algemeen niet goed zelfstandig te kunnen handhaven. Net als bij andere vogelsoorten in het landelijk gebied is ook voor Fazant de kuikenoverleving laag door de afname van beschikbaar voedsel in de vorm van insecten. De winteroverleving wordt negatief beïnvloed door efficiënte oogstmethodes en intensief en effectief landgebruik waardoor nauwelijks nog oogstresten aanwezig zijn en beschutting langs percelen ontbreekt. Of de populatie uiteindelijk in kleine kernen zich op een laag niveau kan handhaven is aannemelijk, maar niet zeker. Opvallend zijn de hogere dichtheden langs de Duitse grens, wat mogelijk verklaard kan worden doordat het uitzetten van Fazanten in aangrenzend Nordrhein-Westfalen nog plaatsvindt. Waarom de dichtheid in Zeeland relatief hoog is, is niet bekend. Door het per EU-land verschillende beleid over Fazant, jacht en uitzetten, is geen goede uitspraak mogelijk over de status op biogeografisch niveau.

Samengevat kan gesteld worden dat in alle provincies dezelfde factoren inwerken op zowel de broed- als niet-broedvogelpopulatie en er geen grote verschillen zijn. De lokale verschillen zijn deels te verklaren en passen eveneens in het landelijke beeld en de landelijke populatieontwikkeling. Door de sterke menselijke invloed op de populatie in het verleden, maar ook nu nog in de grensregio's en vermoedelijk ook lokaal, is van een natuurlijke situatie waarschijnlijk geen sprake.

Figuur 3. Aandeel van de populatie en lange termijn trendweergave van Fazant per provincie. De omvang van de punt is het populatieaandeel per provincie, de kleur geeft de trend weer: Groene kleuren zijn een positieve trend (populatie neemt toe), waarbij een donkerdere kleur een sterkere toename betekent. Grijs is een stabiele trend (de populatie blijft gelijk). Gele kleuren zijn een negatieve trend (populatie neemt af), waarbij een donkerdere kleur een sterkere afname betekent.

ⁱ SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND 2022. *Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22*. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

ⁱⁱ BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. *European Red List of Birds*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

ⁱⁱⁱ SCHEKKERMAN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. *Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Kraakeend in Nederland*. *Limosa* 89: 130-137.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Zuid-Holland - Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Wilde Eend is één van de talrijkste watervogels in Nederland en het gehele jaar aanwezig. De broedpopulatie wordt in het najaar en de winter aangevuld met vogels uit Fenno-Scandinavië, de Baltische Staten en Noordwest-Rusland. De Wilde Eend is een habitatgeneralist, wat betekent dat ze niet kritisch is ten aanzien van het habitattype waarin ze leeft. Wilde Eenden nestelen in uiteenlopende habitats, doorgaans echter wel bij of op korte afstand van water. Het gaat hierbij om vrijwel alle watertypen (maar wel met een voorkeur voor zoete wateren), zolang ze maar ondiep zijn, niet stromen en enige oeverbegroeiing hebben. Landelijk gezien bevinden de grootste aantallen broedparen zich in waterrijke polders en moerassen in de laaggelegen delen van Nederland. Het dieet vertoont een grote verscheidenheid en omvat in de broedtijd zowel plantaardig als dierlijk voedsel. Buiten het broedseizoen komt de Wilde Eend voor in zowel zoete als zoute wateren, variërend van estuaria tot kanalen en grachten in stedelijk gebied. De grootste aantallen worden aangetroffen in estuaria, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden. Buiten de broedtijd is zijn voedsel vooral plantaardig.

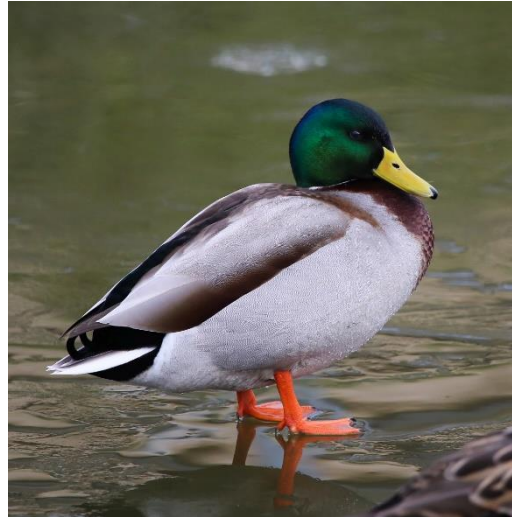

Foto: Bart Vastenhouw (bron: Saxifraga)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel is beoordeeld als ‘matig ongunstig’, vanwege een matige afname van de broedpopulatie, een afname in de kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding beoordeeld als zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend en een zeer ongunstig toekomstperspectief (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als niet-broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	gunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

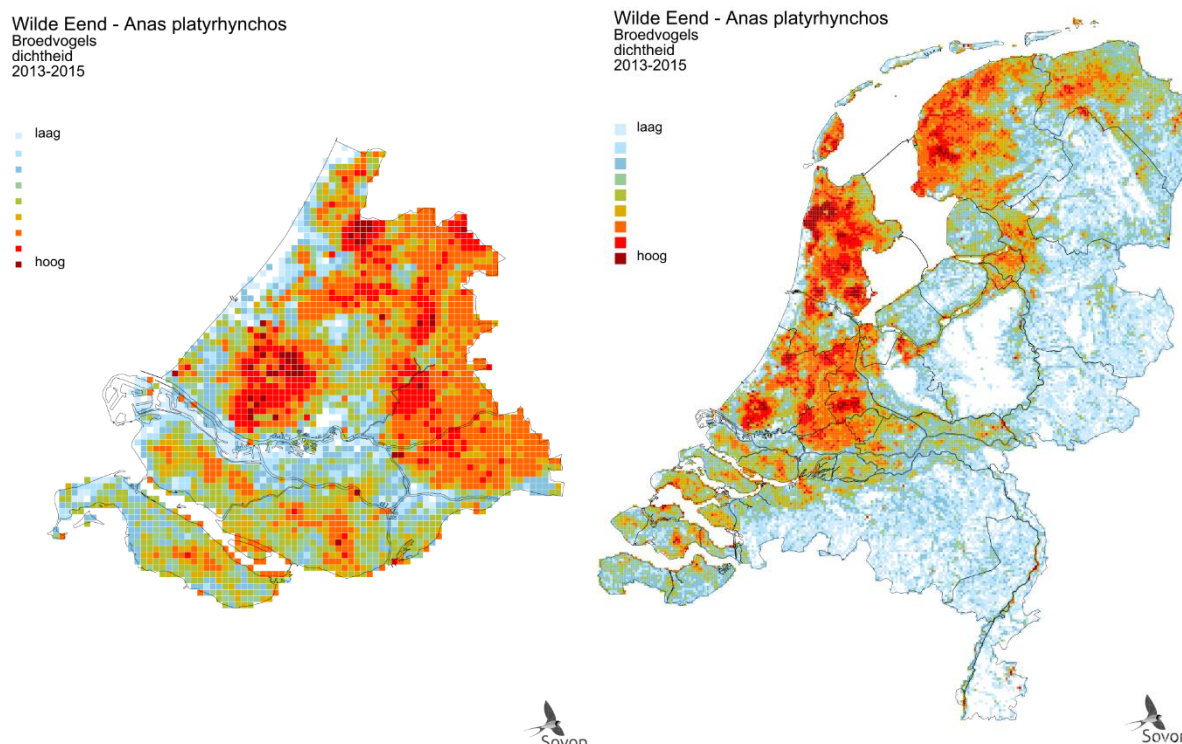
Op Europees niveau is de Wilde Eend als broedvogel in de periode 1980-2019 matig toegenomen (PECBMS 2022). Trends tussen landen verschillen, met afnames in een aantal voor de soort belangrijke landen in West- en Noordoost-Europa (o.a. Nederland, Estland en Litouwen) en toenames in o.a. Groot-Brittannië en Fenno-Scandinavië (EIONET 2022). De Wilde Eend is op Europees niveau gecategoriseerd als een soort van ‘Least Concern’ in de IUCN Rode Lijst (Birdlife International 2021). De Noordwest-Europese flyway-populatie, waartoe de in Nederland overwinterende vogels behoren, laat zowel op de lange (sinds 1972) als korte termijn (sinds 2009) een matige afname zien (Nagy & Langendoen 2020). In Nederland verblijft in de winter zo’n 15-20% van deze flyway-populatie. In de ons

omliggende landen, zoals Duitsland, België en Groot-Brittannië, nemen de aantallen overwinterende Wilde Eenden eveneens af.

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig binnen de provincie Zuid-Holland weinig veranderd (Sovon 2018). Zuid-Holland ligt nagenoeg geheel binnen het zwaartepunt van de verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in Nederland, wat gevormd wordt door de waterrijke delen van de laaggelegen zeelei- en veenweidegebieden van Noord- en West-Nederland (figuur 1). Hoge dichtheden worden gevonden in het veenweidegebied van Midden-Delfland tussen Rotterdam, Delft en Den Haag en in diverse polders in het noorden van de provincie zoals de Zwanenburgerpolder. Ook in de uitgestrekte graslandpolders van de Krimpenerwaard en Alblasserwaard met talloze sloten en weteringen is de Wilde Eend zeer talrijk. Alleen in enkele zeer droge gebieden, voornamelijk in de duinstrook, ontbreekt de Wilde Eend. Dit geldt ook voor de delen van het stedelijk gebied waar geen water en beplanting van enige vorm aanwezig zijn, wat zichtbaar is in delen van Rotterdam.

Figuur 1. Verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Zuid-Holland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

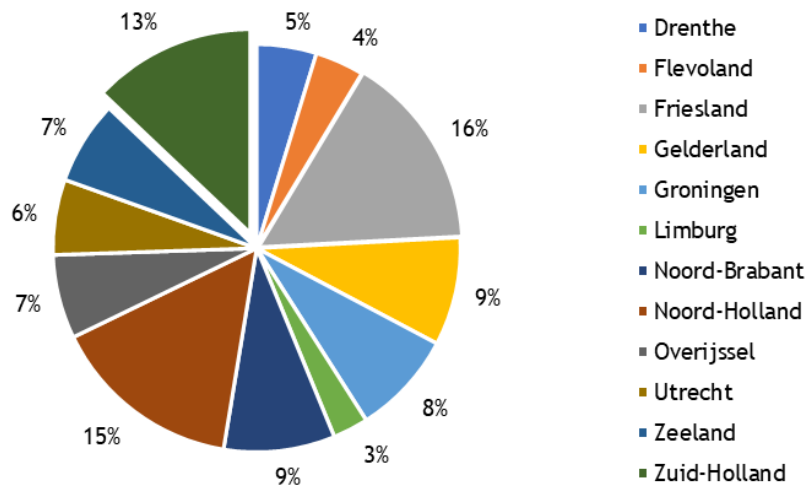
2. Populatie

De omvang van de Zuid-Hollandse broedpopulatie werd in 2018-2020 geschat op ca. 23.000-36.000 paren (figuur 2), hetgeen zo'n 13% van de Nederlandse populatie betreft (180.000-280.000 broedparen). De aantalsontwikkeling van de Zuid-Hollandse broedvogels laat een vergelijkbaar beeld zien als de landelijke populatie met zowel vanaf 1990 als de laatste 12 jaren een matige afname (figuur 3). Aangezien in Zuid-Holland grote aantallen Wilde Eenden broeden is deze afname, samen met de overige provincies in de noordwestelijke helft van het land, grotendeels bepalend voor het landelijke beeld.

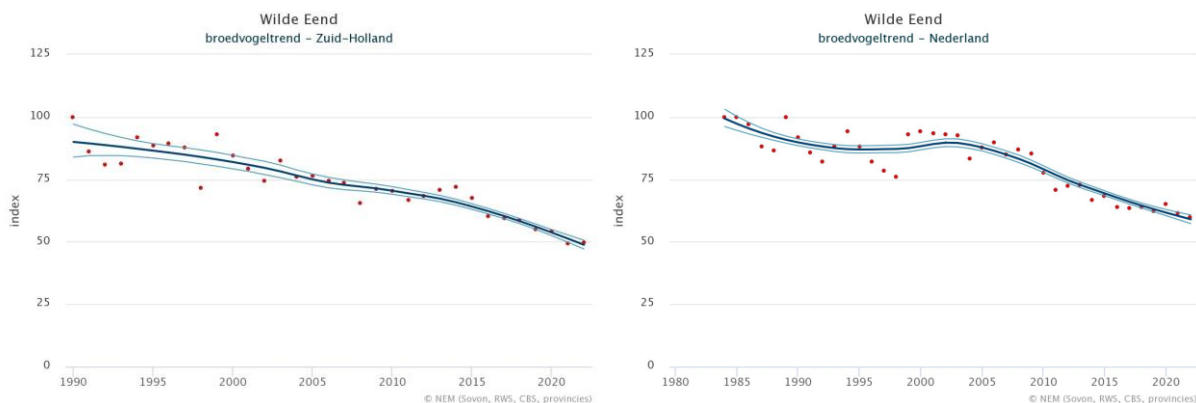
Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen. De afname van de Wilde Eend lijkt landelijk gezien vooral samen te hangen met een te lage kuikenoverleving (Wiegers *et al.* 2022). Factoren die hierbij waarschijnlijk een rol spelen zijn

voedselaanbod, schuilmogelijkheden en predatie (Sovon 2022). Lokaal heeft de Wilde Eend kunnen profiteren van de toename van geschikt broedgebied door de aanleg van natuurontwikkelingsgebieden, zoals binnen Zuid-Holland op het eiland Tiengemeten. De Wilde Eend heeft hier een spectaculaire toename laten zien, van 102 territoria in 2008 naar 578 in 2014. In 2011 werden binnendijks op Tiengemeten ook al 200 territoria geteld. Het duurde blijkbaar een aantal jaren voordat er aantrekkelijk habitat voor Wilde Eenden ontstond (Klemann & Slaterus 2015). Desondanks blijven deze lokale toenames onvoldoende om de neergaande trend te keren.

Figuur 2. Aanwezigheid van de Wilde Eend als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Zuid-Holland uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Zuid-Holland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index (respectievelijk 1990=100 en 1984=100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval.

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Wilde Eend als broedvogel is sterk afhankelijk van de hoeveelheid wateroppervlak in het landschap (Kleyheeg 2018). Zuid-Holland heeft binnen Nederland met 7% het grootste oppervlak binnenwateren (CBS 2023), wat terug te zien is in de grote aantallen Wilde Eenden die binnen de provincie broeden. Niet zozeer de omvang van het leefgebied in het broedseizoen, maar met name de kwaliteit lijkt te zijn afgenomen in de afgelopen decennia, waarbij het knelpunt vooral in de kuikenoverleving lijkt te zitten (Sovon 2022).

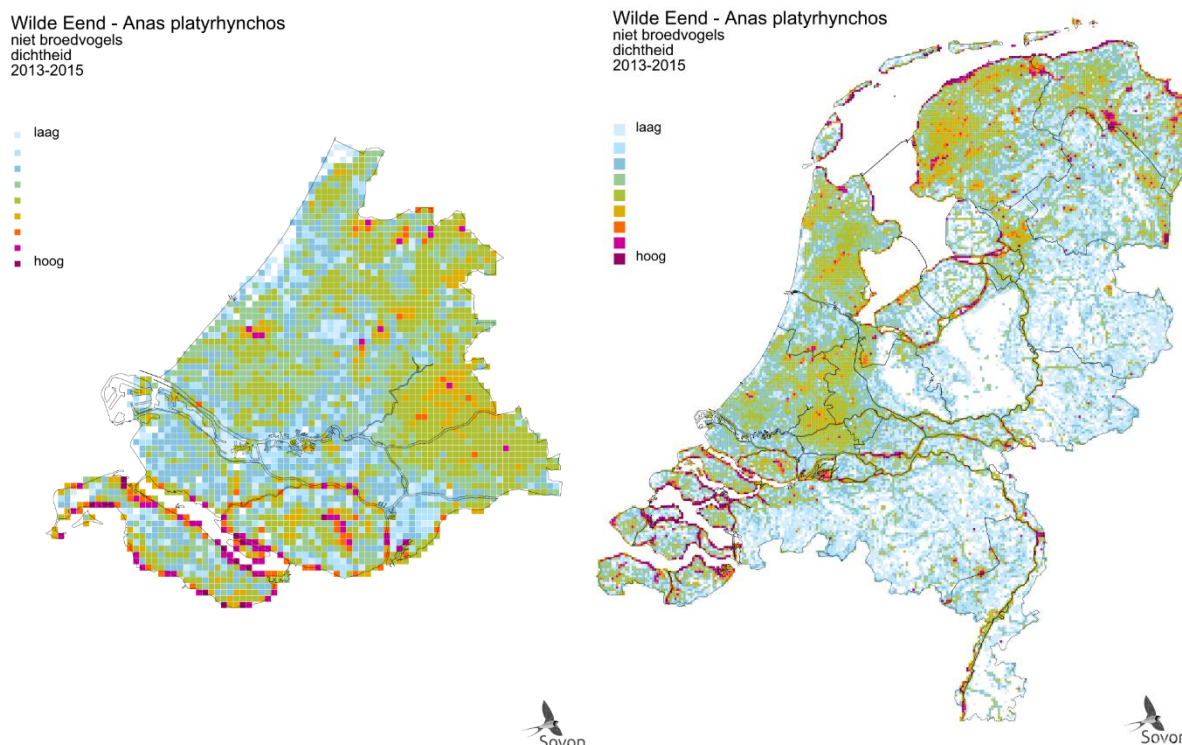
Het toekomstperspectief voor de Wilde Eend als broedvogel is voor Nederland als ‘matig ongunstig’ beoordeeld. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. Er zijn echter vooralsnog geen redenen bekend om aan te nemen dat deze zullen afwijken van de landelijke situatie. Recent onderzoek laat zien dat de overlevingskans van kuikens van de Wilde Eend in Nederland relatief laag is, zowel ten opzichte van historische en buitenlandse populaties beschreven in de literatuur, als ten opzichte van de in ecologisch opzicht nauw aan de Wilde Eend verwante Krakeend

in Nederland (Kleyheeg *et al.* in prep.). Een populatiemodel dat voor de Nederlandse broedpopulatie is gemaakt, wijst ook de lage kuikenoverleving aan als sturende factor voor de afname (Wiegers *et al.* 2022). Wellicht hangen problemen in de kuikenfase samen met veranderend voedselaanbod (al dan niet in combinatie met veranderend landgebruik) of een toegenomen predatiedruk. De verbeterde ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten). Wilde eendenkuikens zijn potentieel gevoelig voor factoren die invloed hebben op de beschikbaarheid van insecten en andere ongewervelden in sloten en plassen, waaronder eutrofiëring en gifstoffen. Er zijn echter nauwelijks gegevens voorhanden waarmee deze hypothesen kunnen worden getoetst, en onderzoek naar de kuikenperiode (en de eerste maanden na het vliegvlug worden) van de Wilde Eend is dan ook gewenst (Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016, Kleyheeg *et al.* in prep.).

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is in Zuid-Holland stabiel in vergelijking met de periode rond 1980 (Sovon 2022). De verspreiding in de winter weerspiegelt grotendeels die in het broedseizoen, met hoge dichtheden in de natte delen. De Wilde Eend is dan ook zeer talrijk in Zuid-Holland (figuur 4). Het grote verschil met het broedseizoen is dat nu ook grote concentraties Wilde Eenden aanwezig zijn in brakke en zoute milieus, al blijft de voorkeur voor zoete milieus bestaan. Met name in de Delta en het rivierengebied binnen de provincie zijn grote aantallen te vinden. Grote concentraties (>500 vogels) zijn binnen Zuid-Holland buiten het broedseizoen vooral te vinden langs de oevers van het Haringvliet en in het Krammer-Volkerak (de Boer *et al.* 2020). Het Haringvliet is het belangrijkste gebied voor de Wilde Eend binnen het rivierengebied, zo werden hier in december 2019 ruim 13.000 vogels geteld (Hornman *et al.* 2022). Wilde Eend gebruiken het Haringvliet vooral als rustgebied overdag; 's nachts foerageren ze in binnendijkse gebieden (Reeze *et al.* 2020). Gebieden met hoge dichtheden binnen het Benedenrivierengebied liggen langs de Nieuwe Maas (overslag Wilhelminahaven), langs de westzijde van het Spui en op de Oude Maas (havens Zwijndrecht, de Boer *et al.* 2021). Ook graslandpoldergebieden zoals de Alblasserwaard en Krimpenerwaard kunnen grote aantallen herbergen (Hornman *et al.* 2022).

Figuur 4. Verspreiding van de Wilde Eend als niet-broedvogel provincie Zuid-Holland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

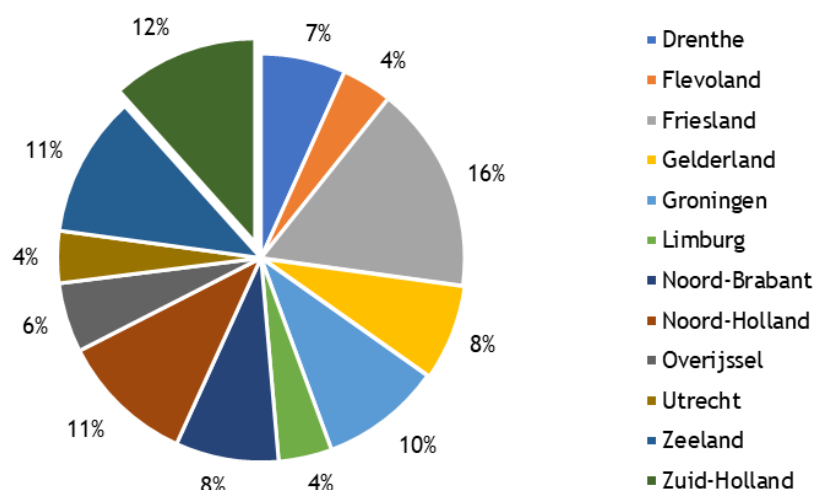
2. Populatie

Op grond van atlasschattingen en watervogeltellingen wordt de Zuid-Hollandse winterpopulatie in 2016-2021 geschat op 64.000-84.000 vogels (figuur 5), hetgeen zo'n 12% van het geschatte maximumaantal

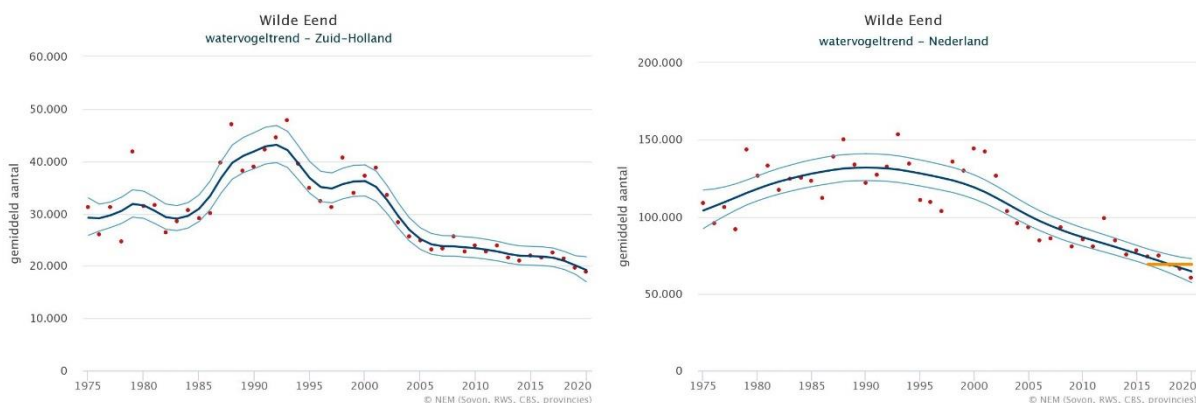
in de winter van de Nederlandse populatie betreft (530.000-700.000 vogels, Hornman *et al.* 2022). Net als de broedpopulatie is ook het aantal overwinteraars in de laatste decennia afgenomen. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Zuid-Holland laat op zowel de lange termijn (sinds 1975) als de laatste 12 jaren een matige afname zien, overeenkomstig het landelijke beeld (figuur 6). De jaarlijkse korte termijn afname is in Zuid-Holland met 1,8% minder sterk dan in diverse provincies in met name het noordoosten van het land (Overijssel -6,6%, Drenthe -5,4%, Friesland -3,9%).

Van de in totaal 13 Natura 2000-gebieden die in Nederland zijn aangewezen voor de Wilde Eend als niet-broedvogel liggen er vijf (deels) in provincie Zuid-Holland. Het gaat om Haringvliet, Hollands Diep, Biesbosch, Krammer-Volkerak en Grevelingen, waarvoor foerageerdoelen zijn opgesteld voor de omvang van de niet-broedende (winter)populatie. Voor alle gebieden geldt dat de Wilde Eend er in grote aantallen voorkomt en één van de belangrijkste soorten planteneters is. In alle gebieden wordt de gebiedsdoelstelling niet gehaald, en is op de lange termijn een matige afname zichtbaar. Alleen in Krammer-Volkerak is de lange termijntrend stabiel, maar ook recent is daar een afname zichtbaar (Sovon 2023). In het Hollands Diep zijn de aantallen het verste verwijderd van de instandhoudingsdoelstelling (56%, op basis van seizoensgemiddelde 2014/15-2019/20), in Grevelingen bevinden de aantallen zich rond de 20% onder het doel.

Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen in de aantallen Wilde Eenden buiten het broedseizoen. In de Biesbosch en omliggende polders nam vooral na de eeuwwisseling het aantal overwinterende Wilde Eenden af overeenkomstig de landelijke trend. Dit zal net als de landelijke situatie samenhangen met de achteruitgang van de eigen broedvogels, maar wellicht ook met het klimaat in Noord-Europa waardoor de trekdrang daar vermindert (Terlouw *et al.* 2020). Hoewel nog een aanzienlijk aantal Wilde Eenden wordt geschoten, lijkt jacht een beperkte rol te spelen als drukfactor. Zo is het aantal geschoten (en in eendenkooien gevangen) Wilde Eenden sterker afgenomen dan de bij ons aanwezige aantal (zowel broedvogels als wintervogels), waaruit blijkt dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is voor de afnemende populaties in Nederland (van den Bremer *et al.* 2015, Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016).

Figuur 5. Aanwezigheid van de Wilde Eend als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Zuid-Holland uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als niet-broedvogel in provincie Zuid-Holland (links) en Nederland (rechts)¹. Weergegeven is het seizoensgemiddelde² (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval (lichtgekleurde lijn).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Ook buiten het broedseizoen is het voorkomen van de Wilde Eend sterk afhankelijk van de hoeveelheid water in het landschap. Landelijk gezien worden de grootste aantallen buiten het broedseizoen aangetroffen in zowel hoog- als laagdynamische getijdengebieden, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden, maar ook in landbouwvelden met brede weteringen en op kanalen en overig water in stedelijk gebied. Binnen de provinciegrenzen van Zuid-Holland zijn behoorlijke oppervlaktes van deze biotopen aanwezig. Een afname van de omvang van het leefgebied buiten het broedseizoen is niet aan de orde en ook een afname in kwaliteit van het leefgebied lijkt niet waarschijnlijk (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief voor de Wilde Eend als niet-broedvogel op landelijke schaal wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 3% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. De afname zal ten dele de situatie van de Nederlandse broedpopulatie reflecteren, voor zover deze binnen de landsgrenzen overwintert. Daarnaast worden onder invloed van klimaatverandering de winters in de broedgebieden en langs de trekroute van Wilde Eenden uit Noord- en Oost-Europa steeds zachter en neemt de noodzaak om naar Nederland te trekken af (Sauter *et al.* 2010, Gunnarsson *et al.* 2012). Voedselbeschikbaarheid is in de winter van essentieel belang om te overleven en sturend voor de bewegingen van watervogels die vrij noordelijk in Europa overwinteren. Voor de Wilde Eend als opportunist is niet het type voedsel, maar de bereikbaarheid van voedsel de voornaamste beperkende factor, wat inhoudt dat hun foerageren vooral beperkt wordt door ijs en sneeuw. Als langdurige vorst uitblijft, is er voor de Wilde Eend geen noodzaak om weg te trekken en dus in onze contreien te gaan overwinteren.

Literatuur

- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- DE BOER V., DE JONG A. & VAN WINDEN E. 2020. Beknopt verslag monitoring watervogels en slaapplekken in Zuid-Holland, 2019/2020. Sovon-rapport 2020/75. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- DE BOER V., SLATERUS R. & BOUDEWIJN T.J. 2021. Watervogeltellingen in het Benedenrivierengebied in 2020/21. RWS-Centrale Informatievoorziening BM 21.25. Sovon-rapport 2021/83. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen. Bureau Waardenburg-rapport 21-320. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., VAN ROOMEN M. & VOSLAMBERT B. 2009. Natuurontwikkeling in uiterwaarden: hoe reageren trekkende en overwinterende watervogels? *De Levende Natuur* 110: 231-234.

¹ De grafiek geeft de aantalsontwikkeling in de monitoringsgebieden weer (zie ook <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>), en wijkt wat aantallen betreft af van de grafiek zoals gepresenteerd in Sovon 2022, wat uitgaat van heel Nederland.

² Dit seizoensgemiddelde is gebaseerd op het totaal van alle maandelijkse tellingen, gedeeld door 12 (aantal maanden van het jaar).

- VAN DEN BREMER L., SCHEKKERMAN H., VAN DER JEUGD H., VAN ROOMEN M., KNOL W. & VAN TURNHOUT C. 2015. Populatie-ontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- GUNNARSSON G., WALDENSTRÖM J. & FRANSSON T. 2012. Direct and indirect effects of winter harshness on the survival of Mallards *Anas platyrhynchos* in northwest Europe. *Ibis* 154: 307-317.
- HORNMAN M., KAVELAARS M., KOFFIJBERG K., VAN WINDEN E., VAN ELS P., DE JONG A., KLEEFSTRA R., SCHOPPERS J., SLATERUS R., VAN TURNHOUT C. & SOLDAAT L. 2022. Watervogels in Nederland in 2019/2020. Sovon rapport 2022/06, RWS-rapport BM 22.03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEYHEEG E. 2018. Wilde Eend *Anas platyrhynchos*. Pp. 108-109 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- KLEYHEEG E., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., MARIS T., JONGEJANS E. & VAN RABENSWAALJ N. Overleving en fenologie van kuikens van Wilde eend, Soepeend en Krakeend in Nederland. *in prep.*
- NAGY S. & LANGENDOEN T. 2020. Flyway trend analyses based on data from the African Eurasian Waterbird Census from the period of 1967-2018. Online publication. Wetlands International, Wageningen.
- REEZE B., DE LA HAYE M.A.A., ARTS F., BOUDEWIJN T.J., VAN DER JAGT H.A., VAN KESSEL N., VERWEIJ G.L. & WEGMAN C. 2020. Nulrapportage ecologische toestand Haringvliet en Voordelta 'Lerend implementeren Kierbesluit'. Bureau Waardenburg Rapportnr. 20-340. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- SAUTER A., KORNER-NIEVERGELT F. & JENNI L. 2010. Evidence of climate change effects on within-winter movements of European Mallards *Anas platyrhynchos*. *Ibis* 152: 600-609.
- SCHEKKERMAN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Krakeend in Nederland. *Limosa* 89: 130-137.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2023. Wilde Eend. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860>. Geraadpleegd op 17/03/2023.
- WIEGERS J.N., JONGEJANS E., VAN TURNHOUT C., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & KLEYHEEG E. 2022. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a European population of the Mallard. *Ornithological Applications*. <https://doi.org/10.1093/ornithapp/duac020>.

Geraadpleegde websites

- EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK (EIONET). 2022. Population status and trends at the EU and Member State levels. <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12>. Geraadpleegd op 07/11/2022.
- CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK. 2023. Bodemgebruik. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/11/bijna-eeen-kwart-zuid-holland-nu-bebouwd>. Geraadpleegd op 21/03/2023.
- PAN-EUROPEAN COMMON BIRD MONITORING SCHEME (PECBMS). 2022. Species trends. <https://pecbms.info>. Geraadpleegd op 07/11/2022.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Zeeland - Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Wilde Eend is één van de talrijkste watervogels in Nederland en het gehele jaar aanwezig. De broedpopulatie wordt in het najaar en de winter aangevuld met vogels uit Fenno-Scandinavië, de Baltische Staten en Noordwest-Rusland. De Wilde Eend is een habitatgeneralist, wat betekent dat ze niet kritisch is ten aanzien van het habitattype waarin ze leeft. Wilde Eenden nestelen in uiteenlopende habitats, doorgaans echter wel bij of op korte afstand van water. Het gaat hierbij om vrijwel alle watertypen (maar wel met een voorkeur voor zoete wateren), zolang ze maar ondiep zijn, niet stromen en enige oeverbegroeiing hebben. Landelijk gezien bevinden de grootste aantallen broedparen zich in waterrijke polders en moerassen in de laaggelegen delen van Nederland. Het dieet vertoont een grote verscheidenheid en omvat in de broedtijd zowel plantaardig als dierlijk voedsel. Buiten het broedseizoen komt de Wilde Eend voor in zowel zoete als zoute wateren, variërend van estuaria tot kanalen en grachten in stedelijk gebied. De grootste aantallen worden aangetroffen in estuaria, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden. Buiten de broedtijd is zijn voedsel vooral plantaardig.

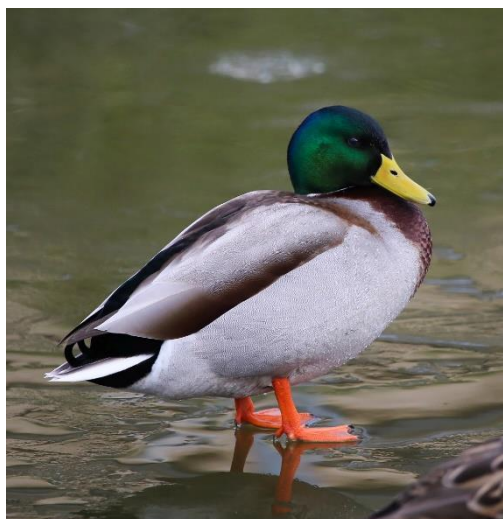

Foto: Bart Vastenhouw (bron: Saxifraga)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel is beoordeeld als ‘matig ongunstig’, vanwege een matige afname van de broedpopulatie, een afname in de kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding beoordeeld als zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend en een zeer ongunstig toekomstperspectief (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als niet-broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	gunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

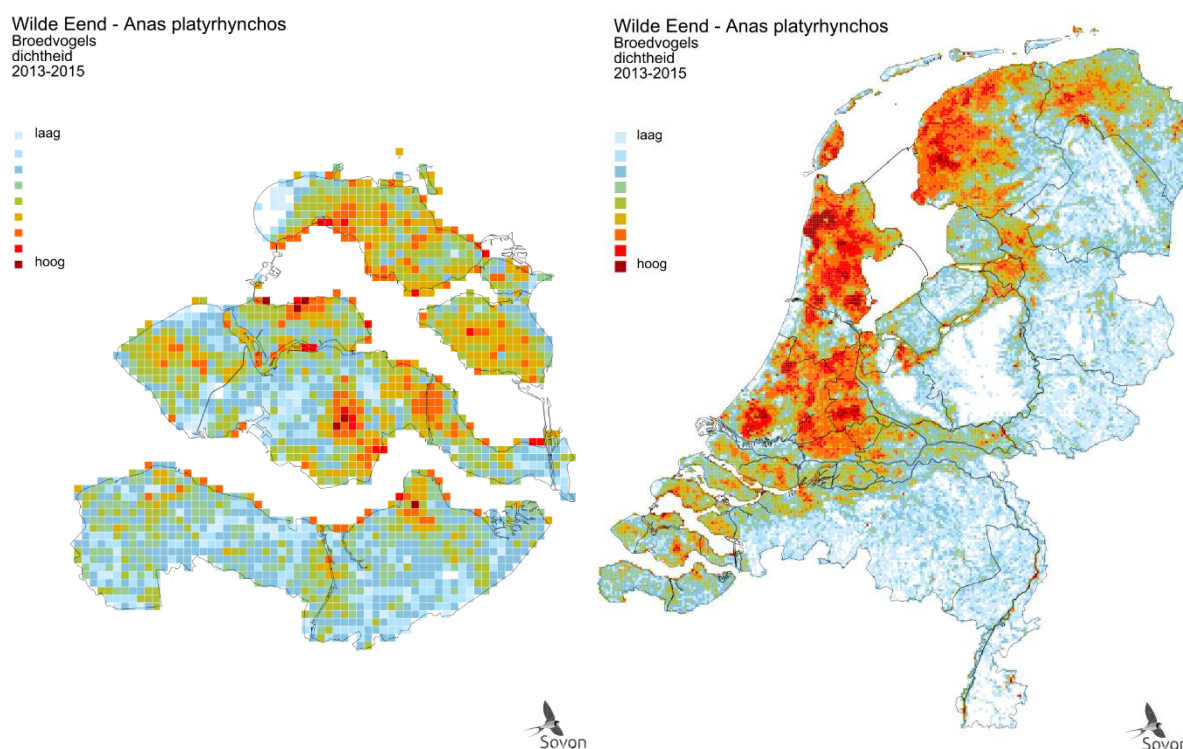
Op Europees niveau is de Wilde Eend als broedvogel in de periode 1980-2019 matig toegenomen (PECBMS 2022). Trends tussen landen verschillen, met afnames in een aantal voor de soort belangrijke landen in West- en Noordoost-Europa (o.a. Nederland, Estland en Litouwen) en toenames in o.a. Groot-Brittannië en Fenno-Scandinavië (EIONET 2022). De Wilde Eend is op Europees niveau gecategoriseerd als een soort van ‘Least Concern’ in de IUCN Rode Lijst (Birdlife International 2021). De Noordwest-Europese flyway-populatie, waartoe de in Nederland overwinterende vogels behoren, laat zowel op de lange (sinds 1972) als korte termijn (sinds 2009) een matige afname zien (Nagy & Langendoen 2020). In Nederland verblijft in de winter zo’n 15-20% van deze flyway-populatie. In de ons

omliggende landen, zoals Duitsland, België en Groot-Brittannië, nemen de aantallen overwinterende Wilde Eenden eveneens af.

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig binnen de provincie Zeeland weinig veranderd (Sovon 2018). Wilde Eenden broeden vrijwel overal in Zeeland. Ook wanneer de verspreiding op gedetailleerder niveau binnen het areaal wordt bekeken dan komt het beeld op hoofdlijnen overeen, met een afname van de dichtheden van noord naar zuid. De soort ontbreekt alleen in droge gebieden zoals delen van de duinen en Boswachterij Westerschouwen (Hoekstein & Castelijn 2022). De dichtheden op Zeeuws-Vlaanderen zijn lager ten opzichte van Schouwen-Duiveland, Tholen en Sint-Philipsland en Noord- en Zuid-Beveland (Kleyheeg *et al.* 2021). Uit inventarisaties in de periode 1983-1991 bleek dat de hoogste dichtheden (meer dan 20 paren/100 hectare) werden bereikt in jonge bossen nabij open water, rietrijke brakke kreken, inlagen en voormalige schorren en zandplaten in afgesloten zeearmen. Iets lagere dichtheden (veelal tussen de 15 en 20 paren/100 hectare) bevonden zich in vochtig weiland en door rietkrekens doorsneden akkerland. In grootschalig akkerland en droge graslanden broedden zelden meer dan 5-8 paren/100 hectare. In stedelijk gebied, oudere bossen en de duinstruwelen ligt de dichtheid nog lager. Tezamen met enkele kale slikken en zandplaten zijn dit ook de enige biotooptypen, waar de soort plaatselijk geheel ontbrak (Vergeer & van Zuylen 1994).

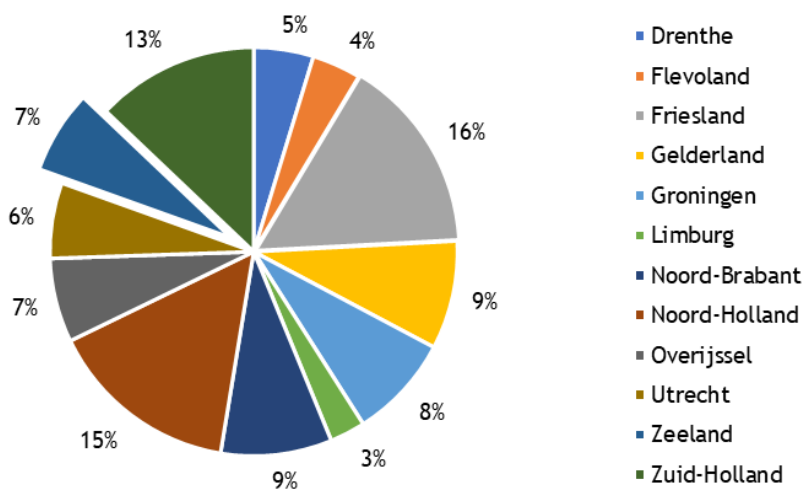
Figuur 1. Verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Zeeland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

2. Populatie

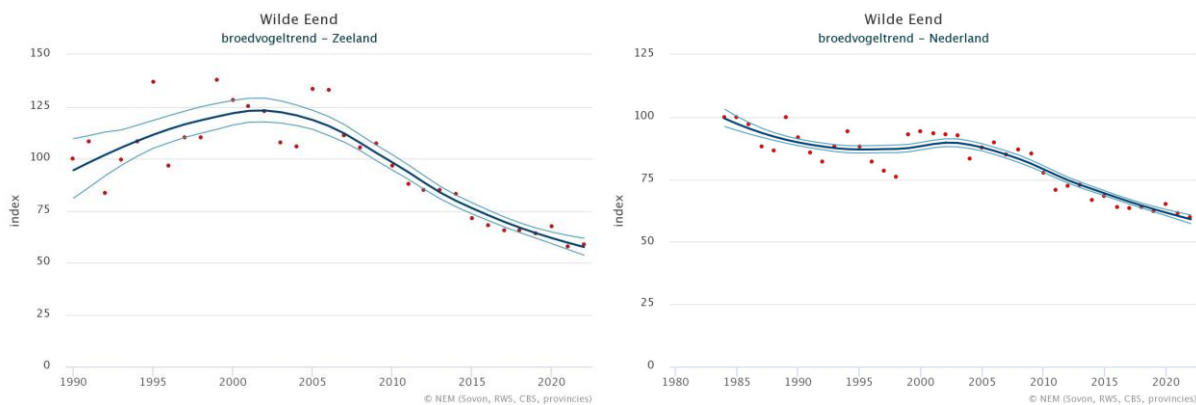
De omvang van de Zeeuwse broedpopulatie werd in 2018-2020 geschat op ca. 13.000-20.000 paren (figuur 2), hetgeen zo'n 7% van de Nederlandse populatie betreft (180.000-280.000 broedparen). De aantalsontwikkeling van de Zeeuwse broedvogels laat een vergelijkbaar beeld zien als de landelijke populatie met zowel vanaf 1990 als de laatste 12 jaren een matige afname. Ook het Zeeuwse Boerenlandvogelmeetnet, waarbinnen het voorkomen van broedvogels in het agrarisch gebied wordt onderzocht, laat ook een afname van de Wilde Eend zien (Vergeer *et al.* 2019). De landelijke

aantalsontwikkeling wordt met name bepaald door de ontwikkelingen in de noordwestelijke helft van het land, waar de meeste Wilde Eenden broeden. Ook in Vlaanderen laat de broedpopulatie tussen 2006 en 2021 een sterke afname zien (Onkelinx *et al.* 2022).

Ontwikkelingen die in de tweede helft van de 20^e eeuw zullen hebben bijgedragen aan de afname van de Zeeuwse broedpopulatie zijn ruilverkavelingen, ontwatering en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen (Hoekstein & Castelijns 2022). Met name het verdwijnen van kleine kreekresten, knotwilgenrijen (waar vaak in gebroed werd), slecht ontwaterde weilanden en eendenkooien (Schouwen) zal de soort geen goed hebben gedaan (Vergeer & van Zuylen 1994). Daar staat tegenover dat de afsluitingen van zeearmen en de ophoging van de schorren in Saeftinghe hebben geleid tot gedeeltelijk herstel. Dit zorgde na een dieptepunt begin jaren zestig voor een opleving. In het polderland bleven de aantallen echter laag en ook afgelopen decennia leidt voortgaande intensivering van het agrarische gebruik van het landschap tot verdere afname in het boerenland (Hoekstein & Castelijns 2022). De toename van geschikt broedgebied binnen de provincie door de aanleg van een groot aantal natuurontwikkelingsgebieden is onvoldoende om de neergaande trend te keren.

Figuur 2. Aanwezigheid van de Wilde Eend als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Zeeland uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Zeeland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index (respectievelijk 1990=100 en 1984=100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval.

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Wilde Eend als broedvogel is sterk afhankelijk van de hoeveelheid wateroppervlak in het landschap (Kleyheeg 2018). Uit een eerdere verklarende analyse naar het voorkomen van de Wilde Eend als broedvogel in Zeeland bleek dat de aanwezigheid van voedselrijk water en voldoende broedgelegenheid de twee belangrijkste factoren waren die het voorkomen en de mate van talrijkheid bepaalden (Vergeer & van Zuylen 1994). Natte biotopen zijn in Zeeland op grote

schaal aanwezig. Het grote oppervlak aan brak en zoet water met estuaria en zearmen, slikken en schorren, geulen en kreken, maar ook de vele oeverzones die hierdoor ontstaan en de akkers met afwateringssloten in polders op het land zorgen voor een ruim aanbod aan geschikt leefgebied voor de Wilde Eend. Het is dus niet verwonderlijk dat er verspreid over de hele provincie wordt gebroed (Kleyheeg *et al.* 2021).

Daar staat tegenover dat niet zozeer de omvang van het leefgebied in het broedseizoen, maar met name de kwaliteit lijkt te zijn afgenomen in de afgelopen decennia, waarbij het knelpunt vooral in de kuikenoverleving lijkt te zitten (Sovon 2022). Een zeer groot deel van de provincie bestaat uit agrarisch gebied dat in de afgelopen decennia steeds intensiever wordt gebruikt. De verbeterde ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten). De natuurgebieden Yerseke en Kapelse moer is een vergelijkbaar lot bespaard gebleven en aan de randen van deze oudland-grasreservaten, bestaande uit licht geaccidenteerd, deels vochtig grasland met veel open water vindt natuurontwikkeling plaats waardoor lokaal meer geschikt broedhabitat ontstaat. Buiten de polders heeft het afsluiten van verscheidene zearmen bijgedragen aan het ontstaan van geschikt broedhabitat in de bekkens van onder andere Grevelingen, Krammer-Volkerak en Veerse Meer. Het ophogen van de schorren in Saeftinghe heeft eveneens een positieve invloed gehad op het leefgebied van de Wilde Eend (Kleyheeg *et al.* 2021).

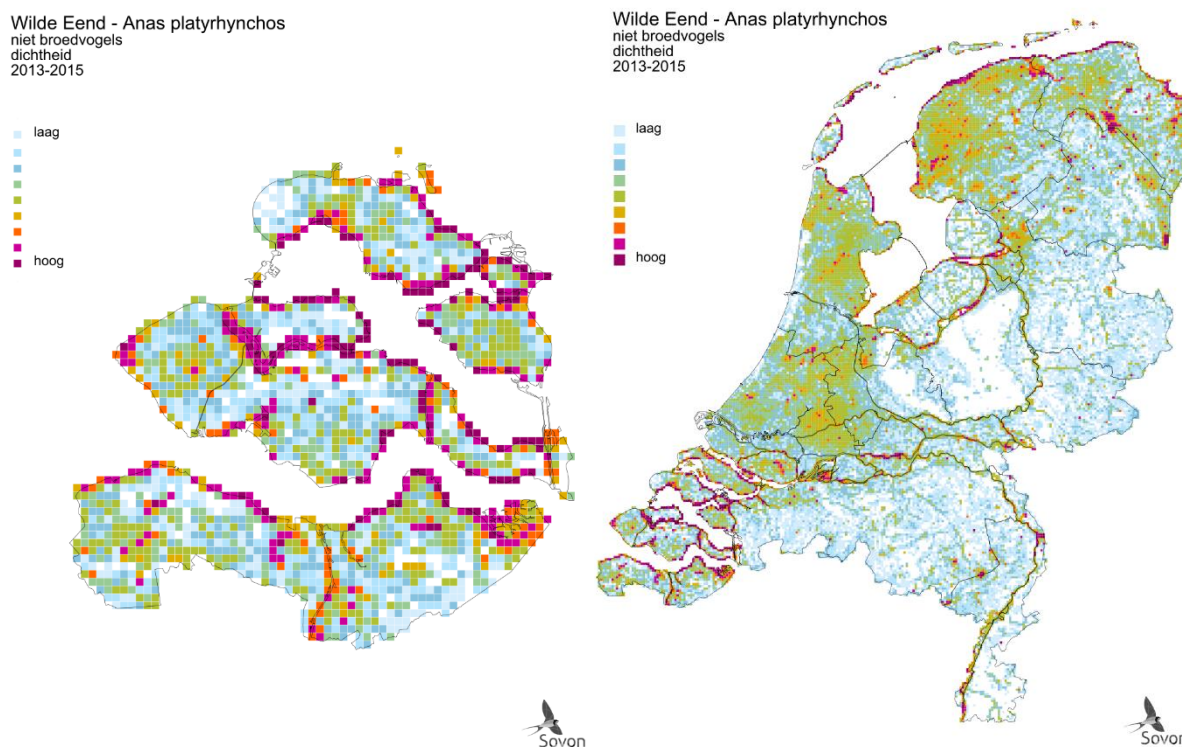
Het toekomstperspectief wordt landelijk gezien voor de Wilde Eend als broedvogel als ‘matig ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 2% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. Er zijn echter voornamelijk geen redenen bekend om aan te nemen dat deze zullen afwijken van de landelijke situatie. Recent onderzoek laat zien dat de overlevingskansen van kuikens van de Wilde Eend in Nederland relatief laag is, zowel ten opzichte van historische en buitenlandse populaties beschreven in de literatuur, als ten opzichte van de in ecologisch opzicht nauw aan de Wilde Eend verwante Krakeend in Nederland (Kleyheeg *et al.* in prep.). Een populatiemodel dat voor de Nederlandse broedpopulatie is gemaakt, wijst ook de lage kuikenoverleving aan als sturende factor voor de afname (Wiegers *et al.* 2022). Wellicht hangen problemen in de kuikenseizoen samen met veranderend voedselaanbod (al dan niet in combinatie met veranderend landgebruik) of een toegenomen predatiedruk. De verbeterde ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten). Wilde eendenkuikens zijn potentieel gevoelig voor factoren die invloed hebben op de beschikbaarheid van insecten en andere ongewervelden in sloten en plassen, waaronder eutrofiëring en gifstoffen. Er zijn echter nauwelijks gegevens voorhanden waarmee deze hypothesen kunnen worden getoetst, en onderzoek naar de kuikenperiode (en de eerste maanden na het vliegvlug worden) van de Wilde Eend is dan ook gewenst (Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016, Kleyheeg *et al.* in prep.).

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort in provincie Zeeland voorkomt, is stabiel in vergelijking met de periode rond 1980 (Sovon 2022). De verspreiding in de winter weerspiegelt grotendeels die in het broedseizoen, met de hoogste dichtheden in de natte delen. Het grote verschil met het broedseizoen is dat nu ook grote concentraties Wilde Eenden aanwezig zijn in brakke en zoute milieus. De seizoensgebonden verschuiving van kleinschalige, dichtbegroeide zoetwaterhabitats naar meer open, grote wateren en hun oeverzones is zeer evident in de verspreiding van de soort in Zeeland (figuur 4). Van de naar schatting 50.000 Wilde Eenden die in de winter in Zeeland verblijven, overwintert ongeveer de helft in de grote Deltawateren, met name langs de Oosterschelde en de Westerschelde (Kleyheeg *et al.* 2021). Op de schorren in de Natura 2000-gebieden Veerse Meer, Krammer-Volkerak en de Westerschelde & Saeftinghe zijn in de winter hoge dichtheden aanwezig, maar ook in vergelijkbare habitats als voormalig Schor van Bommenede in de Grevelingen en het Stinkgat bij Sint Annaland. In natuurgebied de Prunje, dat getypeerd wordt door zilt grasland, open, brak en ondiep water met eilandjes, zijn eveneens grote aantallen overwinterende Wilde Eenden. In het agrarisch gebied worden 's winters ook nog steeds Wilde Eenden aangetroffen, met name op de wat ruigere natte graslandpercelen en op de bredere afwateringssloten, al gaat het dan om groepen

van hooguit enkele tientallen exemplaren. Met honderden van deze polders lopen de aantallen echter flink op. Forse binnendijkse aantallen zijn daarnaast aanwezig bij de Eendracht tussen St. Philipsland en Nieuw Vossemeer, de Noordholfpolder en de Hoofdplaatpolder (Vergeer 2020; 2021).

Figuur 4. Verspreiding van de Wilde Eend als niet-broedvogel provincie Zeeland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

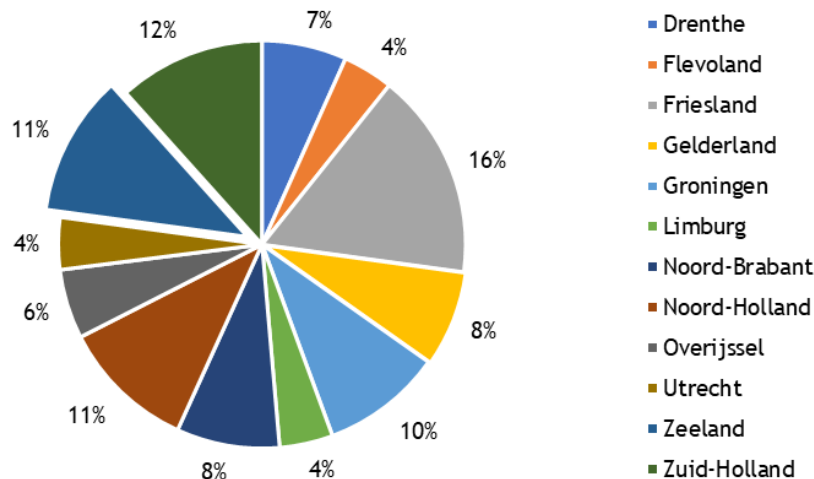
2. Populatie

Op grond van atlasschattingen en watervogeltellingen wordt de Zeeuwse winterpopulatie in 2016-2021 geschat op 58.000-77.000 vogels (figuur 5), hetgeen zo'n 11% van het geschatte maximumaantal in de winter van de Nederlandse populatie betreft (530.000-700.000 vogels, Hornman *et al.* 2022). Buiten de broedperiode verblijft een groter deel van de landelijke populatie binnen de provincie dan in de broedperiode (11% versus 7%). Net als de broedpopulatie is ook het aantal overwinteraars in de laatste decennia afgenomen. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Zeeland laat op zowel de lange termijn (sinds 1975) als de laatste 12 jaren een matige afname zien, overeenkomstig het landelijke beeld (figuur 6). De afname is vooral zichtbaar vanaf het begin van de eeuwwisseling, waarbij de trend niet voor alle grote wateren gelijk is.

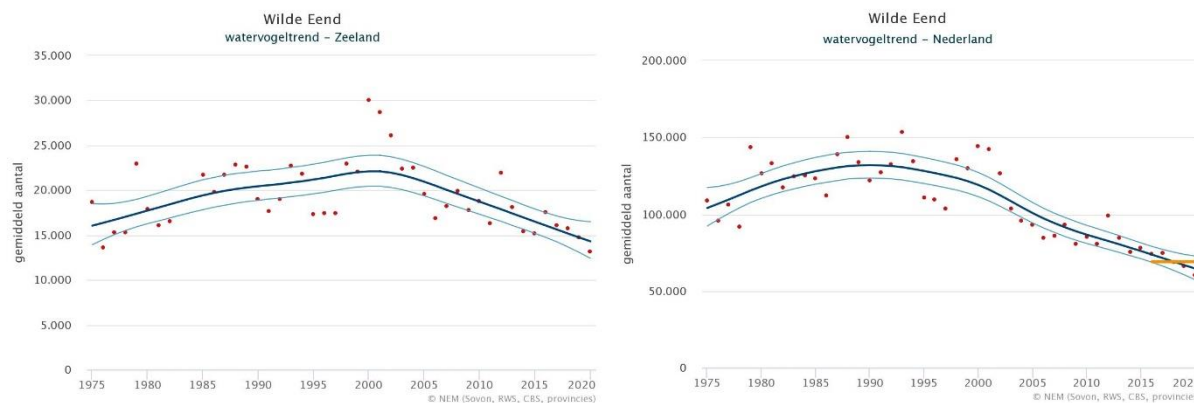
Van de in totaal 13 Natura 2000-gebieden die in Nederland zijn aangewezen voor de Wilde Eend als niet-broedvogel liggen er vijf (deels) in provincie Zeeland. Het gaat om het Krammer-Volkerak, Grevelingen, Oosterschelde, Veerse Meer en Westerschelde & Saefthinghe, waarvoor foerageerdoelen zijn opgesteld voor de omvang van de niet-broedende (winter)populatie. Voor alle gebieden geldt dat de Wilde Eend er in grote aantallen voorkomt en één van de belangrijkste soorten planteneters is. In alle gebieden wordt de gebiedsdoelstelling niet gehaald (Sovon 2023). In het Veerse Meer zijn de aantallen het verste verwijderd van de instandhoudingsdoelstelling (67% onder het instandhoudingsdoel, op basis van seizoensgemiddelde 2014/15-2019/20), terwijl in de Oosterschelde de aantallen rond de 10% onder het doel liggen.

De grootste aantallen waren lange tijd aanwezig in de Westerschelde en bepaalden daarmee de trend in Zeeland. Rond de eeuwwisseling lag het seizoensgemiddelde nog rond de 10.000 vogels, in recente seizoenen is dit nog maar de helft. In de Oosterschelde zijn de aantallen de laatste 25 jaar redelijk stabiel, maar in de Grevelingen en het Veerse Meer is sprake van een afname. Tegenwoordig is de soort het talrijkst in de Oosterschelde. In winterseizoen 2020/21 werden landelijk gezien naast de Waddenzee de grootste concentraties geteld in de Oosterschelde (9.798, november) en de Westerschelde (7.782, december) (Hornman *et al.* 2022). In de binnendijkse gebieden van Zeeland is de afname nog veel groter dan in de grote wateren (Vergeer 2023). Zo namen in 'Midden-Zeeuws-Vlaanderen' de

midwinteraantallen in 1995-2014 af van 2.800-8.200 (gemiddeld 5.000) naar 750-2.800 (gemiddeld 1.600) in 2015-20 (Hoekstein & Castelijns 2022). Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen in de aantallen Wilde Eenden buiten het broedseizoen. Hoewel nog een aanzienlijk aantal Wilde Eenden wordt geschoten, lijkt jacht een beperkte rol te spelen als drukfactor. Zo is het aantal geschoten (en in eendenkooien gevangen) Wilde Eenden sterker afgenomen dan de bij ons aanwezige aantal (zowel broedvogels als wintervogels), waaruit blijkt dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is voor de afnemende populaties in Nederland (van den Bremer et al. 2015, Foppen et al. 2016, Schekkerman et al. 2016).

Figuur 5. Aanwezigheid van de Wilde Eend als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Zeeland uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als niet-broedvogel in provincie Zeeland (links) en Nederland (rechts)¹. Weergegeven is het seizoensgemiddelde² (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval (lichtgekleurde lijn).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Ook buiten het broedseizoen is het voorkomen van de Wilde Eend sterk afhankelijk van de hoeveelheid water in het landschap. Landelijk gezien worden de grootste aantallen buiten het broedseizoen aangetroffen in zowel hoog- als laagdynamische getijdengebieden, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden, maar ook in de nabijgelegen polders en op kanalen en grachten in stedelijk gebied. Binnen de provinciegrenzen van Zeeland zijn behoorlijke oppervlaktes van deze biotopen aanwezig (Kleyheeg et al. 2021). In vergelijking met het broedseizoen wordt in de winter ook wel in het agrarische gebied gefoerageerd – op natte akkers, sloten en kanalen – maar moeten ze het

¹ De grafiek geeft de aantalsontwikkeling in de monitoringsgebieden weer (zie ook <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>), en kijkt wat aantallen betreft af van de grafiek zoals gepresenteerd in Sovon 2022, wat uitgaat van heel Nederland.

² Dit seizoensgemiddelde is gebaseerd op het totaal van alle maandelijkse tellingen, gedeeld door 12 (aantal maanden van het jaar).

vooral hebben van de natuurgebieden, waar ze grazend (onder andere op grassen), slobberend (zaden en dierlijk materiaal) en grondelend (zaden, dierlijk materiaal, waterplanten) aan de kost komen (Hoekstein & Castelijns 2022).

De verschuivingen in de verspreiding van de Wilde Eend (zie ook figuur 1 en 4) volgen uit het veranderen van de habitateisen gedurende het jaar. Waar het zomerhalfjaar in het teken staat van het grootbrengen van nageslacht, breekt in het najaar een periode aan van overleven. Voedsel en veiligheid zijn van essentieel belang, waarbij het samenkomen in groepen bijdraagt aan het verlagen van predatiedruk en daarmee het verhogen van foerageerefficiëntie. Overdag rusten Wilde Eenden bij voorkeur in groepen op grote wateren met begroeiende oevers. Daardoor zijn ze minder kwetsbaar voor (land)predatoren, die bovendien door de vele ogen van de groep eerder worden opgemerkt. De aanwezigheid van oevervegetatie biedt tevens dekking bij gevaar (Kleyheeg *et al.* 2021). Naast rusten wordt een deel van de dag opportunistisch gefoerageerd op dezelfde waterpartijen. Al dobberend op het water grondelen de eenden, waarbij het wateroppervlak, de bovenste waterlaag en de onderliggende modderlaag worden afgespeurd op allerlei dierlijke en plantaardige voedseldeeltjes. Een afname van de omvang van het leefgebied buiten het broedseizoen is niet aan de orde en ook een afname in kwaliteit van het leefgebied lijkt niet waarschijnlijk (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief voor de Wilde Eend als niet-broedvogel op landelijke schaal wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 3% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. Hoekstein & Castelijns (2022) benoemen dat de recente afname in Zeeland ten dele de afname van het Nederlandse broedbestand weerspiegelt, maar dat vermoedelijk door de zachtere winters ook steeds meer Wilde Eenden ten noorden van Zeeland overwinteren. Onder invloed van klimaatverandering zijn de winters in de broedgebieden en langs de trekroute van Wilde Eenden uit Noord- en Oost-Europa steeds zachter en neemt de noodzaak om naar Nederland te trekken af (Sauter *et al.* 2010, Gunnarsson *et al.* 2012). Voedselbeschikbaarheid is in de winter van essentieel belang om te overleven en sturend voor de bewegingen van watervogels die vrij noordelijk in Europa overwinteren. Voor de Wilde Eend als opportunist is niet het type voedsel, maar de bereikbaarheid van voedsel de voornaamste beperkende factor, wat inhoudt dat hun foerageren vooral beperkt wordt door ijs en sneeuw. Als langdurige vorst uitblijft, is er voor de Wilde Eend geen noodzaak om weg te trekken en dus in onze contreien te gaan overwinteren.

Literatuur

- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., VAN ROOMEN M. & VOSLAMBERT B. 2009. Natuurontwikkeling in uiterwaarden: hoe reageren trekkende en overwinterende watervogels? *De Levende Natuur* 110: 231-234.
- VAN DEN BREMER L., SCHEKKERMAN H., VAN DER JEUGD H., VAN ROOMEN M., KNOL W. & VAN TURNHOUT C. 2015. Populatie-ontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- GUNNARSSON G., WALDENSTRÖM J. & FRANSSON T. 2012. Direct and indirect effects of winter harshness on the survival of Mallards *Anas platyrhynchos* in northwest Europe. *Ibis* 154: 307-317.
- HOEKSTEIN M. & CASTELIJNS H. 2022. Wilde Eend. p. 422-427 in: Meininger P.L. (redactie). Avifauna Zeelandica. Vogels, vogelaars en vogelonderzoek in Zeeland. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- HORNMAN M., KAVELAARS M., KOFFIJBERG K., VAN WINDEN E., VAN ELS P., KLEEFSTRA R., VAN KLEUNEN A., HISSSEL B., CHRIS VAN TURNHOUT & LEO SOLDAAT. 2022. Watervogels in Nederland in 2020/2021. Sovon rapport 2022/58, RWS-rapport BM 22.22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

- KLEYHEEG E. 2018. Wilde Eend *Anas platyrhynchos*. Pp. 108-109 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- KLEYHEEG E., VAN DEN BREMER L. & HISSEL B. 2021. Jaar van de Wilde Eend in de provincie Zeeland. Sovon-rapport 2021/15. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEYHEEG E., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., MARIS T., JONGEJANS E. & VAN RABENSWAALJ N. Overleving en fenologie van kuikens van Wilde Eend, Soepeend en Krakeend in Nederland. *in prep.*
- NAGY S. & LANGENDOEN T. 2020. Flyway trend analyses based on data from the African Eurasian Waterbird Census from the period of 1967-2018. Online publication. Wetlands International, Wageningen.
- ONKELINX T., VERMEERSCH G. & DEVOS K. 2022. Trends op basis van de Algemene Broedvogelmonitoring Vlaanderen (ABV). Technisch achtergrondrapport voor de periode 2007-2021. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2022 (9). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: 10.21436/inbor.73009782
- SAUTER A., KORNER-NIEVERGELT F. & JENNI L. 2010. Evidence of climate change effects on within-winter movements of European Mallards *Anas platyrhynchos*. *Ibis* 152: 600-609.
- SCHEKKERMAN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Krakeend in Nederland. *Limosa* 89: 130-137.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2023. Wilde Eend. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860>. Geraadpleegd op 17/03/2023.
- VERGEER J.W. & VAN ZUYLEN G. 1994. Broedvogels van Zeeland. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht/Stichting Uitgeverij Sovon, Beek-Ubbergen.
- VERGEER J.W., MARX L. & SIERDSEMA H. 2019. Beleidsmonitoring broedvogels Zeeland in ANLb- en SNL-gebied, 2013-2019. Sovon-rapport 2019/86. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VERGEER J.W. 2020. Nieuwsbrief Midwintertelling Zeeland, januari 2020. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VERGEER J.W. 2021. Nieuwsbrief Midwintertelling Zeeland, januari 2021. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VERGEER J.W. 2023. Nieuwsbrief midwintertelling Zeeland, januari 2023. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- WIEGERS J.N., JONGEJANS E., VAN TURNHOUT C., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & KLEYHEEG E. 2022. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a European population of the Mallard. *Ornithological Applications*. <https://doi.org/10.1093/ornithapp/duac020>.

Geraadpleegde websites

- EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK (EIONET). 2022. Population status and trends at the EU and Member State levels. <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12>. Geraadpleegd op 07/11/2022.
- PAN-EUROPEAN COMMON BIRD MONITORING SCHEME (PECBMS). 2022. Species trends. <https://pecbms.info>. Geraadpleegd op 07/11/2022.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Utrecht - Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Wilde Eend is één van de talrijkste watervogels in Nederland en het gehele jaar aanwezig. De broedpopulatie wordt in het najaar en de winter aangevuld met vogels uit Fenno-Scandinavië, de Baltische Staten en Noordwest-Rusland. De Wilde Eend is een habitatgeneralist, wat betekent dat ze niet kritisch is ten aanzien van het habitattype waarin ze leeft. Wilde Eenden nestelen in uiteenlopende habitats, doorgaans echter wel bij of op korte afstand van water. Het gaat hierbij om vrijwel alle watertypen (maar wel met een voorkeur voor zoete wateren), zolang ze maar ondiep zijn, niet stromen en enige oeverbegroeiing hebben. Landelijk gezien bevinden de grootste aantallen broedparen zich in waterrijke polders en moerassen in de laaggelegen delen van Nederland. Het dieet vertoont een grote verscheidenheid en omvat in de broedtijd zowel plantaardig als dierlijk voedsel. Buiten het broedseizoen komt de Wilde Eend voor in zowel zoete als zoute wateren, variërend van estuaria tot kanalen en grachten in stedelijk gebied. De grootste aantallen worden aangetroffen in estuaria, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden. Buiten de broedtijd is zijn voedsel vooral plantaardig.

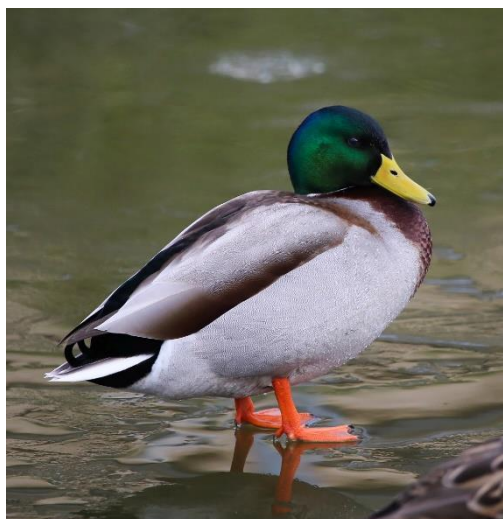

Foto: Bart Vastenhouw (bron: Saxifraga)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel is beoordeeld als ‘matig ongunstig’, vanwege een matige afname van de broedpopulatie, een afname in de kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding beoordeeld als zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend en een zeer ongunstig toekomstperspectief (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als niet-broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	gunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

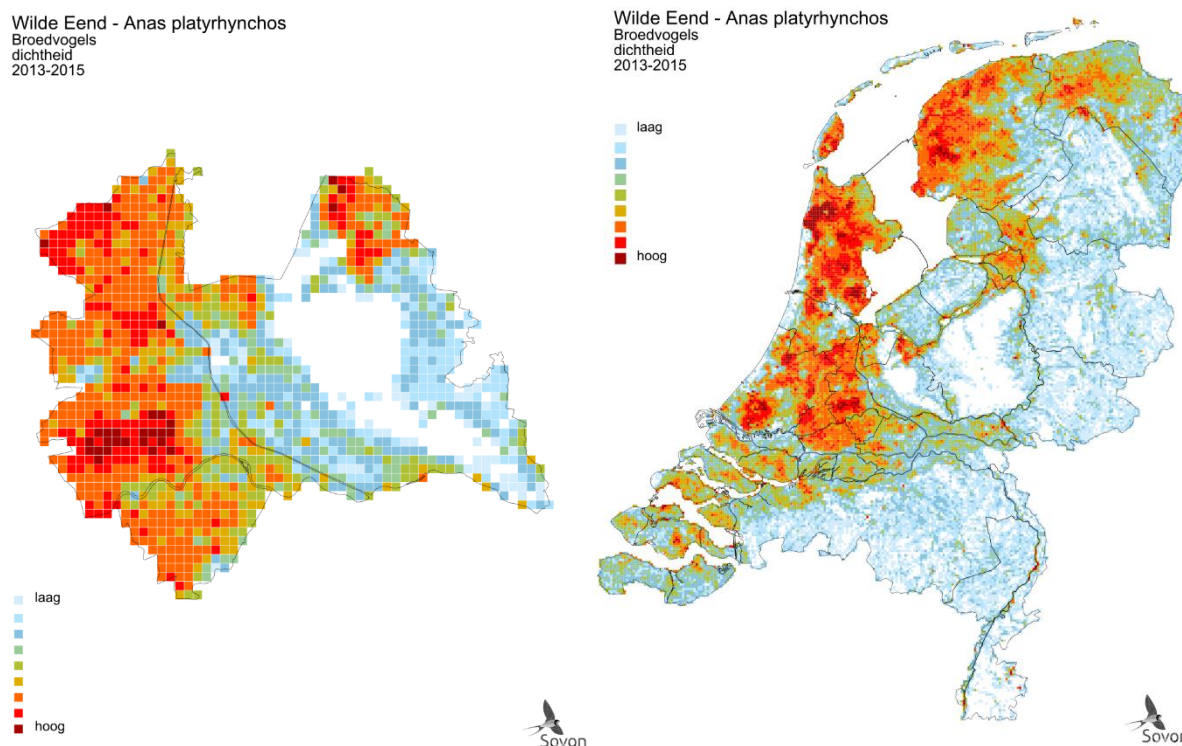
Op Europees niveau is de Wilde Eend als broedvogel in de periode 1980-2019 matig toegenomen (PECBMS 2022). Trends tussen landen verschillen, met afnames in een aantal voor de soort belangrijke landen in West- en Noordoost-Europa (o.a. Nederland, Estland en Litouwen) en toenames in o.a. Groot-Brittannië en Fenno-Scandinavië (EIONET 2022). De Wilde Eend is op Europees niveau gecategoriseerd als een soort van ‘Least Concern’ in de IUCN Rode Lijst (Birdlife International 2021). De Noordwest-Europese flyway-populatie, waartoe de in Nederland overwinterende vogels behoren, laat zowel op de lange (sinds 1972) als korte termijn (sinds 2009) een matige afname zien (Nagy & Langendoen 2020). In Nederland verblijft in de winter zo’n 15-20% van deze flyway-populatie. In de ons

omliggende landen, zoals Duitsland, België en Groot-Brittannië, nemen de aantallen overwinterende Wilde Eenden eveneens af.

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de eerste atlasperiode 1973-1977 weinig veranderd (Sovon 2018). De Wilde Eend wordt in grote delen van provincie Utrecht als broedvogel aangetroffen, zij het met grote verschillen in dichtheden. De meeste broedvogels worden gevonden in het westen van de provincie. Ten zuidwesten van het stedelijk gebied van Utrecht, Nieuwegein en Houten ligt het polderlandschap van de Lopikerwaard wat zeer hoge dichtheden kent. De combinatie van veenweiden, vele lange sloten, begrensd door de Hollandse IJssel in het noorden en noordoosten, de Lek in het zuiden en de Vlist in het westen vormen zeer geschikt broedhabitat voor Wilde Eenden. Ten noordwesten van het stedelijk gebied gelegen veenweidegebied rond Vinkeveen en Mijdrecht kent een vergelijkbaar landschap, en hetzelfde geldt voor de Eempolder in het noordoosten. De Wilde Eend ontbreekt grotendeels op de bos-, heide- en stuifzandgronden van de Utrechtse Heuvelrug.

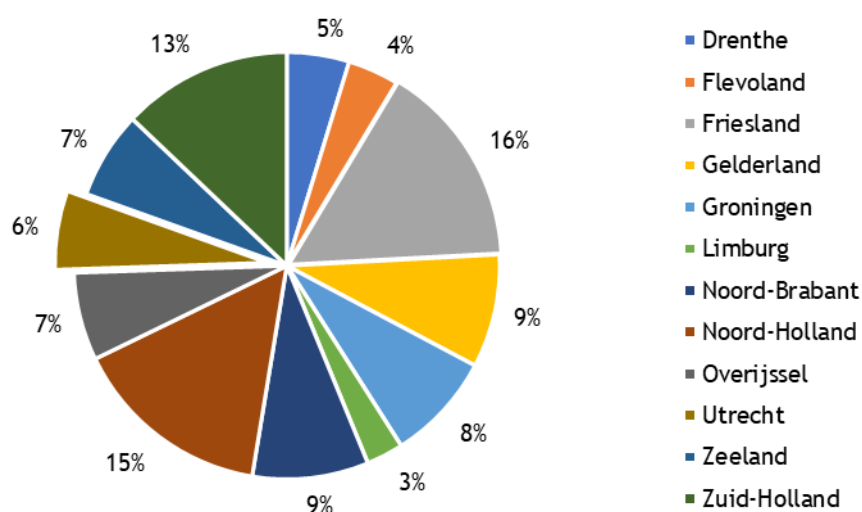

Figuur 1. Verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Utrecht (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

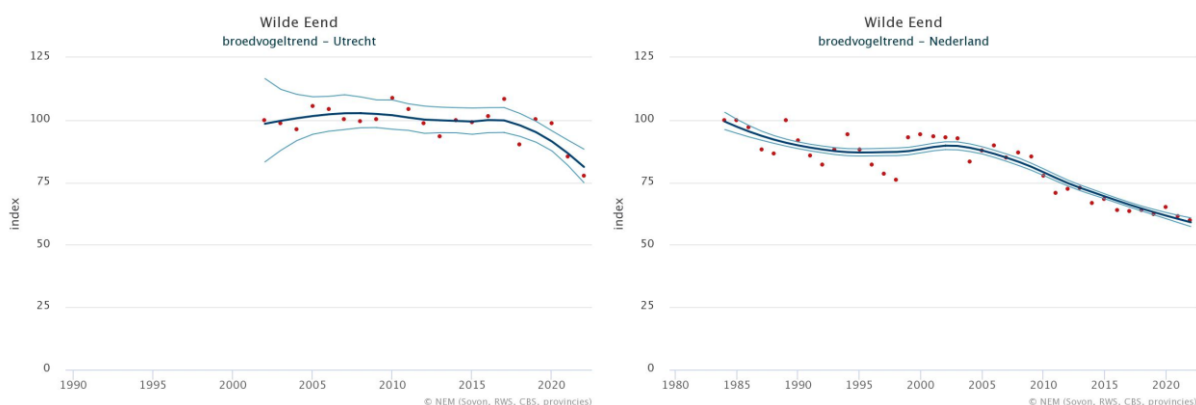
2. Populatie

De omvang van de Utrechtse broedpopulatie werd in 2018-2020 geschat op ca. 11.000-17.000 paren (figuur 2), hetgeen zo'n 6% van de Nederlandse populatie betreft (180.000-280.000 broedparen). De Utrechtse broedvogelpopulatie is op de lange termijn nog stabiele, maar laat de laatste 12 jaren een matige afname zien (figuur 3). Daarmee wijkt de lange termijn trend af van het landelijke beeld, die een afname laat zien. Mogelijke oorzaak is de kortere periode waarover gegevens beschikbaar zijn. De landelijke aantalsontwikkeling wordt met name bepaald door de ontwikkelingen in de noordwestelijke helft van het land, waar de meeste Wilde Eenden broeden. Opvallend is de toename van de Wilde Eend in het stedelijk gebied van Nieuwegein, van 270 territoria eind jaren zeventig naar ruim 1.000 in 2007 (Abel *et al.* 2009). De toename vond vooral plaats op bedrijventerreinen, wat samenhangt met de aanleg en ontwikkeling van diverse waterpartijen aldaar. Een toename in het buitengebied van Nieuwegein werd veroorzaakt door een braakliggend bedrijventerrein, wat waarschijnlijk voor ruigte met meer

dekking en nestgelegenheid zal hebben gezorgd, evenals een verminderde jachtdruk. Landelijk gezien laat de Wilde Eend binnen het stedelijk gebied sinds de start van het Meetnet Urbane Soorten in 2007 een matige afname zien (Schoppers *et al.* 2022). In de Bovenlanden bij Mijdrecht, wat voornamelijk bestaat uit grasland doorsneden door poldersloten, is sprake van een afname van 36 paren in 2009 naar 17 in 2019 (Slaterus 2019).

Figuur 2. Aanwezigheid van de Wilde Eend als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Utrecht uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Utrecht (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index (respectievelijk 2002=100 en 1984=100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval.

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Wilde Eend als broedvogel in Utrecht wijkt weinig af van het landelijke beeld en is sterk afhankelijk van de hoeveelheid wateroppervlak in het landschap (Kleyheeg 2018). De Wilde Eend broedt in vrijwel alle landschapstypen. Wilde Eenden worden aangetroffen in rietkragen en ruigten langs sloten, kanalen en meren, in drassige en droge graslanden, maar ook in boomsingels en langs bosranden. De nabijheid van water speelt hierbij een belangrijke rol en nesten liggen altijd verscholen in de vegetatie. Naast grondnesten zijn in Nieuwegein ook nesten bekend in knotwilgen (Abel *et al.* 2009). Niet zozeer de omvang van het leefgebied in het broedseizoen, maar met name de kwaliteit lijkt te zijn afgenomen in de afgelopen decennia, waarbij het knelpunt vooral in de kuikenoverleving lijkt te zitten (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief wordt landelijk gezien voor de Wilde Eend als broedvogel als 'matig ongunstig' beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 2% per jaar. De aantalsontwikkeling van de Utrechtse broedpopulatie is wat langer stabiel geweest ten opzichte van de landelijke ontwikkeling. De omvang van de populatie is echter gering en op basis van de korte termijn

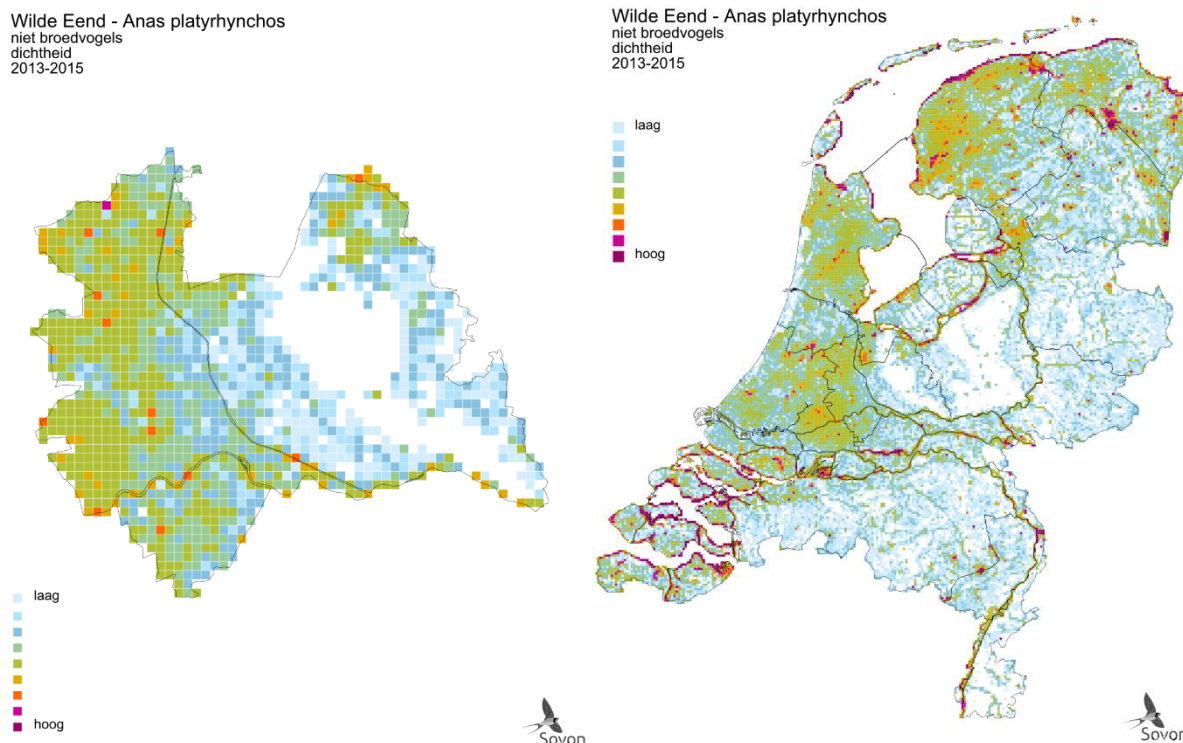

trend lijkt de Utrechtse populatie nu ook de landelijke trend te volgen. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. Er zijn echter vooralsnog geen redenen bekend om aan te nemen dat deze zullen afwijken van de landelijke situatie. Recent onderzoek laat zien dat de overlevingskans van kuikens van de Wilde Eend in Nederland relatief laag is, zowel ten opzichte van historische en buitenlandse populaties beschreven in de literatuur, als ten opzichte van de in ecologisch opzicht nauw aan de Wilde Eend verwante Krakeend in Nederland (Kleyheeg *et al.* in prep.). Een populatiemodel dat voor de Nederlandse broedpopulatie is gemaakt, wijst ook de lage kuikenoverleving aan als sturende factor voor de afname (Wiegers *et al.* 2022). Wellicht hangen problemen in de kuikenfase samen met veranderend voedselaanbod (al dan niet in combinatie met veranderend landgebruik) of een toegenomen predatiedruk. De verbeterde ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten). Wilde eendenkuikens zijn potentieel gevoelig voor factoren die invloed hebben op de beschikbaarheid van insecten en andere ongewervelden in sloten en plassen, waaronder eutrofiëring en gifstoffen. Er zijn echter nauwelijks gegevens voorhanden waarmee deze hypothesen kunnen worden getoetst, en onderzoek naar de kuikenperiode (en de eerste maanden na het vliegvlug worden) van de Wilde Eend is dan ook gewenst (Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016, Kleyheeg *et al.* in prep.).

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is in provincie Utrecht weinig veranderd in vergelijking met de periode rond 1980 (Sovon 2022). De verspreiding in de winter weerspiegelt grotendeels die in het broedseizoen, met hoge dichtheden in de graslandpolders met vele sloten en wettingen in het westen en noordoosten van de provincie. Op de droge zandgrond Utrechtse Heuvelrug ontbreekt de Wilde Eend grotendeels.

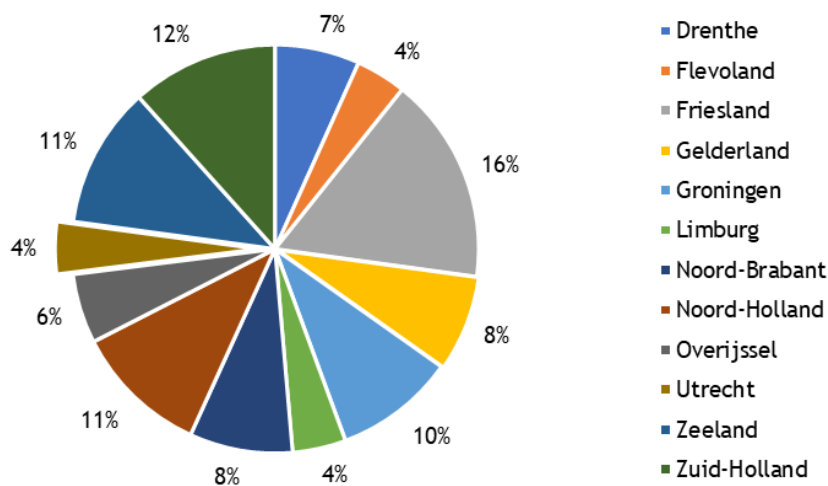
Figuur 4. Verspreiding van de Wilde Eend als niet-broedvogel provincie Utrecht (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

2. Populatie

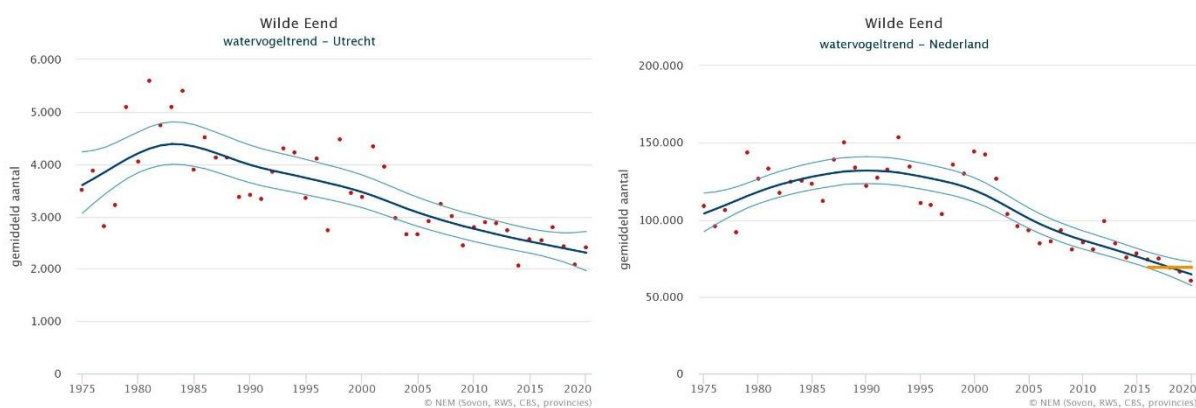
Op grond van atlasschattingen en watervogeltellingen wordt de Utrechtse winterpopulatie in 2016-2021 geschat op 21.000-28.000 vogels (figuur 5), hetgeen zo'n 4% van het geschatte maximumaantal in de winter van de Nederlandse populatie betreft (530.000-700.000 vogels, Hornman *et al.* 2022). Het belang van Utrecht voor de Wilde Eend buiten het broedseizoen is daarmee iets geringer dan in de broedtijd. Samen met Flevoland en Limburg is Utrecht één van de provincies met het kleinste aandeel van de populatie van de Wilde Eend buiten het broedseizoen in ons land. In tegenstelling tot de broedpopulatie is het aantal overwinteraars binnen de provincie in de laatste decennia afgenomen. Het aantal vogels laat op zowel de lange termijn (sinds 1980) als de laatste 12 jaren een matige afname zien, overeenkomstig het landelijke beeld (figuur 6).

Van de in totaal 13 Natura 2000-gebieden die in Nederland zijn aangewezen voor de Wilde Eend als niet-broedvogel ligt er één gebied deels in provincie Utrecht, de Rijntakken. Voor de Rijntakken is een foerageerdoel opgesteld voor de omvang van de niet-broedende (winter)populatie. De gebiedsdoelstelling wordt niet gehaald en er is een duidelijke afname zichtbaar (Sovon 2023). De huidige aantallen in het Rijntakkengebied liggen 33% onder de instandhoudingsdoelstelling (op basis van seizoensgemiddelde 2014/15-2019/20).

Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen in de aantallen Wilde Eenden buiten het broedseizoen. In het hele internationale Rijndal, wat zich voor een klein deel in provincie Utrecht bevindt, is de Wilde Eend sterk afgenomen met naar schatting zo'n 75% sinds de jaren 80 (gemiddeld -4% per jaar). Er zijn nog geen signalen van herstel, al is de afname in recente jaren wel vertraagd (van Roomen *et al.* 2020). De afname wordt deels in verband gebracht met de afname van lokale broedpopulaties en het overwinteren van vogels dichterbij de noordelijke broedgebieden onder invloed van warmere winters aldaar. Ook natuurontwikkeling in de uiterwaarden met daarbij behorende ongunstige vegetatiesuccessie (hoewel in het vroege stadium er tijdelijk geschikt habitat aanwezig kan zijn) wordt als factor genoemd (van Roomen *et al.* 2020, van den Bremer *et al.* 2009). Tot slot, hoewel nog een aanzienlijk aantal Wilde Eenden wordt geschoten, lijkt jacht een beperkte rol te spelen als drukfactor. Zo is het aantal geschoten (en in eendenkooien gevangen) Wilde Eenden sterker afgenomen dan de bij ons aanwezige aantal (zowel broedvogels als wintervogels), waaruit blijkt dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is voor de afnemende populaties in Nederland (van den Bremer *et al.* 2015, Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016).

Figuur 5. Aanwezigheid van de Wilde Eend als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Utrecht uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als niet-broedvogel in provincie Utrecht (links) en Nederland (rechts)¹. Weergegeven is het seizoensgemiddelde² (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval (lichtgekleurde lijn).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Ook buiten het broedseizoen is het voorkomen van de Wilde Eend sterk afhankelijk van de hoeveelheid water in het landschap. Landelijk gezien worden de grootste aantallen buiten het broedseizoen aangetroffen in zowel hoog- als laagdynamische getijdengebieden, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden, maar ook in de nabijgelegen polders en op kanalen en grachten in stedelijk gebied. In provincie Utrecht bestaat het leefgebied buiten de broedtijd vooral uit de landelijke graslandpolders op de rivierklei en veengronden, met een hoge dichtheid van sloten en weteringen. Een afname van de omvang van het leefgebied buiten het broedseizoen is niet aan de orde en ook een afname in kwaliteit van het leefgebied lijkt niet waarschijnlijk (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief voor de Wilde Eend als niet-broedvogel op landelijke schaal wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 3% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. De afname zal ten dele de situatie van de Nederlandse broedpopulatie reflecteren, voor zover deze binnen de landsgrenzen overwintert. Daarnaast worden onder invloed van klimaatverandering de winters in de broedgebieden en langs de trekroute van Wilde Eenden uit Noord- en Oost-Europa steeds zachter en neemt de noodzaak om naar Nederland te trekken af (Sauter *et al.* 2010, Gunnarsson *et al.* 2012). Voedselbeschikbaarheid is in de winter van essentieel belang om te overleven en sturend voor de bewegingen van watervogels die vrij noordelijk in Europa overwinteren. Voor de Wilde Eend als opportunist is niet het type voedsel, maar de bereikbaarheid van voedsel de voornaamste beperkende factor, wat inhoudt dat hun foerageren vooral beperkt wordt door ijs en sneeuw. Als langdurige vorst uitblijft, is er voor de Wilde Eend geen noodzaak om weg te trekken en dus in onze contreien te gaan overwinteren.

Literatuur

- ABEL G., VAN VLIET M., STOOPENDAAL W., DE BRUIJN L., LICHTENBELD H., DE NOOIJER P. & KORVER-BENSCHOP D. 2009. Broedvogels in Nieuwegein. Vogelwacht Utrecht, Nieuwegein
- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., VAN ROOMEN M. & VOSLAMBERT B. 2009. Natuurontwikkeling in uiterwaarden: hoe reageren trekkende en overwinterende watervogels? De Levende Natuur 110: 231-234.
- VAN DEN BREMER L., SCHEKKERMAN H., VAN DER JEUGD H., VAN ROOMEN M., KNOL W. & VAN TURNHOUT C. 2015. Populatie-ontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten

¹ De grafiek geeft de aantalsontwikkeling in de monitoringsgebieden weer (zie ook <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>), en wijkt wat aantallen betreft af van de grafiek zoals gepresenteerd in Sovon 2022, wat uit gaat van heel Nederland.

² Dit seizoensgemiddelde is gebaseerd op het totaal van alle maandelijkse tellingen, gedeeld door 12 (aantal maanden van het jaar).

- we over de achtergronden? Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- GUNNARSSON G., WALDENSTRÖM J. & FRANSSON T. 2012. Direct and indirect effects of winter harshness on the survival of Mallards *Anas platyrhynchos* in northwest Europe. *Ibis* 154: 307-317.
- KLEYHEEG E. 2018. Wilde Eend *Anas platyrhynchos*. Pp. 108-109 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- KLEYHEEG E., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., MARIS T., JONGEJANS E. & VAN RABENSWAALJ N. Overleving en fenologie van kuikens van Wilde eend, Soepeend en Krakeend in Nederland. *in prep.*
- NAGY S. & LANGENDOEN T. 2020. Flyway trend analyses based on data from the African Eurasian Waterbird Census from the period of 1967-2018. Online publication. Wetlands International, Wageningen.
- SAUTER A., KORNER-NIEVERGELT F. & JENNI L. 2010. Evidence of climate change effects on within-winter movements of European Mallards *Anas platyrhynchos*. *Ibis* 152: 600-609.
- SCHEKKERMAN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Krakeend in Nederland. *Limosa* 89: 130-137.
- SCHOPPERS J., VAN KLEUNEN A. & WORTEL M. 2022. Stadsvogelbalans 2022. Sovon-rapport 2022/88. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SLATERUS R. 2019. Broedvogels van de Bovenlanden bij Mijdrecht in 2019. Sovon-rapport 2019/44. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2023. Wilde Eend. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860>. Geraadpleegd op 17/03/2023.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- WIEGERS J.N., JONGEJANS E., VAN TURNHOUT C., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & KLEYHEEG E. 2022. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a European population of the Mallard. *Ornithological Applications*. <https://doi.org/10.1093/ornithapp/duac020>.

Geraadpleegde websites

- EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK (EIONET). 2022. Population status and trends at the EU and Member State levels. <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12>. Geraadpleegd op 07/11/2022.
- PAN-EUROPEAN COMMON BIRD MONITORING SCHEME (PECBMS). 2022. Species trends. <https://pecbms.info>. Geraadpleegd op 07/11/2022.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Overijssel - Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Wilde Eend is één van de talrijkste watervogels in Nederland en het gehele jaar aanwezig. De broedpopulatie wordt in het najaar en de winter aangevuld met vogels uit Fenno-Scandinavië, de Baltische Staten en Noordwest-Rusland. De Wilde Eend is een habitatgeneralist, wat betekent dat ze niet kritisch is ten aanzien van het habitattype waarin ze leeft. Wilde Eenden nestelen in uiteenlopende habitats, doorgaans echter wel bij of op korte afstand van water. Het gaat hierbij om vrijwel alle watertypen (maar wel met een voorkeur voor zoete wateren), zolang ze maar ondiep zijn, niet stromen en enige oeverbegroeiing hebben. Landelijk gezien bevinden de grootste aantallen broedparen zich in waterrijke polders en moerassen in de laaggelegen delen van Nederland. Het dieet vertoont een grote verscheidenheid en omvat in de broedtijd zowel plantaardig als dierlijk voedsel. Buiten het broedseizoen komt de Wilde Eend voor in zowel zoete als zoute wateren, variërend van estuaria tot kanalen en grachten in stedelijk gebied. De grootste aantallen worden aangetroffen in estuaria, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden. Buiten de broedtijd is zijn voedsel vooral plantaardig.

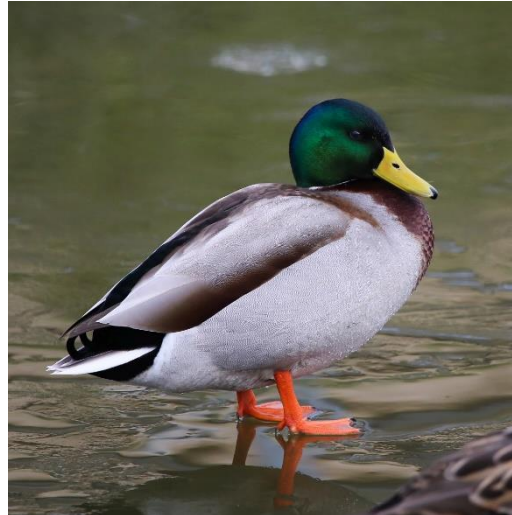

Foto: Bart Vastenhouw (bron: Saxifraga)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel is beoordeeld als ‘matig ongunstig’, vanwege een matige afname van de broedpopulatie, een afname in de kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding beoordeeld als zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend en een zeer ongunstig toekomstperspectief (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als niet-broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	gunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

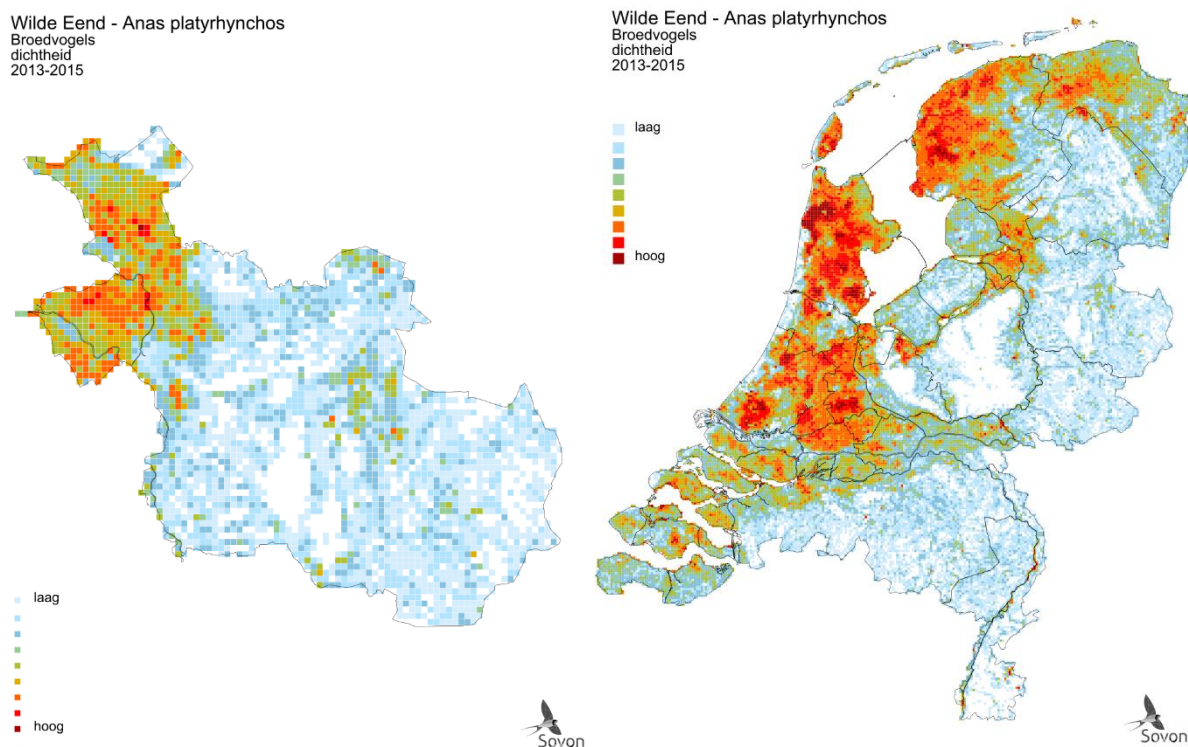
Op Europees niveau is de Wilde Eend als broedvogel in de periode 1980-2019 matig toegenomen (PECBMS 2022). Trends tussen landen verschillen, met afnames in een aantal voor de soort belangrijke landen in West- en Noordoost-Europa (o.a. Nederland, Estland en Litouwen) en toenames in o.a. Groot-Brittannië en Fenno-Scandinavië (EIONET 2022). De Wilde Eend is op Europees niveau gecategoriseerd als een soort van ‘Least Concern’ in de IUCN Rode Lijst (Birdlife International 2021). De Noordwest-Europese flyway-populatie, waartoe de in Nederland overwinterende vogels behoren, laat zowel op de lange (sinds 1972) als korte termijn (sinds 2009) een matige afname zien (Nagy & Langendoen 2020). In Nederland verblijft in de winter zo’n 15-20% van deze flyway-populatie. In de ons

omliggende landen, zoals Duitsland, België en Groot-Brittannië, nemen de aantallen overwinterende Wilde Eenden eveneens af.

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de eerste atlasperiode 1973-1977 weinig veranderd (Sovon 2018). De Wilde Eend wordt verspreid over heel Overijssel als broedvogel aangetroffen, maar er zijn grote verschillen in dichtheden. De hoogste dichtheden worden gevonden in het waterrijke landschap in het noordwesten van de provincie (figuur 1). Hier bevindt zich Nationaal Park Weerribben-Wieden, een groot aaneengesloten laagveenmoerasgebied. Ook in de polders van het Kampereiland, wat omgeven wordt door de IJssel, het Vossemeer, het Zwarte Meer en het Ganzendiep, zijn de dichtheden hoog. Hetzelfde geldt voor de uitgestrekte, door sloten gescheiden graslanden in Polder Mastenbroek. Verder bestaat Overijssel voor een groot deel uit zandgrond waar de dichtheden vele malen lager zijn, zoals in Twente. Alleen in enkele zeer droge gebieden, zoals het droge aaneengesloten heidegebied van de Sallandse Heuvelrug, ontbreekt de Wilde Eend. Dit geldt ook voor de delen van het stedelijk gebied waar geen water en beplanting van enige vorm aanwezig zijn.

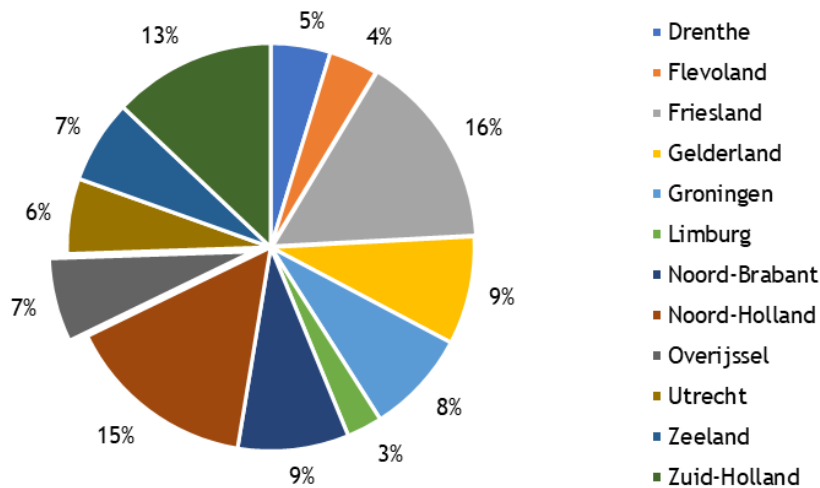

Figuur 1. Verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Overijssel (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

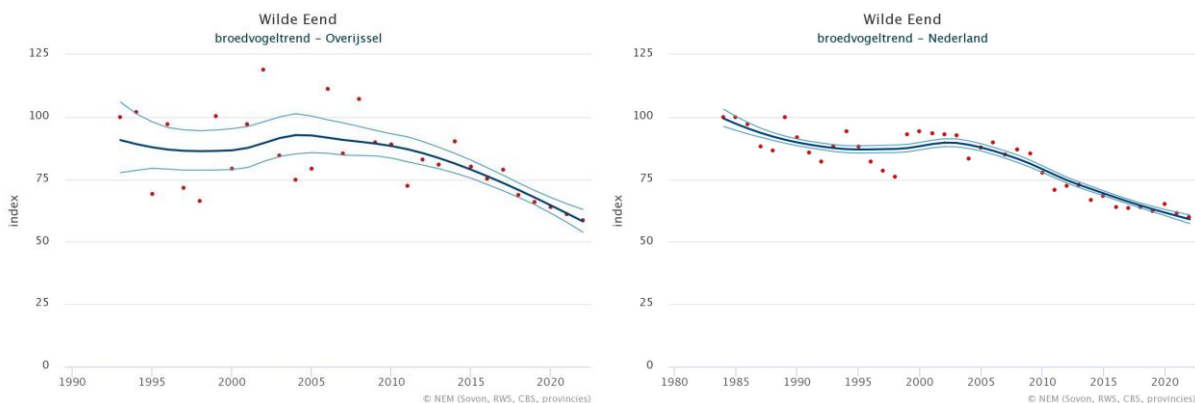
2. Populatie

De omvang van de Overijsselse broedpopulatie werd in 2018-2020 geschat op ca. 13.000-20.000 paren (figuur 2), hetgeen zo'n 7% van de Nederlandse populatie betreft (180.000-280.000 broedparen). De aantalsontwikkeling van de Overijsselse broedvogels laat zowel op de korte termijn (laatste 12 jaren) als lange termijn een vergelijkbaar beeld zien als de landelijke populatie met een matige afname. De landelijke aantalsontwikkeling wordt met name bepaald door de ontwikkelingen in de noordwestelijke helft van het land, waar de meeste Wilde Eenden broeden. Illustratief voor de afname is de ontwikkeling van het aantal broedparen in de Wieden en Weerribben. In de Wieden heeft de broedpopulatie een afname laten zien van respectievelijk 1.500-2.000 paren in 1982-84 naar 850-1000 paren in 2009-2014. In de Weerribben was de afname nog sterker met een afname van 750-1250 paren in 1982-82 naar 75-120 paren in 2009-2014 (Brandsma *et al.* 2016).

In de aan Overijssel grenzende Duitse deelstaten Nordrhein-Westfalen en Nedersaksen is de Wilde Eend een wijd verspreide broedvogel met naar schatting respectievelijk 21.000-51.000 paren en 55.000 paren. In Nordrhein-Westfalen is het aantal broedparen tussen 1985 en 2009 afgenomen, waarvoor als mogelijke oorzaken een afname van watereutrofiering en een toename van predatoren worden genoemd (Grüneberg *et al.* 2013). In Nedersaksen laat de broedpopulatie zowel op de lange (1990-2020) als korte termijn (1996-2020) een afname zien van meer dan 20% (Krüger & Sandkühler 2022).

Figuur 2. Aanwezigheid van de Wilde Eend als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Overijssel uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Overijssel (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index (respectievelijk 1995=100 en 1984=100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval.

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Wilde Eend als broedvogel in Overijssel wijkt weinig af van het landelijke beeld, en is sterk afhankelijk van de hoeveelheid wateroppervlak in het landschap (Kleyheeg 2018). De Wilde Eend broedt in vrijwel alle landschapstypen. Wilde Eenden worden aangetroffen in rietkragen en ruigten langs sloten, kanalen en meren, in drassige en droge graslanden, maar ook in boomsingels en langs bosranden. De nabijheid van water speelt hierbij een belangrijke rol en nesten liggen altijd verscholen in de vegetatie. Deze habitats zijn volop aanwezig in de Wieden en Weerribben, wat bestaat uit talloze plassen, meren, slootjes, moerasbossen, uitgestrekte rietpercelen en bloemrijke hooilanden. In de meer agrarische landschappen van Polder Mastenbroek en het Kampereiland zijn de slootrijke graslanden van belang. Het nest wordt daar meestal gebouwd langs kavelsloten of andere soorten watergangen, en vooral daar waar een wat minder intensief beheer wordt gevoerd, waardoor beschutte plekken voor het broeden ontstaan. Ondanks de veel lagere dichtheden wordt in Twente de Wilde Eend nagenoeg overal aangetroffen waar een beetje water voorhanden is. Het gaat hierbij om recreatieplassen, venen en meren maar ook weidegebieden en het kleinschalig cultuurlandschap met kleine slootjes en poelen (Knolle *et al.* 1998). Niet zozeer de omvang van het leefgebied in het broedseizoen, maar met

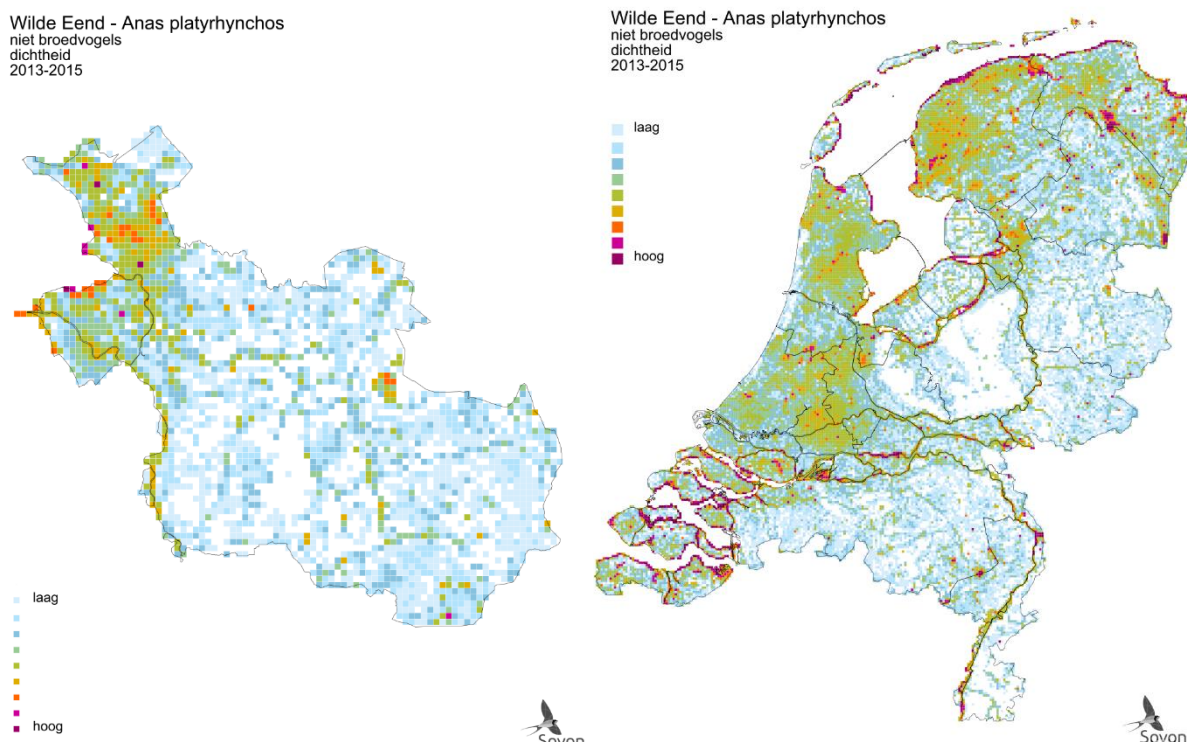
name de kwaliteit lijkt te zijn afgenomen in de afgelopen decennia, waarbij het knelpunt vooral in de kuikenoverleving lijkt te zitten (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief wordt landelijk gezien voor de Wilde Eend als broedvogel als ‘matig ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 2% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. Er zijn echter voornamelijk geen redenen bekend om aan te nemen dat deze zullen afwijken van de landelijke situatie. Recent onderzoek laat zien dat de overlevingskans van kuikens van de Wilde Eend in Nederland relatief laag is, zowel ten opzichte van historische en buitenlandse populaties beschreven in de literatuur, als ten opzichte van de in ecologisch opzicht nauw aan de Wilde Eend verwante Krakeend in Nederland (Kleyheeg *et al.* in prep.). Een populatiemodel dat voor de Nederlandse broedpopulatie is gemaakt, wijst ook de lage kuikenoverleving aan als sturende factor voor de afname (Wiegers *et al.* 2022). Wellicht hangen problemen in de kuikenfase samen met veranderend voedselaanbod (al dan niet in combinatie met veranderend landgebruik) of een toegenomen predatiedruk. De verbeterde ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten). Wilde eendenkuikens zijn potentieel gevoelig voor factoren die invloed hebben op de beschikbaarheid van insecten en andere ongewervelden in sloten en plassen, waaronder eutrofiëring en gifstoffen. Er zijn echter nauwelijks gegevens voorhanden waarmee deze hypothesen kunnen worden getoetst, en onderzoek naar de kuikenperiode (en de eerste maanden na het vliegvlug worden) van de Wilde Eend is dan ook gewenst (Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016, Kleyheeg *et al.* in prep.).

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is in Overijssel weinig veranderd in vergelijking met de periode rond 1980 (Sovon 2022). De verspreiding in de winter weerspiegelt grotendeels die in het broedseizoen, met hoge dichtheden in de natte delen in het noordwesten van de provincie. Ook langs de IJssel verblijven buiten het broedseizoen nog aantallen van enige omvang. Verder valt de hogere dichtheid bij de Engbertsdijksvenen op. Hier verbleven in de jaren negentig in december en januari soms wel 12.000 vogels. Vooral als de vorst inviel verzamelden zich hier grote groepen Wilde Eenden op nog open water (Knolle *et al.* 1998).

Figuur 4. Verspreiding van de Wilde Eend als niet-broedvogel provincie Overijssel (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

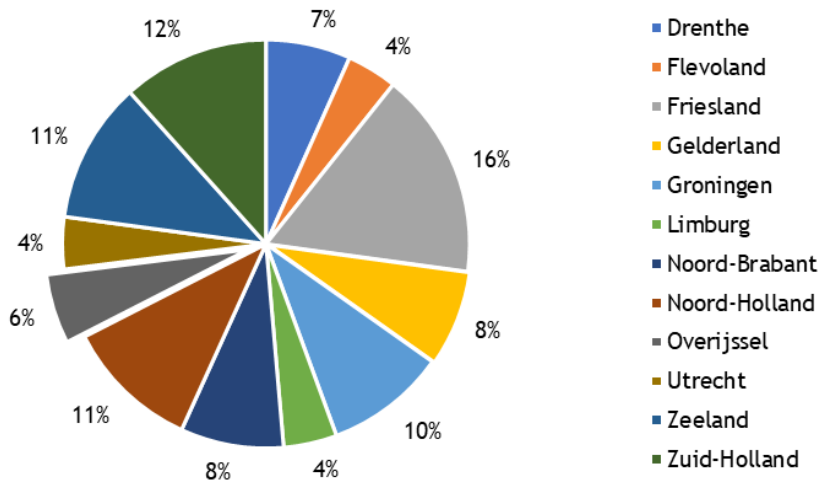

2. Populatie

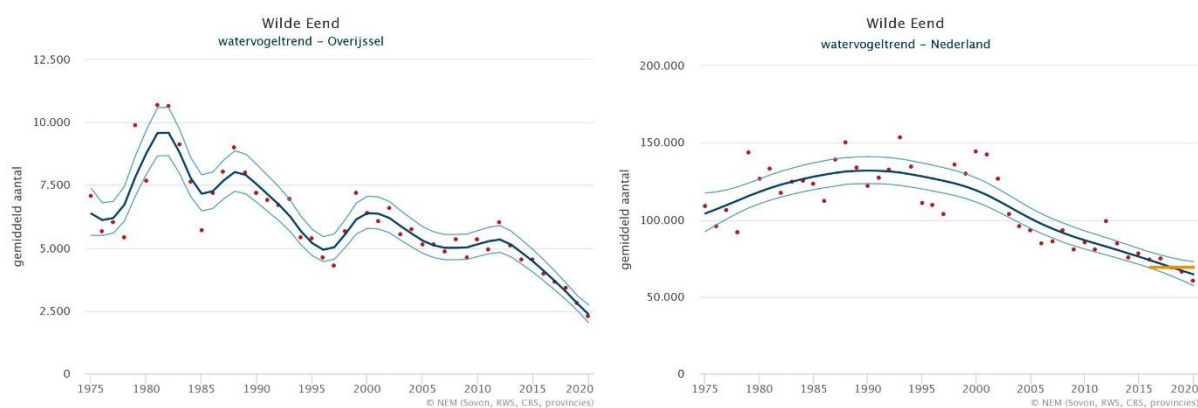
Op grond van atlascchattingen en watervogeltellingen wordt de Overijsselse winterpopulatie in 2016-2021 geschat op 32.000-42.000 vogels (figuur 5), hetgeen zo'n 6% van het geschatte maximumaantal in de winter van de Nederlandse populatie betreft (530.000-700.000 vogels, Hornman *et al.* 2022). Net als de broedpopulatie is ook het aantal overwinteraars in de laatste decennia afgenomen. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Overijssel laat op de lange termijn (sinds 1980) een matige afname zien, overeenkomstig het landelijke beeld (figuur 6). Op de korte termijn is er met een jaarlijkse afname van -6,6% sprake van een sterke afname in Overijssel, tegenover een matige afname landelijk (-2,9% per jaar). Hiermee is Overijssel de provincie waar de aantallen vogels buiten de broedtijd de sterkste korte termijn afname binnen Nederland laten zien.

Van de in totaal 13 Natura 2000-gebieden die in Nederland zijn aangewezen voor de Wilde Eend als niet-broedvogel ligt er één gebied deels in provincie Overijssel, de Rijntakken. Voor de Rijntakken is een foerageerdoel opgesteld voor de omvang van de niet-broedende (winter)populatie. De gebiedsdoelstelling wordt niet gehaald en er is een duidelijke afname zichtbaar (Sovon 2023). De huidige aantallen in het Rijntakkengebied liggen 33% onder de instandhoudingsdoelstelling (op basis van seizoensgemiddelde 2014/15-2019/20).

Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen in de aantallen Wilde Eenden buiten het broedseizoen. In het hele internationale Rijndal, wat zich voor een klein deel in Overijssel bevindt, is de Wilde Eend sterk afgenomen met naar schatting zo'n 75% sinds de jaren 80 (gemiddeld -4% per jaar). Er zijn nog geen signalen van herstel, al is de afname in recente jaren wel vertraagd (van Roomen *et al.* 2020). De afname wordt deels in verband gebracht met de afname van lokale broedpopulaties en het overwinteren van vogels dichterbij de noordelijke broedgebieden onder invloed van warmere winters aldaar. Ook natuurontwikkeling in de uiterwaarden met daarbij behorende ongunstige vegetatiesuccessie (hoewel in het vroege stadium er tijdelijk geschikt habitat aanwezig kan zijn) wordt als factor genoemd (van Roomen *et al.* 2020, van den Bremer *et al.* 2009). Tot slot, hoewel nog een aanzienlijk aantal Wilde Eenden wordt geschoten, lijkt jacht een beperkte rol te spelen als drukfactor. Zo is het aantal geschoten (en in eendekooien gevangen) Wilde Eenden sterker afgenomen dan de bij ons aanwezige aantal (zowel broedvogels als wintervogels), waaruit blijkt dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is voor de afnemende populaties in Nederland (van den Bremer *et al.* 2015, Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016).

Figuur 5. Aanwezigheid van de Wilde Eend als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Overijssel uitgelicht.

Figuur 6. Aantalontwikkeling van de Wilde Eend als niet-broedvogel in provincie Overijssel (links) en Nederland (rechts)¹. Weergegeven is het seizoensgemiddelde² (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval (lichtgekleurde lijn).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Ook buiten het broedseizoen is het voorkomen van de Wilde Eend sterk afhankelijk van de hoeveelheid water in het landschap. Landelijk gezien worden de grootste aantallen buiten het broedseizoen aangetroffen in zowel hoog- als laagdynamische getijdengebieden, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden, maar ook in de nabijgelegen polders en op kanalen en grachten in stedelijk gebied. Deze habitats zijn met name in het noordwesten van Overijssel te vinden, waar dan ook de grootste aantallen Wilde Eenden buiten het broedseizoen verblijven. Een afname van de omvang van het leefgebied buiten het broedseizoen is niet aan de orde en ook een afname in kwaliteit van het leefgebied lijkt niet waarschijnlijk (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief voor de Wilde Eend als niet-broedvogel op landelijke schaal wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 3% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. De afname zal ten dele de situatie van de Nederlandse broedpopulatie reflecteren, voor zover deze binnen de landsgrenzen overwintert. Daarnaast worden onder invloed van klimaatverandering de winters in de broedgebieden en langs de trekroute van Wilde Eenden uit Noord- en Oost-Europa steeds zachter en neemt de noodzaak om naar Nederland te trekken af (Sauter *et al.* 2010, Gunnarsson *et al.* 2012). Voedselbeschikbaarheid is in de winter van essentieel belang om te overleven en sturend voor de bewegingen van watervogels die vrij noordelijk in Europa overwinteren. Voor de Wilde Eend als opportunist is niet het type voedsel, maar de bereikbaarheid van voedsel de voornaamste beperkende factor, wat inhoudt dat hun foerageren vooral beperkt wordt door ijs en sneeuw. Als langdurige vorst uitblijft, is er voor de Wilde Eend geen noodzaak om weg te trekken en dus in onze contreien te gaan overwinteren.

Literatuur

- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- BRANDSMA O., BREDENBEEK J. & MESSEMAKER R. 2016. Vogels van het Nationaal Park Weerribben-Wieden. Veldhuis Media, Raalte.
- VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., VAN ROOMEN M. & VOSLAMBERT B. 2009. Natuurontwikkeling in uiterwaarden: hoe reageren trekkende en overwinterende watervogels? De Levende Natuur 110: 231-234.
- VAN DEN BREMER L., SCHEKKERMAN H., VAN DER JEUGD H., VAN ROOMEN M., KNOL W. & VAN TURNHOUT C. 2015. Populatie-ontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten

¹ De grafiek geeft de aantalontwikkeling in de monitoringsgebieden weer (zie ook <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>), en wijkt wat aantallen betreft af van de grafiek zoals gepresenteerd in Sovon 2022, wat uitgaat van heel Nederland.

² Dit seizoensgemiddelde is gebaseerd op het totaal van alle maandelijkse tellingen, gedeeld door 12 (aantal maanden van het jaar).

- we over de achtergronden? Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- GRÜNEBERG C., SUDMANN S.R., WEISS J., JÖBGES M., KÖNIG H., LASKE V., SCHMITZ M. & SKIBBE A. 2013. Die Brutvögel Nordrhein-Westfalens. NWO & LANUV (Hrsg.), LWL-Museum für Naturkunde, Münster.
- GUNNARSSON G., WALDENSTRÖM J. & FRANSSON T. 2012. Direct and indirect effects of winter harshness on the survival of Mallards *Anas platyrhynchos* in northwest Europe. *Ibis* 154: 307-317.
- KLEYHEEG E. 2018. Wilde Eend *Anas platyrhynchos*. Pp. 108-109 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- KLEYHEEG E., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., MARIS T., JONGEJANS E. & VAN RABENSWAALJ N. Overleving en fenologie van kuikens van Wilde eend, Soepeend en Krakeend in Nederland. *in prep.*
- KNOLLE, P., LANJOUW, R & DE BY, R. 1998. Vogels in Twente. Boekhandel Broekhuis, Hengelo.
- KRÜGER T. & SANDKÜHLER K. 2022. Rote Liste der Brutvögel Niedersachsens und Bremens – 9. Fassung, Oktober 2021. – Inform.d. Naturschutz Niedersachs. 41 (2): 111-174.
- NAGY S. & LANGENDOEN T. 2020. Flyway trend analyses based on data from the African Eurasian Waterbird Census from the period of 1967-2018. Online publication. Wetlands International, Wageningen.
- VAN ROOMEN M., HUSTINGS F., VAN WINDEN E., DRONNEAU C., FRAULI C., STREBEL N., WAHL J., KOFFIJBERG K. & VAN TURNHOUT C. 2020. Waterbirds in the international Rhine Valley: numbers, distribution and trends. ICPR rap nr. 277, Sovon rap nr. 2020/99. International Commission for the Protection of the Rhine, Koblenz.
- SAUTER A., KORNER-NIEVERGELT F. & JENNI L. 2010. Evidence of climate change effects on within-winter movements of European Mallards *Anas platyrhynchos*. *Ibis* 152: 600-609.
- SCHIEKERMANN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Krakeend in Nederland. *Limosa* 89: 130-137.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2023. Wilde Eend. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860>. Geraadpleegd op 17/03/2023.
- WIEGERS J.N., JONGEJANS E., VAN TURNHOUT C., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & KLEYHEEG E. 2022. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a European population of the Mallard. *Ornithological Applications*. <https://doi.org/10.1093/ornithapp/duac020>.

Geraadpleegde websites

- EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK (EIONET). 2022. Population status and trends at the EU and Member State levels. <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12>. Geraadpleegd op 07/11/2022.
- PAN-EUROPEAN COMMON BIRD MONITORING SCHEME (PECBMS). 2022. Species trends. <https://pecbms.info>. Geraadpleegd op 07/11/2022.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Noord-Holland - Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Wilde Eend is één van de talrijkste watervogels in Nederland en het gehele jaar aanwezig. De broedpopulatie wordt in het najaar en de winter aangevuld met vogels uit Fenno-Scandinavië, de Baltische Staten en Noordwest-Rusland. De Wilde Eend is een habitatgeneralist, wat betekent dat ze niet kritisch is ten aanzien van het habitattype waarin ze leeft. Wilde Eenden nestelen in uiteenlopende habitats, doorgaans echter wel bij of op korte afstand van water. Het gaat hierbij om vrijwel alle watertypen (maar wel met een voorkeur voor zoete wateren), zolang ze maar ondiep zijn, niet stromen en enige oeverbegroeiing hebben. Landelijk gezien bevinden de grootste aantallen broedparen zich in waterrijke polders en moerassen in de laaggelegen delen van Nederland. Het dieet vertoont een grote verscheidenheid en omvat in de broedtijd zowel plantaardig als dierlijk voedsel. Buiten het broedseizoen komt de Wilde Eend voor in zowel zoete als zoute wateren, variërend van estuaria tot kanalen en grachten in stedelijk gebied. De grootste aantallen worden aangetroffen in estuaria, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden. Buiten de broedtijd is zijn voedsel vooral plantaardig.

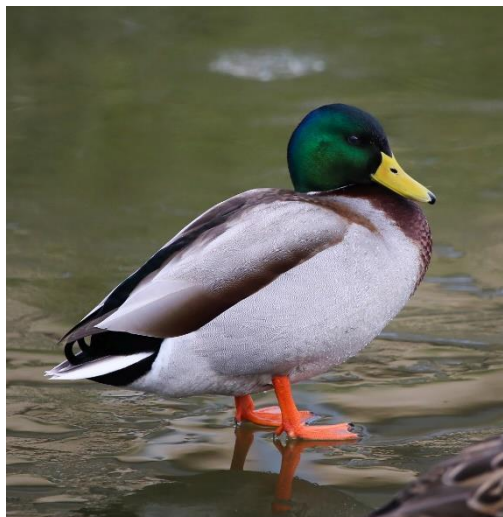

Foto: Bart Vastenhouw (bron: Saxifraga)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel is beoordeeld als ‘matig ongunstig’, vanwege een matige afname van de broedpopulatie, een afname in de kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding beoordeeld als zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend en een zeer ongunstig toekomstperspectief (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als niet-broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	gunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

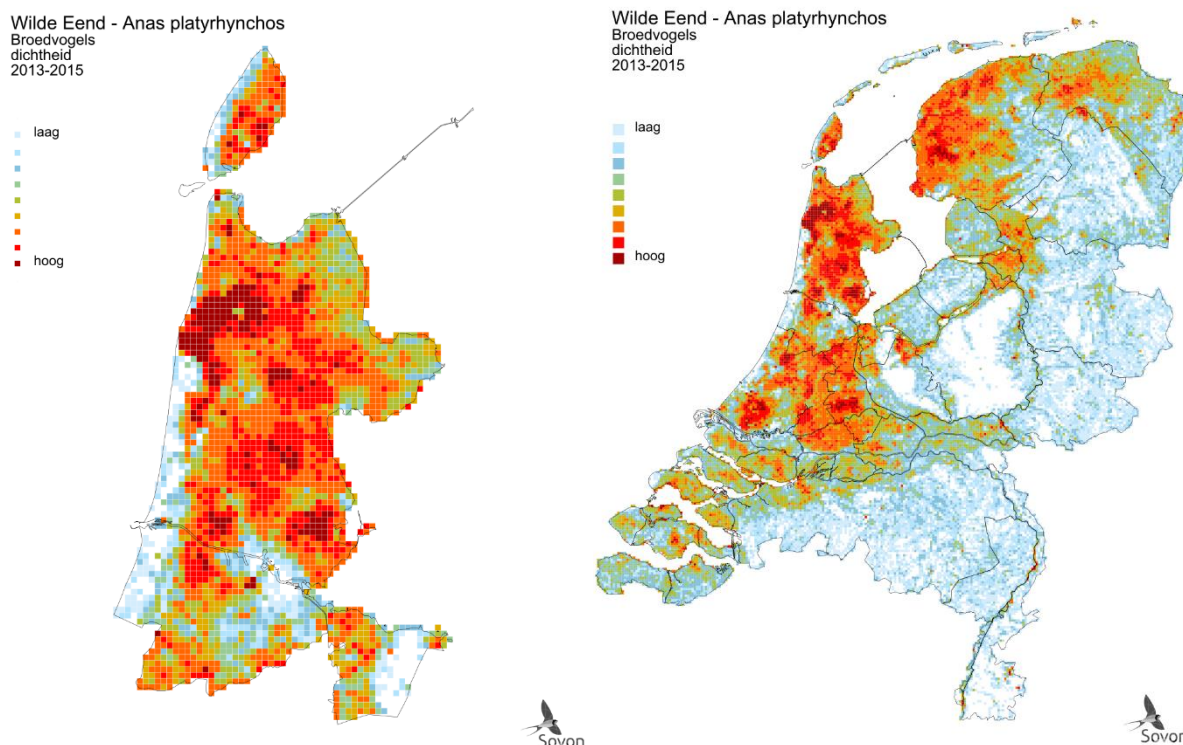
Op Europees niveau is de Wilde Eend als broedvogel in de periode 1980-2019 matig toegenomen (PECBMS 2022). Trends tussen landen verschillen, met afnames in een aantal voor de soort belangrijke landen in West- en Noordoost-Europa (o.a. Nederland, Estland en Litouwen) en toenames in o.a. Groot-Brittannië en Fenno-Scandinavië (EIONET 2022). De Wilde Eend is op Europees niveau gecategoriseerd als een soort van ‘Least Concern’ in de IUCN Rode Lijst (Birdlife International 2021). De Noordwest-Europese flyway-populatie, waartoe de in Nederland overwinterende vogels behoren, laat zowel op de lange (sinds 1972) als korte termijn (sinds 2009) een matige afname zien (Nagy & Langendoen 2020). In Nederland verblijft in de winter zo’n 15-20% van deze flyway-populatie. In de

omliggende landen, zoals Duitsland, België en Groot-Brittannië, nemen de aantallen overwinterende Wilde Eenden eveneens af.

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig voor provincie Noord-Holland weinig veranderd (Sovon 2018). Noord-Holland ligt nagenoeg geheel binnen het zwaartepunt van de verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in Nederland, wat gevormd wordt door de waterrijke delen van de laaggelegen zeelei- en veenweidegebieden van Noord- en West-Nederland (figuur 1). De hoogste dichtheden binnen de provincie bevinden zich in de natte graslanden van Laag-Holland en de kleinschalige, diep ontwaterde gebieden in West-Friesland en de Noordkop. Ook in grote delen van Texel, waar een afwisseling van duinmeren, wad en polderland wordt gevonden, zijn de aantallen hoog (Scharringa *et al.* 2010). Alleen in enkele zeer droge gebieden, voornamelijk gelegen in het middenduin, ontbreekt de Wilde Eend. Dit geldt ook voor de delen van het stedelijk gebied waar geen water en beplanting van enige vorm aanwezig zijn, wat zichtbaar is bij met name Hilversum en Bussum. In de duinen zijn de dichtheden veel lager en zijn Wilde Eenden met name te vinden in natte duinvalleien (van Turnhout 2014). Van de vier agrarische weidevogelcollectieven die in Noord-Holland actief zijn, werden in 2020 de hoogste dichtheden gevonden in het werkgebied van Water Land en Dijken (10,4 paren/100 hectare) gevolgd door Hollands Noorden (7,5 paren/100 hectare), Texel (7,2 paren/100 hectare) en Noord-Holland Zuid (5,5 paren/100 hectare, Ottens 2020).

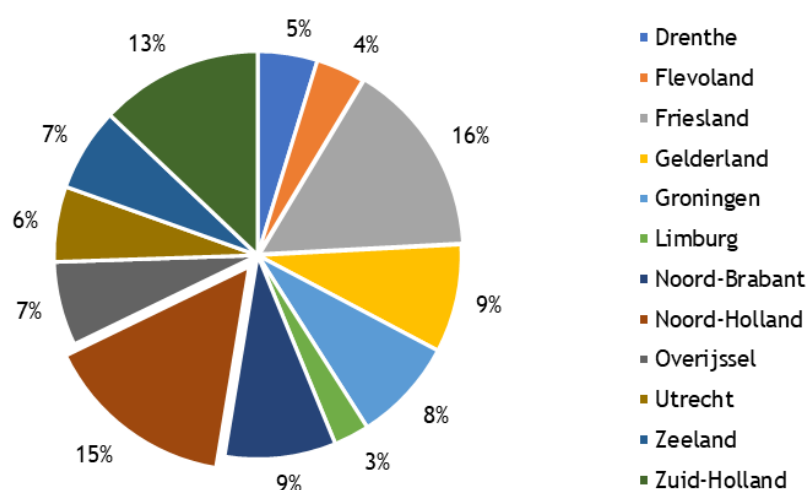
Figuur 1. Verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Noord-Holland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

2. Populatie

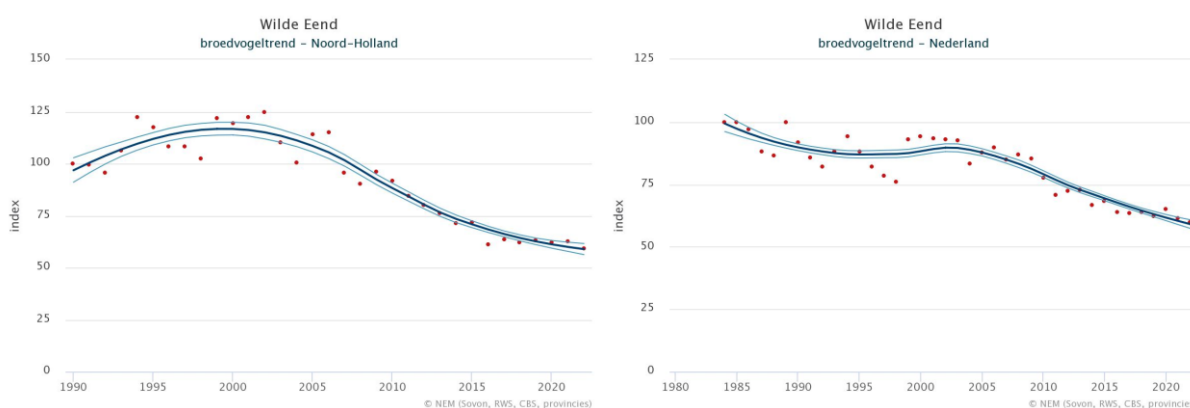
De omvang van de Noord-Hollandse broedpopulatie werd in 2018-2020 geschat op ca. 27.000-42.000 paren (figuur 2), hetgeen zo'n 15% van de Nederlandse populatie betreft (180.000-280.000 broedparen). In de jaren tachtig werd het aantal broedparen geschat op 25.000 tot 35.000 paren (Ruitenbeek *et al.* 1990), maar dit aantal is vrijwel zeker te laag geweest (Scharringa *et al.* 2010). Rond 2000 lag het aantal broedparen in Noord-Holland naar schatting ergens tussen de 35.000 en 75.000

paren (Scharringa *et al.* 2010). De aantalsontwikkeling van de Noord-Hollandse broedvogels laat een vergelijkbaar beeld zien als de landelijke populatie met zowel vanaf 1990 als de laatste 12 jaren een matige afname (figuur 3). De structurele afname van de Wilde Eend in Polder IJdoorn van 60 territoria 1996 naar 16 territoria in 2020 is hiervoor illustratief (Slaterus & Hissel 2020). Op de korte termijn is de jaarlijkse afname in Noord-Holland sterker dan landelijk (3% tegenover 2% landelijk). Aangezien in Noord-Holland grote aantallen Wilde Eenden broeden is deze afname, samen met de overige provincies in de noordwestelijke helft van het land, grotendeels bepalend voor het landelijke beeld.

Ondanks dat er vooral kwalitatieve broedgegevens bekend waren, bestond in de jaren tachtig en negentig de indruk dat de Wilde Eend in Noord-Holland als broedvogel was toegenomen. Als oorzaken hiervoor werden de vergroting van het voedselaanbod door de eutrofiering van de binnenwateren genoemd evenals het vermogen van de Wilde Eend om zijn schuwheid af te leggen en zich te vestigen dicht bij de mens in steden, dorpen en bij boerderijen (Ruitenbeek *et al.* 1990). Eind van de jaren negentig, begin deze eeuw, was in het agrarisch gebied binnen de provincie een lichte afname zichtbaar, zij het met jaarlijks sterk fluctuerende aantallen. Een sterkere en constantere afname was zichtbaar in bosachtige habitats en met name het open duin (Scharringa *et al.* 2010). Zo nam het aantal vastgestelde broedvogels in de Schoorlse Duinen af van 26 paren in 1993 naar 5 paren in 2016 (Slaterus & Voslamber 2017). Een positieve aantalsontwikkeling werd in dezelfde periode waargenomen in moerasgebieden en reservaten evenals het stedelijk gebied. Zo broedde in 1984 in Alkmaar 60 paren, in 1994 500 paren en in 2004 585 paren (Scharringa *et al.* 2010). Als één van de mogelijke oorzaken voor de algehele afname in de provincie wordt door Zomerdijk (2017) de steeds verder gaande versnippering van het landschap benoemd, wat predatie in de hand werkt.

Figuur 2. Aanwezigheid van de Wilde Eend als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Noord-Holland uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Noord-Holland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index (respectievelijk 1995=100 en 1984=100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval.

3. Leefgebied en toekomstperspectief

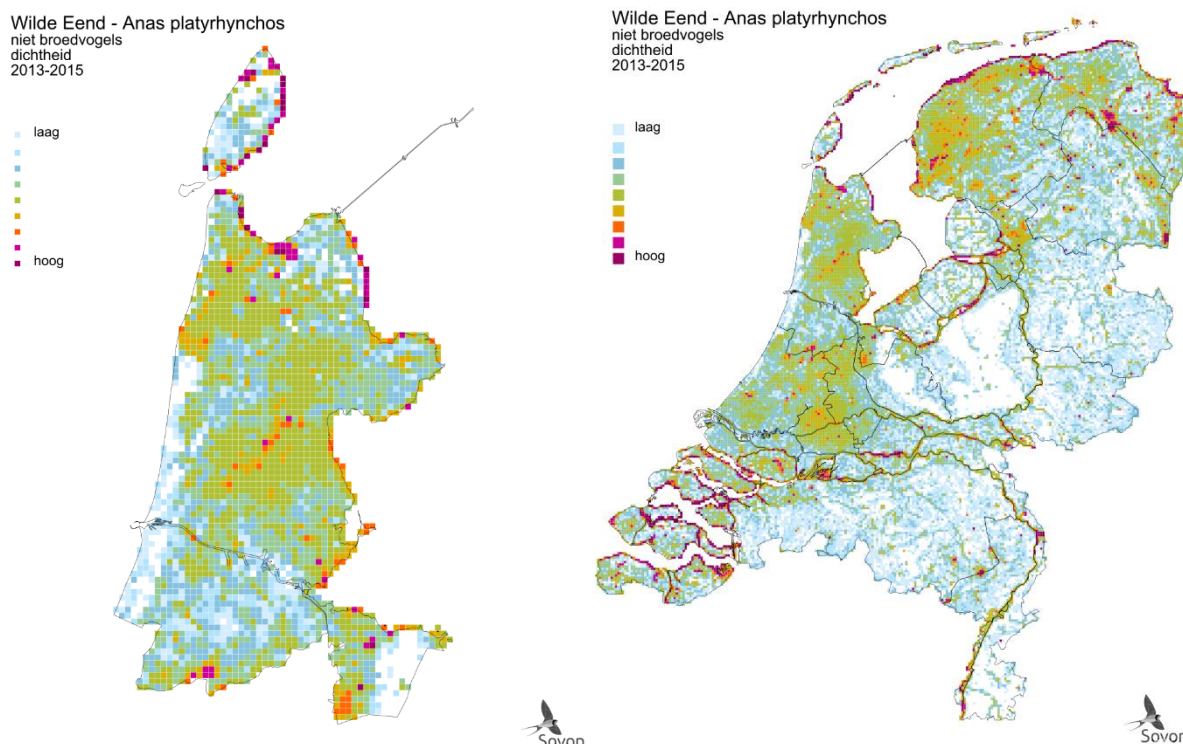
Het voorkomen van de Wilde Eend als broedvogel is sterk afhankelijk van de hoeveelheid wateroppervlak in het landschap (Kleyheeg 2018). De Wilde Eend broedt in vrijwel alle landschapstypen. In Noord-Holland wordt de Wilde Eend aangetroffen in drassige en droge graslanden, op bouwland, in rietkragen en ruigten langs sloten, kanalen en meren, maar ook in boomsingels en langs bosranden. De nabijheid van water speelt hierbij een belangrijke rol en nesten liggen altijd verscholen in de vegetatie. De hoogste dichtheden worden gevonden in graslanden in de veenweidegebieden (Ruitenbeek *et al.* 1990, Scharringa *et al.* 2010). Niet zozeer de omvang van het leefgebied in het broedseizoen, maar met name de kwaliteit is waarschijnlijk afgenomen in de afgelopen decennia, waarbij het knelpunt vooral in de kuikenoverleving lijkt te zitten (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief wordt landelijk gezien voor de Wilde Eend als broedvogel als ‘matig ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 3% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. Er zijn echter vooralsnog geen redenen bekend om aan te nemen dat deze zullen afwijken van de landelijke situatie. Recent onderzoek laat zien dat de overlevingskans van kuikens van de Wilde Eend in Nederland relatief laag is, zowel ten opzichte van historische en buitenlandse populaties beschreven in de literatuur, als ten opzichte van de in ecologisch opzicht nauw aan de Wilde Eend verwante Krakeend in Nederland (Kleyheeg *et al.* in prep.). Een populatiemodel dat voor de Nederlandse broedpopulatie is gemaakt, wijst ook de lage kuikenoverleving aan als sturende factor voor de afname (Wiegers *et al.* 2022). Wellicht hangen problemen in de kuikenfase samen met veranderend voedselaanbod (al dan niet in combinatie met veranderend landgebruik) of een toegenomen predatiedruk. De verbeterde ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten). Wilde eendenkuikens zijn potentieel gevoelig voor factoren die invloed hebben op de beschikbaarheid van insecten en andere ongewervelden in sloten en plassen, waaronder eutrofiëring en gifstoffen. Er zijn echter nauwelijks gegevens voorhanden waarmee deze hypothesen kunnen worden getoetst, en onderzoek naar de kuikenperiode (en de eerste maanden na het vliegvlug worden) van de Wilde Eend is dan ook gewenst (Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016, Kleyheeg *et al.* in prep.).

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is in Noord-Holland stabiel in vergelijking met de periode rond 1980 (Sovon 2022). De verspreiding in de winter weerspiegelt grotendeels die in het broedseizoen, met hoge dichtheden in de natte delen. De Wilde Eend is dan ook zeer talrijk in Noord-Holland. Het grote verschil met het broedseizoen is dat nu ook grote concentraties Wilde Eenden aanwezig zijn in brakke en zoute milieus, al blijft de voorkeur voor zoete milieus bestaan. Binnen Noord-Holland bevinden zich buiten het broedseizoen grote concentraties in het Amstelmeer, verschillende stukken op de grens met het Amsteldiep en het IJsselmeer, maar ook op Waddenzeekant van Texel. Aan de zuidkant zijn de Westeinderplassen, Loosdrechtse plassen en Spiegelplas van bovenmatig belang.

Figuur 4. Verspreiding van de Wilde Eend als niet-broedvogel provincie Noord-Holland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

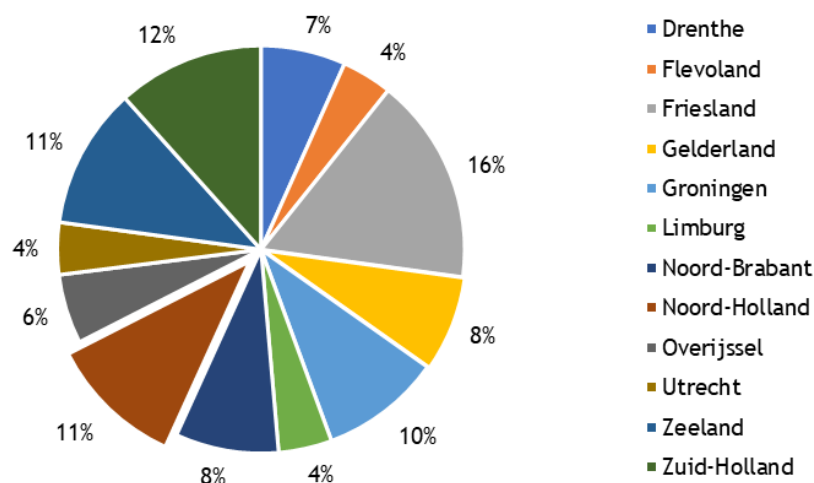
2. Populatie

Op grond van atlas-schattingen en watervogeltellingen wordt de Noord-Hollandse winterpopulatie in 2016-2021 geschat op 58.000-77.000 vogels (figuur 5), hetgeen zo'n 11% van het geschatte maximumaantal in de winter van de Nederlandse populatie betreft (530.000-700.000 vogels, Hornman *et al.* 2022). Net als de broedpopulatie is ook het aantal overwinteraars in de laatste decennia afgenomen. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Noord-Holland laat op zowel de lange termijn (sinds 1980) als de laatste 12 jaren een matige afname zien, overeenkomstig het landelijke beeld (figuur 6).

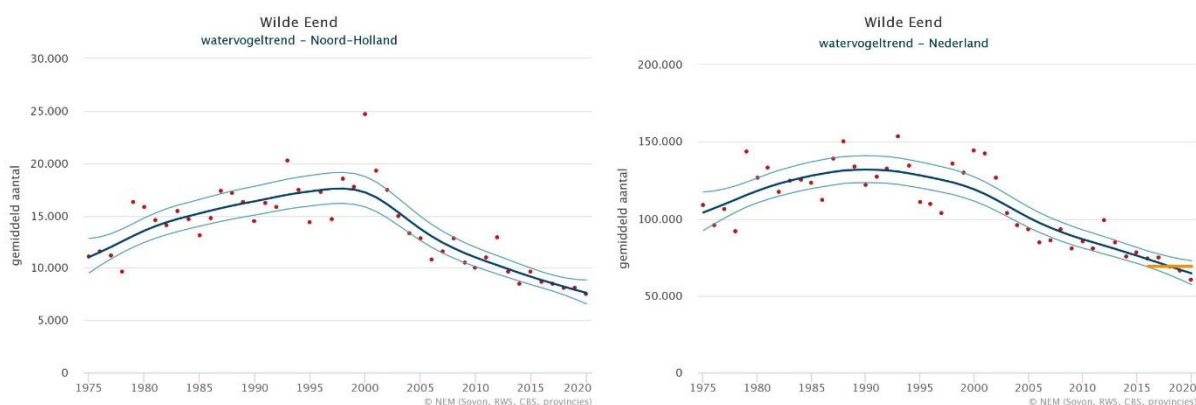
Van de in totaal 13 Natura 2000-gebieden die in Nederland zijn aangewezen voor de Wilde Eend als niet-broedvogel liggen er twee (deels) in provincie Noord-Holland. Het gaat om de Waddenzee en het IJsselmeer, waarvoor foerageerdoelen zijn opgesteld voor de omvang van de niet-broedende (winter)populatie. De Wilde Eend komt vooral in de Waddenzee in grote aantallen voor en is één van de belangrijkste soorten planteneters. In beide Natura 2000-gebieden wordt de gebiedsdoelstelling niet gehaald en is een duidelijke afname zichtbaar (Sovon 2023). In het IJsselmeer zijn de aantallen het verste verwijderd van de instandhoudingsdoelstelling (75%, op basis van seizoensgemiddelde 2014/15-2019/20) en in de Waddenzee liggen de huidige aantallen 50% onder het doel.

Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen in de aantallen Wilde Eenden buiten het broedseizoen. In het bollengebied van de Kop van Noord-Holland blijkt dat braakliggend land dat wordt ingezaaid met graan in de winter een grote aantrekkingskracht heeft op akkervogels. Toen het graan gemaaid was en bleef liggen, nam het aantal Wilde Eenden toe (Koning 2018). In het westen van het land wordt maar weinig graan verbouwd. Desondanks kunnen veranderingen in de landbouw mogelijk een negatief effect hebben gehad op de winterpopulatie. Door efficiëntere oogsttechnieken is het voorkomen van 'valgraan' tegenwoordig nog maar een fractie van de hoeveelheid die het in de jaren zeventig van de vorige eeuw was. Ook zijn teelten veranderd. Er wordt vrijwel geen gerst en rogge meer verbouwd. De teelt van mais is sterk toegenomen en na de oogst van dit gewas blijft er voor akkervogels geen geschikt voedsel over. Stoppel wordt snel na de oogst geplouwd en in toenemende mate vervolgens ingezaaid met wintergraan (of groenbemester). Tegelijkertijd zijn algemene akkeronkruiden door decennialang herbicidegebruik eveneens dusdanig afgenomen dat ze hun waarde als alternatief voedsel hebben verloren (Bijlsma 2013). Hoewel nog een aanzienlijk aantal Wilde Eenden wordt geschoten, lijkt jacht een beperkte rol te spelen als drukfactor. Zo is het aantal geschoten (en in eendenkooien gevangen) Wilde Eenden sterker afgenomen dan de bij ons aanwezige aantal (zowel broedvogels als wintervogels), waaruit blijkt dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is voor de afnemende populaties in Nederland (van den Bremer *et al.* 2015, Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016).

Figuur 5. Aanwezigheid van de Wilde Eend als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Noord-Holland uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als niet-broedvogel in provincie Noord-Holland (links) en Nederland (rechts)¹. Weergegeven is het seizoensgemiddelde² (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval (lichtgekleurde lijn).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Ook buiten het broedseizoen is het voorkomen van de Wilde Eend sterk afhankelijk van de hoeveelheid water in het landschap. Landelijk gezien worden de grootste aantallen buiten het broedseizoen aangetroffen in zowel hoog- als laagdynamische getijdengebieden, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden, maar ook in de nabijgelegen polders en op kanalen en grachten in stedelijk gebied. Binnen de provinciegrenzen van Noord-Holland zijn behoorlijke oppervlaktes van deze biotopen aanwezig. Een afname van de omvang van het leefgebied buiten het broedseizoen is niet aan de orde en ook een afname in kwaliteit van het leefgebied lijkt niet waarschijnlijk (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief voor de Wilde Eend als niet-broedvogel op landelijke schaal wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 3% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. De afname zal ten dele de situatie van de Nederlandse broedpopulatie reflecteren, voor zover deze binnen de landsgrenzen overwintert. Daarnaast worden onder invloed van klimaatverandering de winters in de broedgebieden en langs de trekroute van Wilde Eenden uit Noord- en Oost-Europa steeds zachter en neemt de noodzaak om naar Nederland te trekken af (Sauter *et al.* 2010, Gunnarsson *et al.* 2012). Voedselbeschikbaarheid is in de winter van essentieel belang om te overleven en sturend voor de bewegingen van watervogels die vrij noordelijk in Europa overwinteren. Voor de Wilde Eend als opportunist is niet het type voedsel, maar de bereikbaarheid van voedsel de voornaamste beperkende

¹ De grafiek geeft de aantalsontwikkeling in de monitoringsgebieden weer (zie ook <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>), en kijkt wat aantallen betreft af van de grafiek zoals gepresenteerd in Sovon 2022, wat uitgaat van heel Nederland.

² Dit seizoensgemiddelde is gebaseerd op het totaal van alle maandelijkse tellingen, gedeeld door 12 (aantal maanden van het jaar).

factor, wat inhoudt dat hun foerageren vooral beperkt wordt door ijs en sneeuw. Als langdurige vorst uitblijft, is er voor de Wilde Eend geen noodzaak om weg te trekken en dus in onze contreien te gaan overwinteren.

Literatuur

- BIJLSMA R. 2013. Dode Winter, of: hoe de vogels van de Veluwe akkers verdwenen. *Limosa* 86 (2013): 108-122.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., VAN ROOMEN M. & VOSLAMBERT B. 2009. Natuurontwikkeling in uiterwaarden: hoe reageren trekkende en overwinterende watervogels? *De Levende Natuur* 110: 231-234.
- VAN DEN BREMER L., SCHEKKERMAN H., VAN DER JEUGD H., VAN ROOMEN M., KNOL W. & VAN TURNHOUT C. 2015. Populatie-ontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- GUNNARSSON G., WALDENSTRÖM J. & FRANSSON T. 2012. Direct and indirect effects of winter harshness on the survival of Mallards *Anas platyrhynchos* in northwest Europe. *Ibis* 154: 307-317.
- KLEYHEEG E. 2018. Wilde Eend *Anas platyrhynchos*. Pp. 108-109 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- KLEYHEEG E., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., MARIS T., JONGEJANS E. & VAN RABENSWAALJ N. Overleving en fenologie van kuikens van Wilde eend, Soepeend en Krakeend in Nederland. *in prep.*
- KONING F. 2018. Aandacht voor overwinterende akkervogels. *Tussen Duin & Dijk* 14: 12-13.
- NAGY S. & LANGENDOEN T. 2020. Flyway trend analyses based on data from the African Eurasian Waterbird Census from the period of 1967-2018. Online publication. Wetlands International, Wageningen.
- OTTENS H.J. 2020. Meetnet Agrarische Soorten (MAS) in het agrarisch gebied van provincie Noord-Holland in 2020. Tussenrapport Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Scheemda.
- RUITENBEEK W., SCHARRINGA C.J.G. & ZOMERDIJK P.J. 1990. Broedvogels van Noord-Holland. Stichting Samenwerkende Vogelgroepen Noord-Holland, Assendelft.
- SAUTER A., KORNER-NIEVERGELT F. & JENNI L. 2010. Evidence of climate change effects on within-winter movements of European Mallards *Anas platyrhynchos*. *Ibis* 152: 600-609.
- SCHARRINGA C.J.G., RUITENBEEK W. & ZOMERDIJK P.J. 2010. Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels 2005-2009. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland, Landschap Noord-Holland.
- SCHEKKERMAN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Krakeend in Nederland. *Limosa* 89: 130-137.
- SLATERUS R. & VOSLAMBERT B. 2017. Broedvogels van de Schoorlse Duinen in 2016. Sovonrapport 2017/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SLATERUS R. & HISSEL B. 2020. BROEDVOGELS VAN POLDER IJDOORN EN DE HOECKELINGSDAM IN 2020. SOVON-RAPPORT 2020/101. SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND, NIJMEGEN.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2023. Wilde Eend. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860>. Geraadpleegd op 17/03/2023.
- VAN TURNHOUT C. 2014. Wilde Eend *Anas platyrhynchos*. Pag. 37-39 in Boele A. et al. Broedvogels in Nederland in 2012. Sovon-rapport 2014/13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- WIEGERS J.N., JONGEJANS E., VAN TURNHOUT C., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & KLEYHEEG E. 2022. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a

European population of the Mallard. Ornithological Applications.
<https://doi.org/10.1093/ornithapp/duac020>.

Zomerdijk P. 2017. Neemt de wilde eend af? Habitatfragmentatie en de gevolgen voor grondbroeders. Tussen Dijk & Duin 16 (2): 4-7.

Geraadpleegde websites

EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK (EIONET). 2022. Population status and trends at the EU and Member State levels. <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12>. Geraadpleegd op 07/11/2022.

PAN-EUROPEAN COMMON BIRD MONITORING SCHEME (PECBMS). 2022. Species trends. <https://pcbms.info>. Geraadpleegd op 07/11/2022.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Noord-Brabant - Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Wilde Eend is één van de talrijkste watervogels in Nederland en het gehele jaar aanwezig. De broedpopulatie wordt in het najaar en de winter aangevuld met vogels uit Fenno-Scandinavië, de Baltische Staten en Noordwest-Rusland. De Wilde Eend is een habitatgeneralist, wat betekent dat ze niet kritisch is ten aanzien van het habitattype waarin ze leeft. Wilde Eenden nestelen in uiteenlopende habitats, doorgaans echter wel bij of op korte afstand van water. Het gaat hierbij om vrijwel alle watertypen (maar wel met een voorkeur voor zoete wateren), zolang ze maar ondiep zijn, niet stromen en enige oeverbegroeiing hebben. Landelijk gezien bevinden de grootste aantallen broedparen zich in waterrijke polders en moerassen in de laaggelegen delen van Nederland. Het dieet vertoont een grote verscheidenheid en omvat in de broedtijd zowel plantaardig als dierlijk voedsel. Buiten het broedseizoen komt de Wilde Eend voor in zowel zoete als zoute wateren, variërend van estuaria tot kanalen en grachten in stedelijk gebied. De grootste aantallen worden aangetroffen in estuaria, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden. Buiten de broedtijd is zijn voedsel vooral plantaardig.

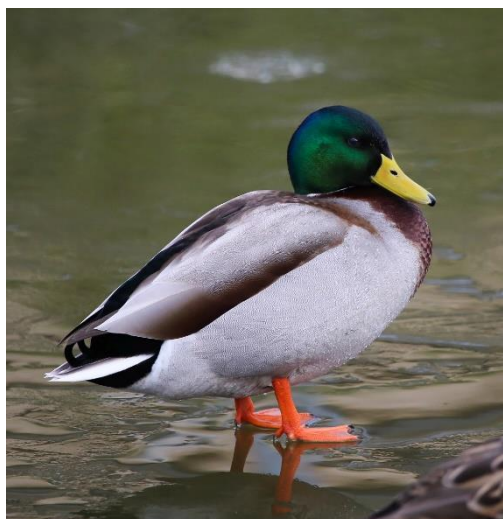

Foto: Bart Vastenhouw (bron: Saxifraga)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel is beoordeeld als ‘matig ongunstig’, vanwege een matige afname van de broedpopulatie, een afname in de kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding beoordeeld als zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend en een zeer ongunstig toekomstperspectief (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als niet-broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	gunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

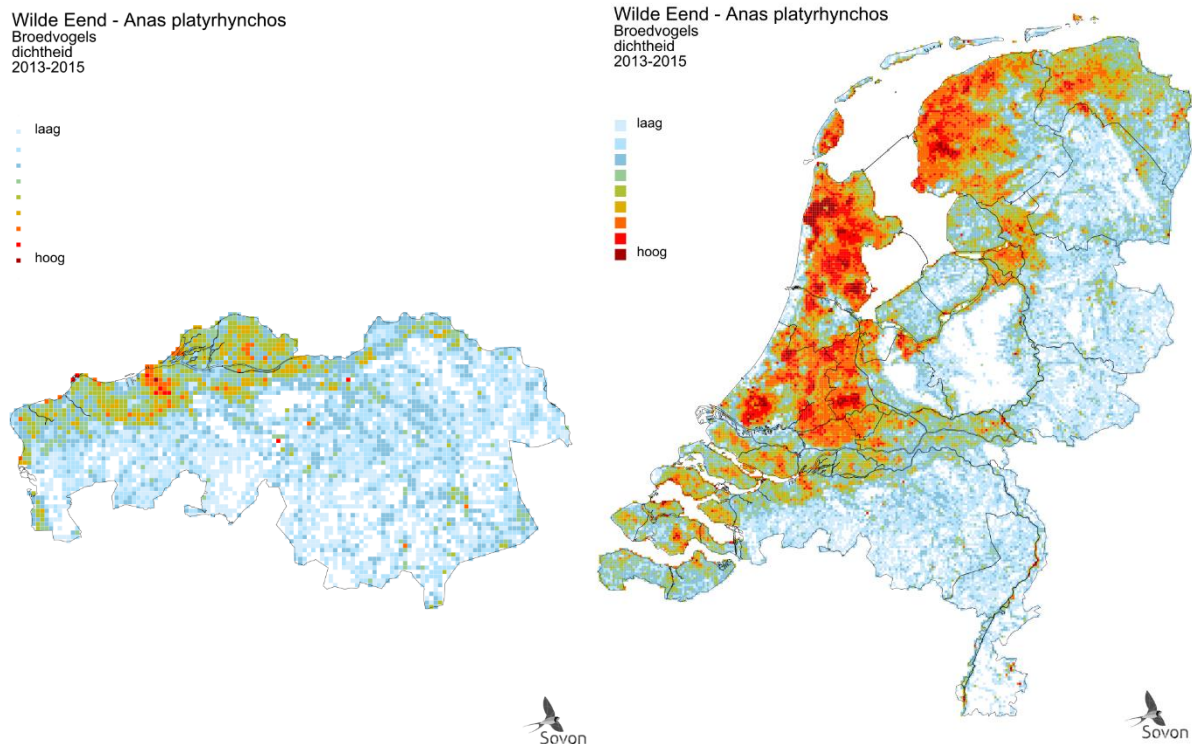
Op Europees niveau is de Wilde Eend als broedvogel in de periode 1980-2019 matig toegenomen (PECBMS 2022). Trends tussen landen verschillen, met afnames in een aantal voor de soort belangrijke landen in West- en Noordoost-Europa (o.a. Nederland, Estland en Litouwen) en toenames in o.a. Groot-Brittannië en Fenno-Scandinavië (EIONET 2022). De Wilde Eend is op Europees niveau gecategoriseerd als een soort van ‘Least Concern’ in de IUCN Rode Lijst (Birdlife International 2021). De Noordwest-Europese flyway-populatie, waartoe de in Nederland overwinterende vogels behoren, laat zowel op de lange (sinds 1972) als korte termijn (sinds 2009) een matige afname zien (Nagy & Langendoen 2020). In Nederland verblijft in de winter zo’n 15-20% van deze flyway-populatie. In de ons

omliggende landen, zoals Duitsland, België en Groot-Brittannië, nemen de aantallen overwinterende Wilde Eenden eveneens af.

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de Wilde Eend als broedvogel voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig binnen de provincie Noord-Brabant weinig veranderd (Sovon 2018). De Wilde Eend is als broedvogel verspreid over de provincie, maar er zijn grote verschillen in dichtheden (figuur 1). De hoogste dichtheden worden gevonden op de kleigronden in het noordwesten (zeeklei) en noorden (rivierklei) van de provincie, waarbinnen de Biesbosch hoge aantallen herbergt. Ook op de restanten laagveen in het noordwesten, die vaak slotenrijk zijn, zijn lokaal grote aantallen aanwezig. Op zandgrond, wat het overgrote deel van de provincie beslaat, zijn de dichtheden veel lager. Open plekken in de verspreiding vallen samen met de grote bosgebieden op de droge dekzandruggen, waar watervoerende sloten veelal ontbreken. Ook binnen stedelijk gebied waar water afwezig is ontbreekt de soort (SWV 2007).

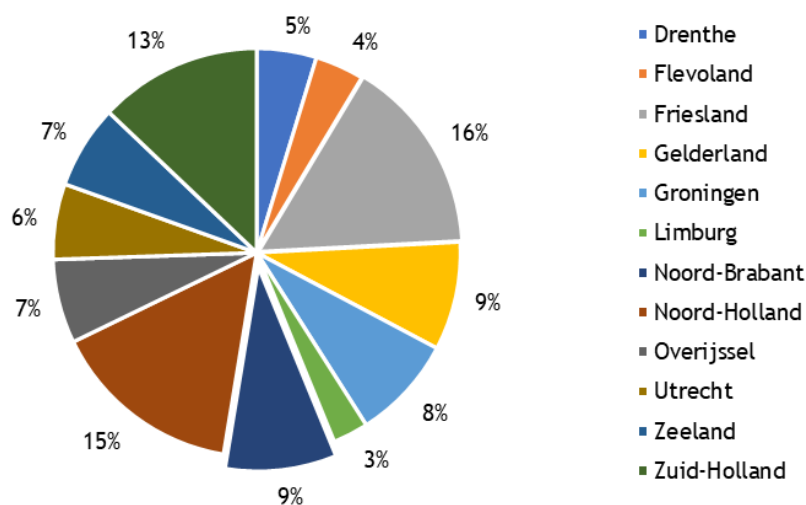

Figuur 1. Verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Noord-Brabant (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

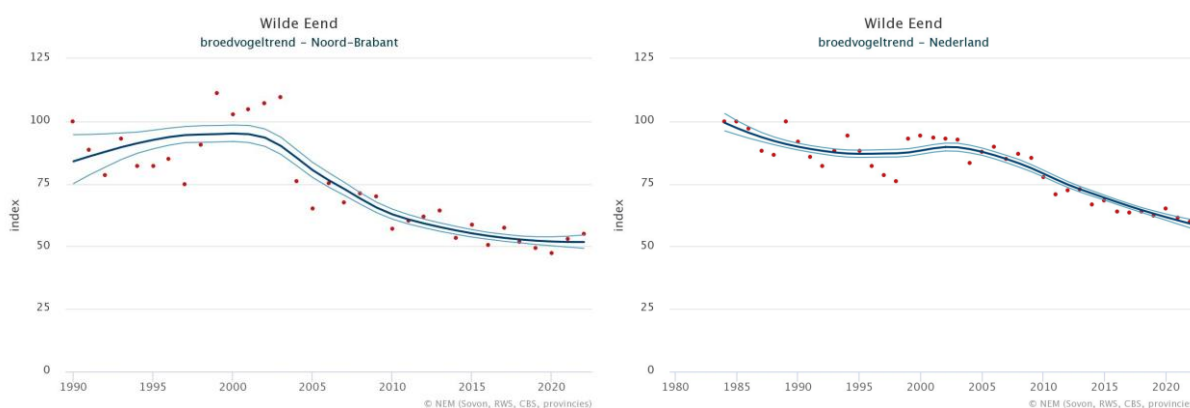
2. Populatie

De omvang van de Noord-Brabantse broedpopulatie werd in 2018-2020 geschat op ca. 16.000-25.000 paren (figuur 2), hetgeen circa 9% van de Nederlandse populatie betreft (180.000-280.000 broedparen). Een eerdere schatting voor de periode 1983-1987 kwam voor Midden- en Oost-Brabant alleen al uit op 20.000-27.500 paren (Poelmans & van Diermen 1997). De aantalsontwikkeling van de Noord-Brabantse broedvogels laat een vergelijkbaar beeld zien als de landelijke populatie met zowel vanaf 1990 als de laatste 12 jaren een matige afname (figuur 3). De landelijke aantalsontwikkeling wordt met name bepaald door de ontwikkelingen in de noordwestelijke helft van het land, waar de meeste Wilde Eenden broeden. Tussen 1984 en 2000 vertoonde de trend voor Noord-Brabant nog een duidelijke stijging. Vernatting van natuurterreinen en de komst van buitendijkse leefgebieden zal een positieve uitwerking hebben gehad. Daarentegen is er ook leefgebied op de zandgronden verloren gegaan begin jaren negentig door verdroging (SWV 2007). In de Biesbosch en omliggende polders, één van de belangrijkste gebieden voor de Wilde Eend binnen de provincie, werd het broedbestand rond

2000 geschat op 1.000-1.300 territoria. In 2005 was dat al teruggelopen naar 650-850 paren en de aantallen zijn sindsdien nog verder gedaald (Terlouw *et al.* 2020). Ook in Vlaanderen laat de broedpopulatie tussen 2006 en 2021 een sterke afname zien (Onkelinx *et al.* 2022).

Figuur 2. Aanwezigheid van de Wilde Eend als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Noord-Brabant uitgelicht.

Figuur 3. Aantalontwikkeling van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Noord-Brabant (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index (respectievelijk 1990=100 en 1984=100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval.

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Wilde Eend als broedvogel is sterk afhankelijk van de hoeveelheid wateroppervlak in het landschap (Kleyheeg 2018). Ze broeden aan vrijwel elk stilstaand of zwak stromend water, zolang het niet te diep of te voedselarm is. Ze kunnen echter ook op enkele honderden meters van water in droog bos broeden (Poelmans & van Diermen 1997). In West-Brabant werden in de jaren 90 de hoogste dichtheden vastgesteld in riet, moerassen, langs groot open water, op voormalige buitendijkse gebieden, (braakliggende) industrieterreinen en agrarische gebieden op het veen. Op het laagveen en de klei komen vooral jonge loofhoutbosjes voor in een natte omgeving met veel sloten welke om die reden zeer geschikt zijn voor de Wilde Eend. In het agrarische gebied op zand werden lagere, vaak sterk wisselende dichtheden waargenomen. De belangrijkste sturende factor hiervoor bleek de grondwaterstand te zijn, maar ook de dichtheid aan sloten en het aantal waterpartijen (SWV 2007). Op de zandgronden zijn beekdalen met verspreide plasjes, moerasjes en natte loofbosjes van belang voor de Wilde Eend, evenals kanalen en zandgaten (Poelmans & van Diermen 1997). Niet zozeer de omvang van het leefgebied in het broedseizoen, maar met name de kwaliteit lijkt te zijn afgenomen in de afgelopen decennia, waarbij het knelpunt vooral in de kuikenoverleving lijkt te zitten (Sovon 2022).

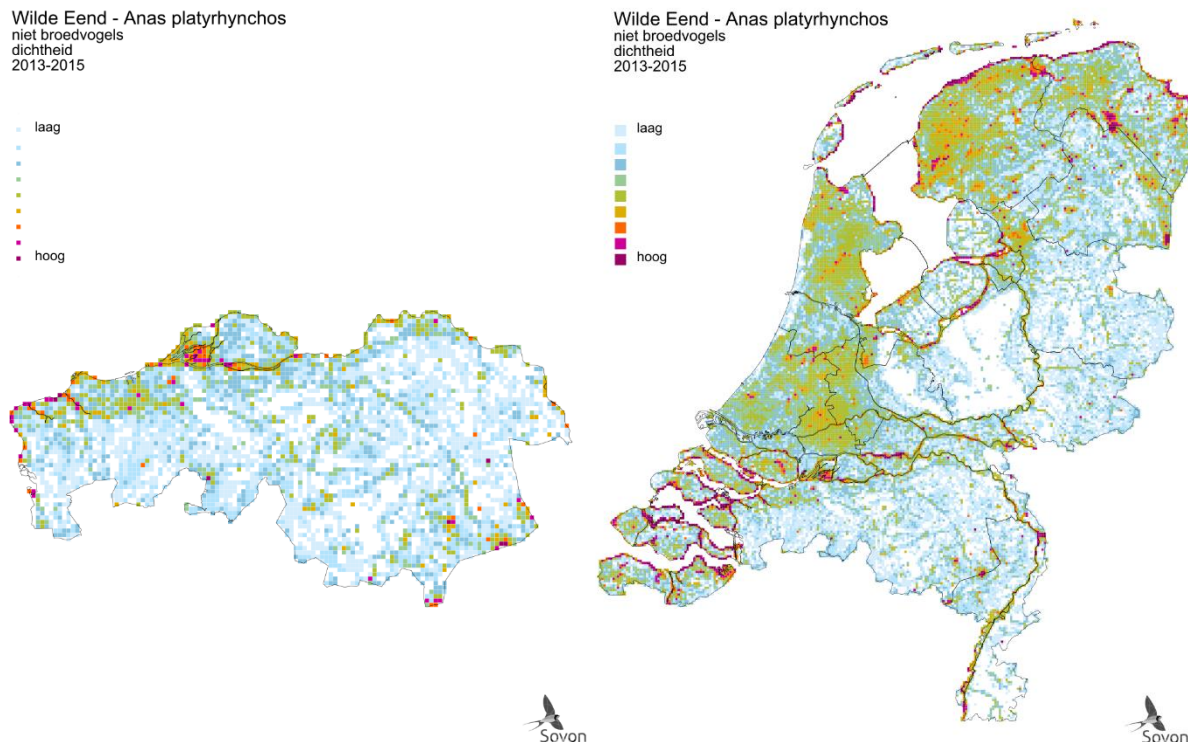
Het toekomstperspectief wordt landelijk gezien voor de Wilde Eend als broedvogel als ‘matig ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 2% per jaar.

Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. Er zijn echter voornamelijk geen redenen bekend om aan te nemen dat deze zullen afwijken van de landelijke situatie. Recent onderzoek laat zien dat de overlevingskans van kuikens van de Wilde Eend in Nederland relatief laag is, zowel ten opzichte van historische en buitenlandse populaties beschreven in de literatuur, als ten opzichte van de in ecologisch opzicht nauw aan de Wilde Eend verwante Krakeend in Nederland (Kleyheeg *et al.* in prep.). Een populatiemodel dat voor de Nederlandse broedpopulatie is gemaakt, wijst ook de lage kuikenoverleving aan als sturende factor voor de afname (Wiegers *et al.* 2022). Wellicht hangen problemen in de kuikenfase samen met veranderend voedselaanbod (al dan niet in combinatie met veranderend landgebruik) of een toegenomen predatiedruk. De verbeterde ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten). Wilde eendenkuikens zijn potentieel gevoelig voor factoren die invloed hebben op de beschikbaarheid van insecten en andere ongewervelden in sloten en plassen, waaronder eutrofiëring en gifstoffen. Er zijn echter nauwelijks gegevens voorhanden waarmee deze hypothesen kunnen worden getoetst, en onderzoek naar de kuikenperiode (en de eerste maanden na het vliegvlug worden) van de Wilde Eend is dan ook gewenst (Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016, Kleyheeg *et al.* in prep.).

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is in Noord-Brabant stabiel in vergelijking met de periode rond 1980 (Sovon 2022). De verspreiding in de winter weerspiegelt grotendeels die in het broedseizoen, met hoge dichtheden in de natte delen. Wanneer de verspreiding op gedetailleerder niveau binnen het areaal wordt bekeken dan is de Wilde Eend praktisch overal te vinden waar water is, zolang kleine vennen, vijvers en sloten niet bevroren raken. De grootste aantallen bevinden zich in het noordwesten van de provincie, in en rondom de Biesbosch, de Bergsche Maas en langs het Hollands Diep, het Volkerak en Schelderijskanaal. In het zuidoosten van de provincie bevinden zich enkele grotere concentraties bij wateren van enige omvang zoals rondom Budel-Dorplein (o.a. Ringselven, de Hoort), Nationaal Park De Grootte Peel en Beuven.

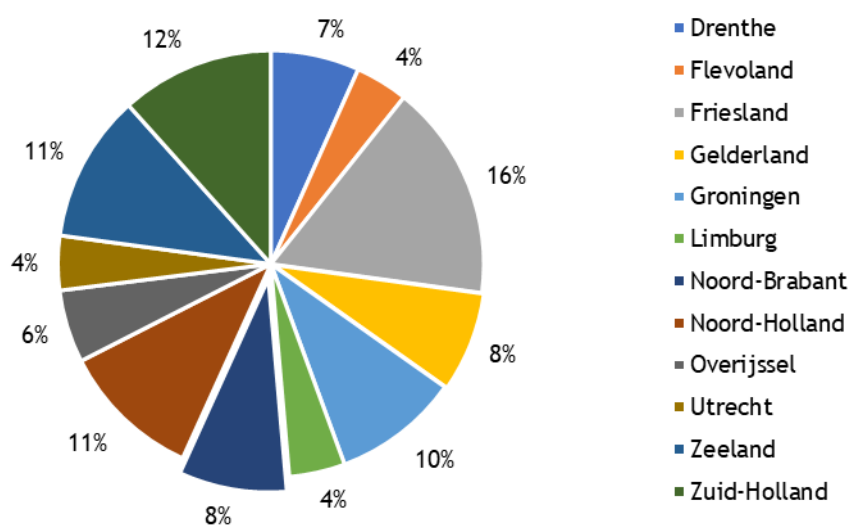
Figuur 4. Verspreiding van de Wilde Eend als niet-broedvogel provincie Noord-Brabant (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

2. Populatie

Op grond van atlasschattingen en watervogeltellingen wordt de Noord-Brabantse winterpopulatie in 2016-2021 geschat op 42.000-56.000 vogels (figuur 5), hetgeen zo'n 9% van het geschatte maximumaantal in de winter van de Nederlandse populatie betreft (530.000-700.000 vogels, Hornman *et al.* 2022). Net als de broedpopulatie is ook het aantal overwinteraars in de laatste decennia afgenomen. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Noord-Brabant laat op zowel de lange termijn (sinds 1975) als de laatste 12 jaren een matige afname zien, overeenkomstig het landelijke beeld (figuur 6). Opvallend is de aanvankelijke toename in de Noord-Brabantse aantallen in de jaren 80, die veel sterker was dan de landelijke toename in diezelfde periode.

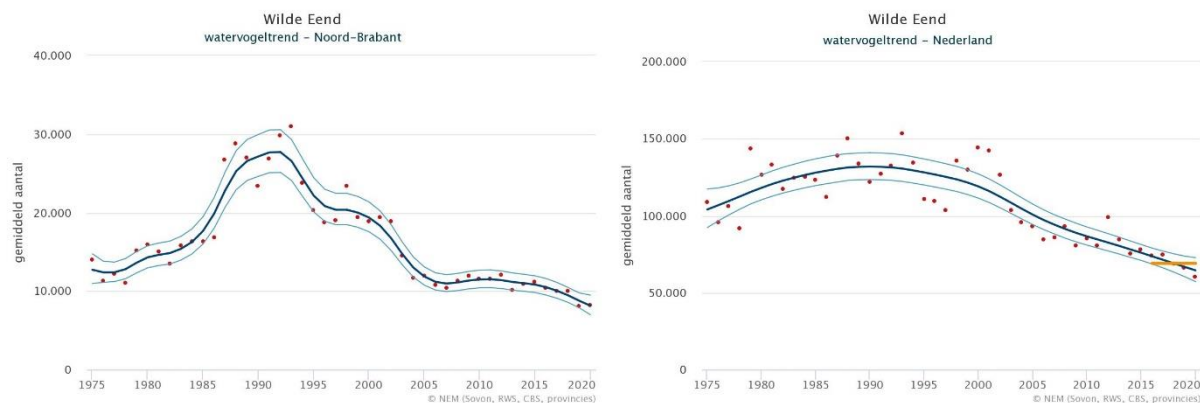
Van de in totaal 13 Natura 2000-gebieden die in Nederland zijn aangewezen voor de Wilde Eend als niet-broedvogel liggen er drie (deels) in provincie Noord-Brabant. Het gaat om het Krammer-Volkerak, Hollands Diep en de Biesbosch, waarvoor foerageerdoelen zijn opgesteld voor de omvang van de niet-broedende (winter)populatie. In alle gebieden wordt de gebiedsdoelstelling niet gehaald en nemen de aantallen af op de korte termijn (Sovon 2023). In het Hollands Diep zijn de aantallen het verste verwijderd van de instandhoudingsdoelstelling (56%, op basis van seizoensgemiddelde 2014/15-2019/20), gevolgd door de Biesbosch (46%) en het Krammer-Volkerak (40%).

Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen in de aantallen Wilde Eenden buiten het broedseizoen. In de Biesbosch en omliggende polders nam vooral na de eeuwwisseling het aantal overwinterende Wilde Eenden af overeenkomstig de landelijke trend. Dit zal net als de landelijke situatie samenhangen met de achteruitgang van de eigen broedvogels, maar wellicht ook met het klimaat in Noord-Europa waardoor de trekdrang daar vermindert (Terlouw *et al.* 2020). Hoewel nog een aanzienlijk aantal Wilde Eenden wordt geschoten, lijkt jacht een beperkte rol te spelen als drukfactor. Zo is het aantal geschoten (en in eendenkooien gevangen) Wilde Eenden sterker afgenomen dan de bij ons aanwezige aantal (zowel broedvogels als wintervogels), waaruit blijkt dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is voor de afnemende populaties in Nederland (van den Bremer *et al.* 2015, Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016).

Figuur 5. Aanwezigheid van de Wilde Eend als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Noord-Brabant uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als niet-broedvogel in provincie Noord-Brabant (links) en Nederland (rechts)¹. Weergegeven is het seizoensgemiddelde² (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval (lichtgekleurde lijn).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Ook buiten het broedseizoen is het voorkomen van de Wilde Eend sterk afhankelijk van de hoeveelheid water in het landschap. Landelijk gezien worden de grootste aantallen buiten het broedseizoen aangetroffen in zowel hoog- als laagdynamische getijdengebieden, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden, maar ook in de nabijgelegen polders en op kanalen en grachten in stedelijk gebied. Binnen de provinciegrenzen van Noord-Brabant deze habitats vooral in het noordwesten te vinden, waar dan ook de grootste aantallen Wilde Eenden buiten het broedseizoen verblijven. Een afname van de omvang van het leefgebied buiten het broedseizoen is niet aan de orde en ook een afname in kwaliteit van het leefgebied lijkt niet waarschijnlijk (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief voor de Wilde Eend als niet-broedvogel op landelijke schaal wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 3% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. De afname zal ten dele de situatie van de Nederlandse broedpopulatie reflecteren, voor zover deze binnen de landsgrenzen overwintert. Daarnaast worden onder invloed van klimaatverandering de winters in de broedgebieden en langs de trekroute van Wilde Eenden uit Noord- en Oost-Europa steeds zachter en neemt de noodzaak om naar Nederland te trekken af (Sauter *et al.* 2010, Gunnarsson *et al.* 2012). Voedselbeschikbaarheid is in de winter van essentieel belang om te overleven en sturend voor de bewegingen van watervogels die vrij noordelijk in Europa overwinteren. Voor de Wilde Eend als opportunist is niet het type voedsel, maar de bereikbaarheid van voedsel de voornaamste beperkende factor, wat inhoudt dat hun foerageren vooral beperkt wordt door ijs en sneeuw. Als langdurige vorst uitblijft, is er voor de Wilde Eend geen noodzaak om weg te trekken en dus in onze contreien te gaan overwinteren.

Literatuur

- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., VAN ROOMEN M. & VOSLAMBERT B. 2009. Natuurontwikkeling in uiterwaarden: hoe reageren trekkende en overwinterende watervogels? *De Levende Natuur* 110: 231-234.
- VAN DEN BREMER L., SCHEKKERMAN H., VAN DER JEUGD H., VAN ROOMEN M., KNOL W. & VAN TURNHOUT C. 2015. Populatie-ontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

¹ De grafiek geeft de aantalsontwikkeling in de monitoringsgebieden weer (zie ook <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>), en kijkt wat aantallen betreft af van de grafiek zoals gepresenteerd in Sovon 2022, wat uitgaat van heel Nederland.

² Dit seizoensgemiddelde is gebaseerd op het totaal van alle maandelijkse tellingen, gedeeld door 12 (aantal maanden van het jaar).

- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- GUNNARSSON G., WALDENSTRÖM J. & FRANSSON T. 2012. Direct and indirect effects of winter harshness on the survival of Mallards *Anas platyrhynchos* in northwest Europe. *Ibis* 154: 307-317.
- KLEYHEEG E. 2018. Wilde Eend *Anas platyrhynchos*. Pp. 108-109 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- KLEYHEEG E., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., MARIS T., JONGEJANS E. & VAN RABENSWAALJ N. Overleving en fenologie van kuikens van Wilde eend, Soepeend en Krakeend in Nederland. *in prep.*
- NAGY S. & LANGENDOEN T. 2020. Flyway trend analyses based on data from the African Eurasian Waterbird Census from the period of 1967-2018. Online publication. Wetlands International, Wageningen.
- ONKELINX T., VERMEERSCH G. & DEVOS K. 2022. Trends op basis van de Algemene Broedvogelmonitoring Vlaanderen (ABV). Technisch achtergrondrapport voor de periode 2007-2021. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2022 (9). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: 10.21436/inbor.73009782
- POELMANS W., VAN DIERMEN J., CASPERS T. & SIERDSEMA H. 1997. Broedvogels van Midden- en Oost-Brabant. Provincie Noord-Brabant.
- SAMENWERKINGSVERBAND WESTBRABANTSE VOGELWERK GROEPEN. 2007. Atlas van de West-Brabantse broedvogels, NPN media, Breda
- SAUTER A., KORNER-NIEVERGELT F. & JENNI L. 2010. Evidence of climate change effects on within-winter movements of European Mallards *Anas platyrhynchos*. *Ibis* 152: 600-609.
- SCHEKKERMAN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Krakeend in Nederland. *Limosa* 89: 130-137.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2023. Wilde Eend. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860>. Geraadpleegd op 17/03/2023.
- TERLOUW S., DE JONG A., HAAN R., GEBUIS H. & JAQUET R. 2020. Avifauna van de Biesbosch: meer dan een eeuw vogelveranderingen. Stichting Natuur- en Vogelwacht Biesbosch. Strix Uitgeverij, Dordrecht.
- WIEGERS J.N., JONGEJANS E., VAN TURNHOUT C., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & KLEYHEEG E. 2022. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a European population of the Mallard. *Ornithological Applications*. <https://doi.org/10.1093/ornithapp/duac020>.

Geraadpleegde websites

- EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK (EIONET). 2022. Population status and trends at the EU and Member State levels. <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12>. Geraadpleegd op 07/11/2022.
- PAN-EUROPEAN COMMON BIRD MONITORING SCHEME (PECBMS). 2022. Species trends. <https://pecbms.info>. Geraadpleegd op 07/11/2022.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Limburg - Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Wilde Eend is één van de talrijkste watervogels in Nederland en het gehele jaar aanwezig. De broedpopulatie wordt in het najaar en de winter aangevuld met vogels uit Fenno-Scandinavië, de Baltische Staten en Noordwest-Rusland. De Wilde Eend is een habitatgeneralist, wat betekent dat ze niet kritisch is ten aanzien van het habitattypen waarin ze leeft. Wilde Eenden nestelen in uiteenlopende habitats, doorgaans echter wel bij of op korte afstand van water. Het gaat hierbij om vrijwel alle watertypen (maar wel met een voorkeur voor zoete wateren), zolang ze maar ondiep zijn, niet stromen en enige oeverbegroeiing hebben. Landelijk gezien bevinden de grootste aantallen broedparen zich in waterrijke polders en moerassen in de laaggelegen delen van Nederland. Het dieet vertoont een grote verscheidenheid en omvat in de broedtijd zowel plantaardig als dierlijk voedsel. Buiten het broedseizoen komt de Wilde Eend voor in zowel zoete als zoute wateren, variërend van estuaria tot kanalen en grachten in stedelijk gebied. De grootste aantallen worden aangetroffen in estuaria, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden. Buiten de broedtijd is zijn voedsel vooral plantaardig.

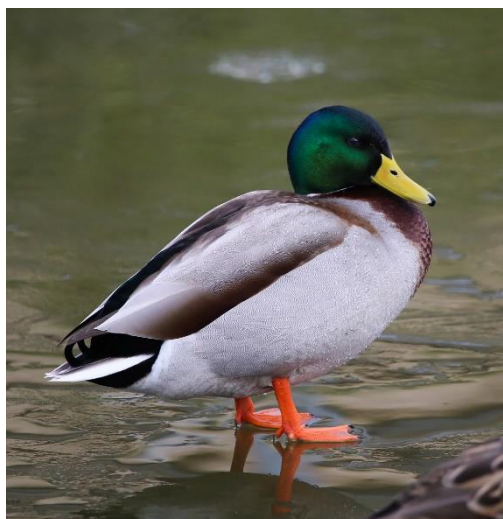

Foto: Bart Vastenhouw (bron: Saxifraga)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel is beoordeeld als ‘matig ongunstig’, vanwege een matige afname van de broedpopulatie, een afname in de kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding beoordeeld als zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend en een zeer ongunstig toekomstperspectief (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als niet-broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	gunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

Op Europees niveau is de Wilde Eend als broedvogel in de periode 1980-2019 matig toegenomen (PECBMS 2022). Trends tussen landen verschillen, met afnames in een aantal voor de soort belangrijke landen in West- en Noordoost-Europa (o.a. Nederland, Estland en Litouwen) en toenames in o.a. Groot-Brittannië en Fenno-Scandinavië (EIONET 2022). De Wilde Eend is op Europees niveau gecategoriseerd als een soort van ‘Least Concern’ in de IUCN Rode Lijst (Birdlife International 2021). De Noordwest-Europese flyway-populatie, waartoe de in Nederland overwinterende vogels behoren, laat zowel op de lange (sinds 1972) als korte termijn (sinds 2009) een matige afname zien (Nagy & Langendoen 2020). In Nederland verblijft in de winter zo’n 15-20% van deze flyway-populatie. In de ons

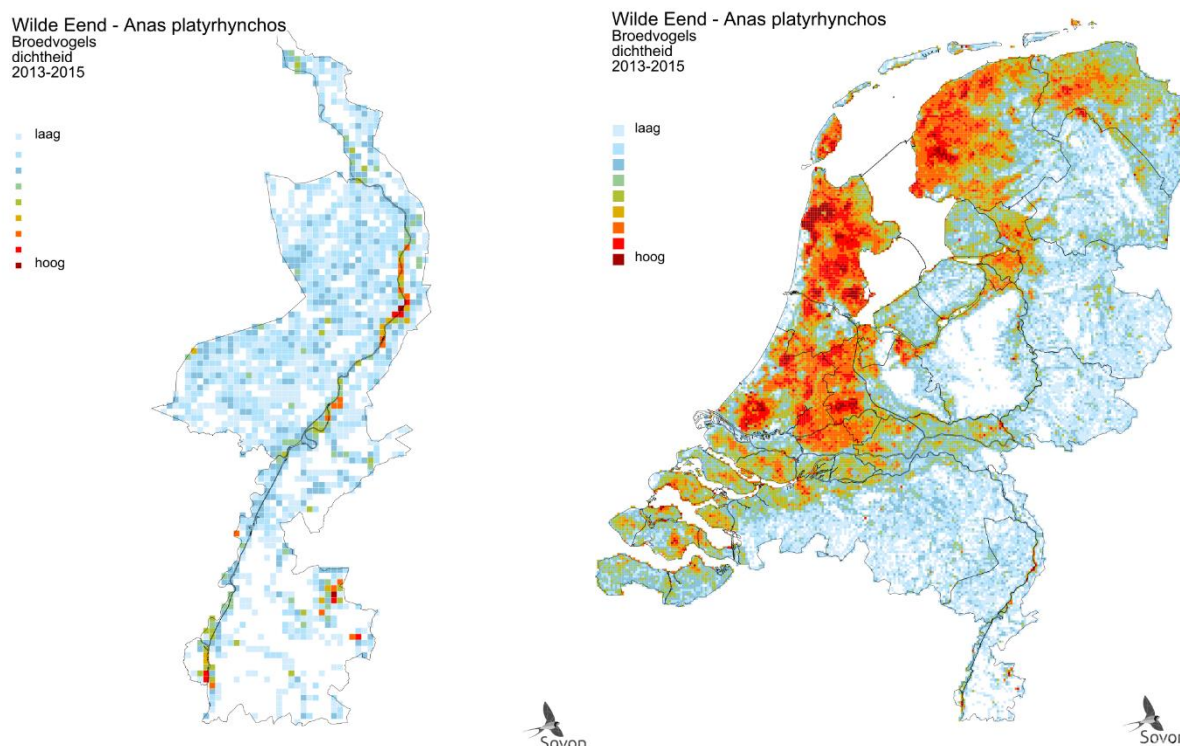
omliggende landen, zoals Duitsland, België en Groot-Brittannië, nemen de aantallen overwinterende Wilde Eenden eveneens af.

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

De Wilde Eend wordt in een groot deel van Limburg als broedvogel aangetroffen. Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig binnen de provincie Limburg weinig veranderd (Sovon 2018).

Wanneer de verspreiding op gedetailleerder niveau binnen het areaal wordt bekeken, dan is zichtbaar dat van noord naar zuid de bezetting beduidend afneemt (figuur 1). De kop van Limburg kent de hoogste presentie al zijn de dichtheden in vergelijking met de rest van Nederland laag. De hoogste dichtheden worden aangetroffen rondom de Maas en Maasplassen. Het Heuvelland kent een lage presentie; hier zijn de meeste Wilde Eenden alleen in beekdalen te vinden terwijl de landbouwplateaus en bosrijke delen minder in trek zijn (Hustings *et al.* 2006). Ook elders in de provincie zijn hiaten in het verspreidingsbeeld vooral te vinden in open agrarische gebieden en droge natuurterreinen.

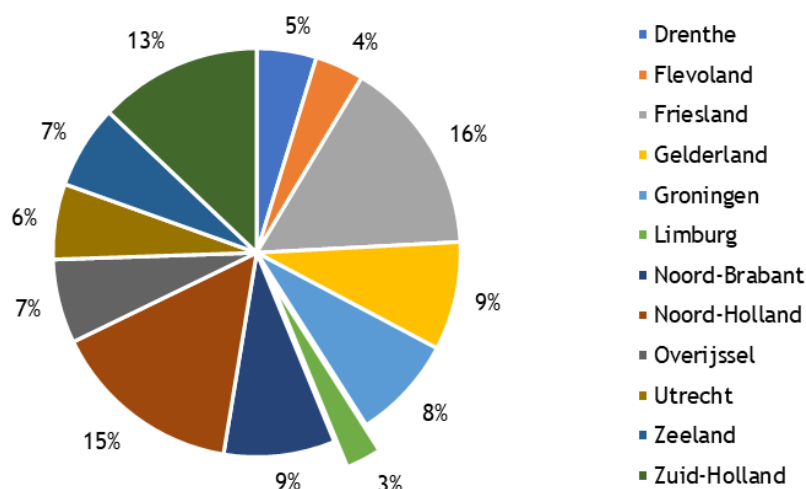

Figuur 1. Verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Limburg (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

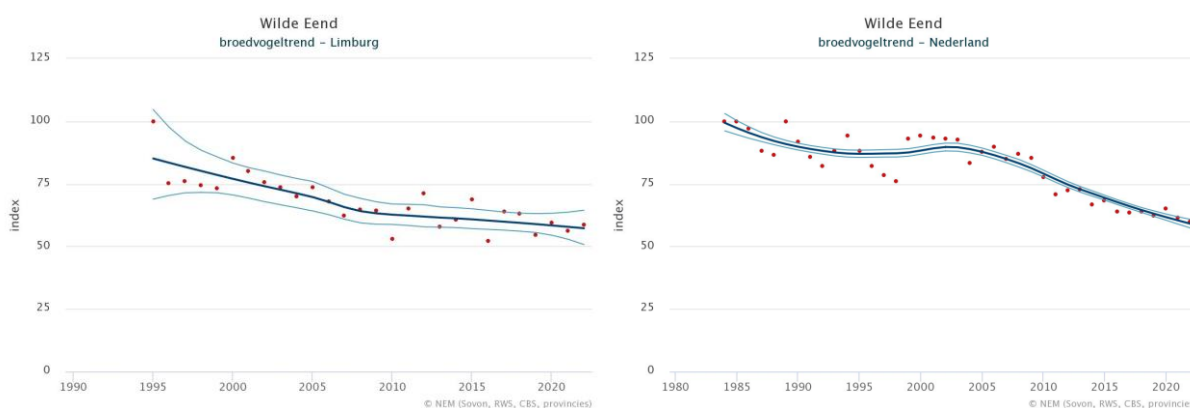
2. Populatie

De omvang van de Limburgse broedpopulatie werd in 2018-2020 geschat op ca. 5.000-8.400 paren (figuur 2), hetgeen zo'n 3% van de Nederlandse populatie betreft (180.000-280.000 broedparen). De Limburgse broedpopulatie laat op de lange termijn, vanaf 1995, een matige afname zien overeenkomstig de landelijke trend (figuur 3). De landelijke aantalsontwikkeling wordt met name bepaald door de ontwikkelingen in de noordwestelijke helft van het land, waar de meeste Wilde Eenden broeden. Voor de laatste twaalf jaar is de Limburgse trend stabiel terwijl de landelijke populatie nog steeds een matige afname laat zien. Over aantalsveranderingen van voor de jaren negentig zijn nauwelijks harde cijfers beschikbaar. In Belgisch-Limburg is de afgelopen decennia geen duidelijke trend zichtbaar (Stevens *et al.* 2021). In heel Vlaanderen laat de broedpopulatie tussen 2006 en 2021 een sterke afname zien (Onkelinx *et al.* 2022). In de aan Limburg grenzende Duitse deelstaat Nordrhein-Westfalen is de Wilde

Eend een wijdt verspreide broedvogel met naar schatting 21.000-51.000 paren. Tussen 1985 en 2009 is het aantal broedparen hier afgenomen, waarvoor als mogelijke oorzaken een afname van watereutrofiering en een toename van predatoren worden genoemd (Grüneberg *et al.* 2013).

Figuur 2. Aanwezigheid van de Wilde Eend als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Limburg uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Limburg (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index (respectievelijk 1995=100 en 1984=100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval.

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Wilde Eend als broedvogel is sterk afhankelijk van de hoeveelheid wateroppervlak in het landschap (Kleyheeg 2018). Provincie Limburg bestaat voor slechts 2,5% uit open water (Hustings *et al.* 2006), wat een grote rol zal spelen bij het voorkomen van de slechts geringe aantallen Wilde Eenden ten opzichte van de landelijke populatie. Limburg bestaat voor een groot deel uit zandgrond waar, overeenkomstig de rest van Nederland (Kleyheeg 2018), de dichtheden lager zijn.

Het toekomstperspectief wordt landelijk gezien voor de Wilde Eend als broedvogel als ‘matig ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 2% per jaar. De stabiele aantalsontwikkeling van de Limburgse broedpopulatie op de korte termijn steekt gunstig af tegen de landelijke afname. De omvang van de populatie is echter gering en het is niet uit te sluiten dat de landelijke afname op termijn ook in Limburg zal doorzetten. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. Er zijn echter vooralsnog geen redenen bekend om aan te nemen dat deze zullen afwijken van de landelijke situatie. Recent onderzoek laat zien dat de overlevingskans van kuikens van de Wilde Eend in Nederland relatief laag is, zowel ten opzichte van historische en buitenlandse populaties beschreven in de literatuur, als ten opzichte van de in ecologisch opzicht nauw aan de Wilde Eend verwante Krakeend in Nederland (Kleyheeg *et al.* in prep.). Een populatiemodel dat voor de Nederlandse broedpopulatie is gemaakt, wijst ook de lage

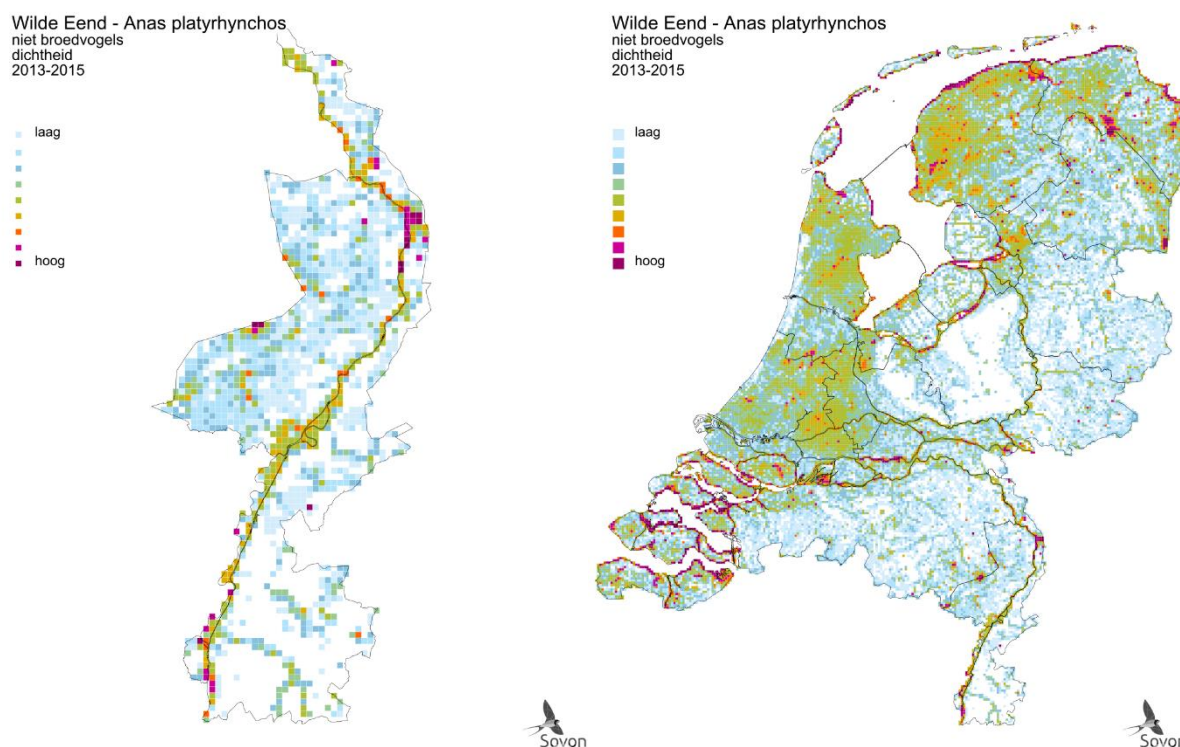
kuikenoverleving aan als sturende factor voor de afname (Wiegers *et al.* 2022). Wellicht hangen problemen in de kuikenfase samen met veranderend voedselaanbod (al dan niet in combinatie met veranderend landgebruik) of een toegenomen predatiedruk. De verbeterde ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten). Wilde eendenkuikens zijn potentieel gevoelig voor factoren die invloed hebben op de beschikbaarheid van insecten en andere ongewervelden in sloten en plassen, waaronder eutrofiëring en gifstoffen. Er zijn echter nauwelijks gegevens voorhanden waarmee deze hypothesen kunnen worden getoetst, en onderzoek naar de kuikenperiode (en de eerste maanden na het vliegvlug worden) van de Wilde Eend is dan ook gewenst (Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016, Kleyheeg *et al.* in prep).

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

De verspreiding in de winter weerspiegelt grotendeels die in het broedseizoen, met de hoogste dichtheden in de natte delen van Nederland. Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig binnen de provincie Limburg weinig veranderd.

Wanneer de verspreiding op gedetailleerder niveau binnen het areaal wordt bekeken dan is de Wilde Eend praktisch overal te vinden waar water is, zolang kleine vennen, vijvers en sloten niet bevroren raken. De grootste aantallen bevinden zich in het Maasdal, vooral de Midden-Limburgse plassen, en op grotere vennen in de Peel.

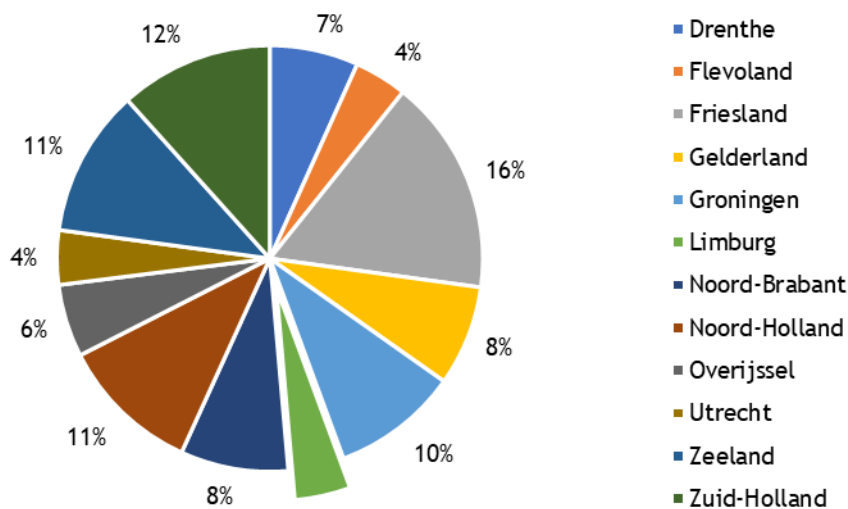

Figuur 4. Verspreiding van de Wilde Eend als niet-broedvogel provincie Limburg (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

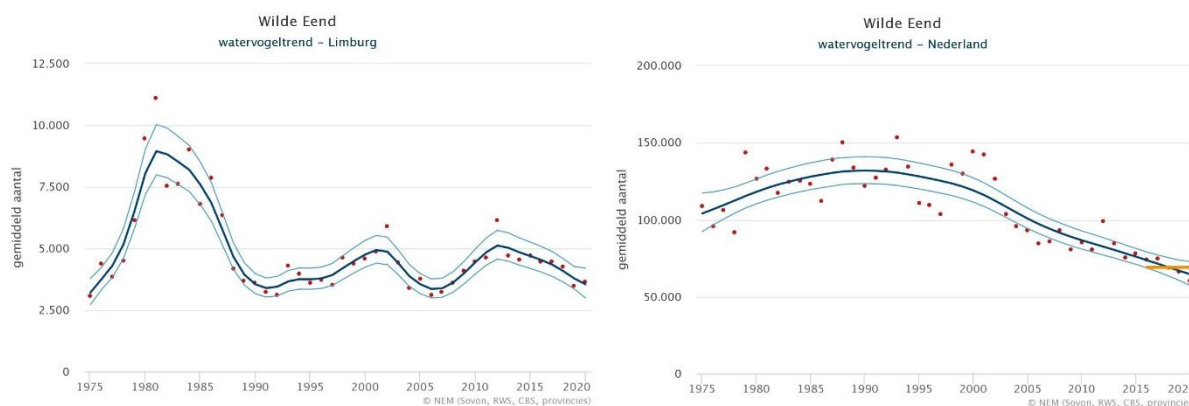
2. Populatie

Op grond van atlas-schattingen en watervogeltellingen wordt de Limburgse winterpopulatie in 2013-2015 geschat op 24.000-32.000 vogels (figuur 5), hetgeen zo'n 4% van de Nederlandse populatie betreft (600.000-800.000 vogels, Sovon 2018). Het aantal vogels buiten de broedtijd in Limburg laat op de lange termijn, vanaf 1995, een matige afname zien overeenkomstig de landelijke trend (figuur 6). Op de

korte termijn wijkt de provinciale trend met een stabiele aantalsontwikkeling af van de landelijke trend die nog steeds afneemt, overeenkomstig het patroon in de broedperiode. Opvallend is de aanvankelijk toename in de Limburgse aantallen in de jaren 80, deze hangt mogelijk samen met de grote uitbreiding van het areaal open water door de realisatie van de grindgaten langs de Maas tussen 1960 en 1985 (Hustings *et al.* 2006) Vanaf begin jaren 90, na een sterke afname, toont zich een stabiel patroon. In Belgisch Limburg zijn de aantallen overwinteraars en doortrekkers sinds de eeuwwisseling afgenomen (Stevens *et al.* 2021). Hoewel nog een aanzienlijk aantal Wilde Eenden wordt geschoten, lijkt jacht een beperkte rol te spelen als drukfactor. Zo is het aantal geschoten (en in eendenkooien gevangen) Wilde Eenden sterker afgenomen dan de bij ons aanwezige aantal (zowel broedvogels als wintervogels), waaruit blijkt dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is voor de afnemende populaties in Nederland (van den Bremer *et al.* 2015, Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016).

Figuur 5. Aanwezigheid van de Wilde Eend als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Limburg uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als niet-broedvogel in provincie Limburg (links) en Nederland (rechts)¹. Weergegeven is het seizoensgemiddelde² (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval (lichtgekleurde lijn).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Ook buiten het broedseizoen is het voorkomen van de Wilde Eend sterk afhankelijk van de hoeveelheid water in het landschap. Geschikte leefgebieden zijn in Limburg vooral te vinden in het Maasdal, de Maasplassen, de Peelmoerengebieden en in mindere mate in beekdalen. Hoge dichtheden over grote

¹ De grafiek geeft de aantalsontwikkeling in de monitoringsgebieden weer (zie ook <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>), en kijkt wat aantallen betreft af van de grafiek zoals gepresenteerd in Sovon 2022, wat uitgaat van heel Nederland.

² Dit seizoensgemiddelde is gebaseerd op het totaal van alle maandelijkse tellingen, gedeeld door 12 (aantal maanden van het jaar).

gebieden worden waargenomen in de natte delen van Nederland. In Limburg is het aandeel gebieden met een hoge dichtheid heel laag.

Het toekomstperspectief voor de Wilde Eend als niet-broedvogel op landelijke schaal wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 3% per jaar. De stabiele aantalsontwikkeling van de Limburgse populatie van doortrekkers en overwinteraars op de korte termijn steekt gunstig af tegen de landelijke afname. De omvang van de populatie is echter gering, en het is niet uit te sluiten dat de landelijke afname op termijn ook in Limburg zal doorzetten. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. In het verleden is de afname van het aantal Wilde Eenden buiten het broedseizoen in provincie Limburg in verband gebracht met een verslechterde voedselsituatie op landbouwgronden vanwege intensivering en een andere gewaskeuze, zoals de afname van wintergraan (van Asseldonk *et al.* 1999), maar het is onduidelijk of dit de enige redenen zijn (Hustings *et al.* 2006). De afname zal ten dele de situatie van de Nederlandse broedpopulatie reflecteren, voor zover deze binnen de landsgrenzen overwintert. Daarnaast worden onder invloed van klimaatverandering de winters in de broedgebieden en langs de trekroute van Wilde Eenden uit Noord- en Oost-Europa steeds zachter en neemt de noodzaak om naar Nederland te trekken af (Sauter *et al.* 2010, Gunnarsson *et al.* 2012). Voedselbeschikbaarheid is in de winter van essentieel belang om te overleven en sturend voor de bewegingen van watervogels die vrij noordelijk in Europa overwinteren. Voor de Wilde Eend als opportunist is niet het type voedsel, maar de bereikbaarheid van voedsel de voornaamste beperkende factor, wat inhoudt dat hun foerageren vooral beperkt wordt door ijs en sneeuw. Als langdurige vorst uitblijft, is er voor de Wilde Eend geen noodzaak om weg te trekken en dus in onze contreien te gaan overwinteren.

Literatuur

- VAN ASSELDONK E. 1999. De Wilde Eend, een zorgenkindje onder de eenden? *Limburgse Vogels* 10: 98-101
- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., VAN ROOMEN M. & VOSLAMBERT B. 2009. Natuurontwikkeling in uiterwaarden: hoe reageren trekkende en overwinterende watervogels? *De Levende Natuur* 110: 231-234.
- VAN DEN BREMER L., SCHEKKERMAN H., VAN DER JEUGD H., VAN ROOMEN M., KNOL W. & VAN TURNHOUT C. 2015. Populatie-ontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- GRÜNEBERG C., SUDMANN S.R., WEISS J., JÖBGES M., KÖNIG H., LASKE V., SCHMITZ M. & SKIBBE A. 2013. Die Brutvögel Nordrhein-Westfalens. NWO & LANUV (Hrsg.), LWL-Museum für Naturkunde, Münster.
- GUNNARSSON G., WALDENSTRÖM J. & FRANSSON T. 2012. Direct and indirect effects of winter harshness on the survival of Mallards *Anas platyrhynchos* in northwest Europe. *Ibis* 154: 307-317.
- HUSTINGS F., VAN DER COELEN J., VAN NOORDEN B., SCHOLS R. & VOSKAMP P. 2006. Avifauna van Limburg. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht.
- KLEYHEEG E. 2018. Wilde Eend *Anas platyrhynchos*. Pp. 108-109 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- KLEYHEEG E., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., MARIS T., JONGEJANS E. & VAN RABENSWAALJ N. Overleving en fenologie van kuikens van Wilde eend, Soepeend en Krakeend in Nederland. *in prep.*
- NAGY S. & LANGENDOEN T. 2020. Flyway trend analyses based on data from the African Eurasian Waterbird Census from the period of 1967-2018. Online publication. Wetlands International, Wageningen.

- ONKELINX T., VERMEERSCH G. & DEVOS K. 2022. Trends op basis van de Algemene Broedvogelmonitoring Vlaanderen (ABV). Technisch achtergrondrapport voor de periode 2007-2021. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2022 (9). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: 10.21436/inbor.73009782
- SAUTER A., KORNER-NIEVERGELT F. & JENNI L. 2010. Evidence of climate change effects on within-winter movements of European Mallards *Anas platyrhynchos*. *Ibis* 152: 600-609.
- SCHEKKERMAN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Krakeend in Nederland. *Limosa* 89: 130-137.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2023. Wilde Eend. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860>. Geraadpleegd op 17/03/2023.
- STEVENS J., VAN SEGGELEN C., BEYEN D., CREVECOEUR L., GABRIËLS P. & LEMMENS J. 2021. Vogels in Limburg, historiek, verspreiding, trends en verplaatsingen. Hasselt: Provincie Limburg/LIKONA.
- WIEGERS J.N., JONGEJANS E., VAN TURNHOUT C., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & KLEYHEEG E. 2022. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a European population of the Mallard. *Ornithological Applications*. <https://doi.org/10.1093/ornithapp/duac020>.

Geraadpleegde websites

- EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK (EIONET). 2022. Population status and trends at the EU and Member State levels. <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12>. Geraadpleegd op 07/11/2022.
- PAN-EUROPEAN COMMON BIRD MONITORING SCHEME (PECBMS). 2022. Species trends. <https://pecbms.info>. Geraadpleegd op 07/11/2022.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Groningen - Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Wilde Eend is één van de talrijkste watervogels in Nederland en het gehele jaar aanwezig. De broedpopulatie wordt in het najaar en de winter aangevuld met vogels uit Fenno-Scandinavië, de Baltische Staten en Noordwest-Rusland. De Wilde Eend is een habitatgeneralist, wat betekent dat ze niet kritisch is ten aanzien van het habitattypen waarin ze leeft. Wilde Eenden nestelen in uiteenlopende habitats, doorgaans echter wel bij of op korte afstand van water. Het gaat hierbij om vrijwel alle watertypen (maar wel met een voorkeur voor zoete wateren), zolang ze maar ondiep zijn, niet stromen en enige oeverbegroeiing hebben. Landelijk gezien bevinden de grootste aantallen broedparen zich in waterrijke polders en moerassen in de laaggelegen delen van Nederland. Het dieet vertoont een grote verscheidenheid en omvat in de broedtijd zowel plantaardig als dierlijk voedsel. Buiten het broedseizoen komt de Wilde Eend voor in zowel zoete als zoute wateren, variërend van estuaria tot kanalen en grachten in stedelijk gebied. De grootste aantallen worden aangetroffen in estuaria, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden. Buiten de broedtijd is zijn voedsel vooral plantaardig.

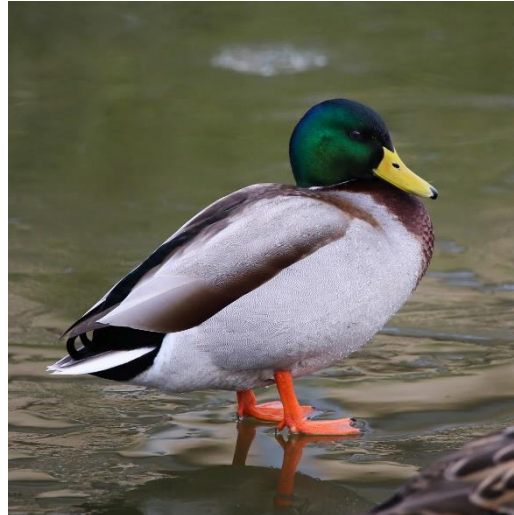

Foto: Bart Vastenhouw (bron: Saxifraga)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel is beoordeeld als ‘matig ongunstig’, vanwege een matige afname van de broedpopulatie, een afname in de kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding beoordeeld als zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend en een zeer ongunstig toekomstperspectief (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als niet-broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	gunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

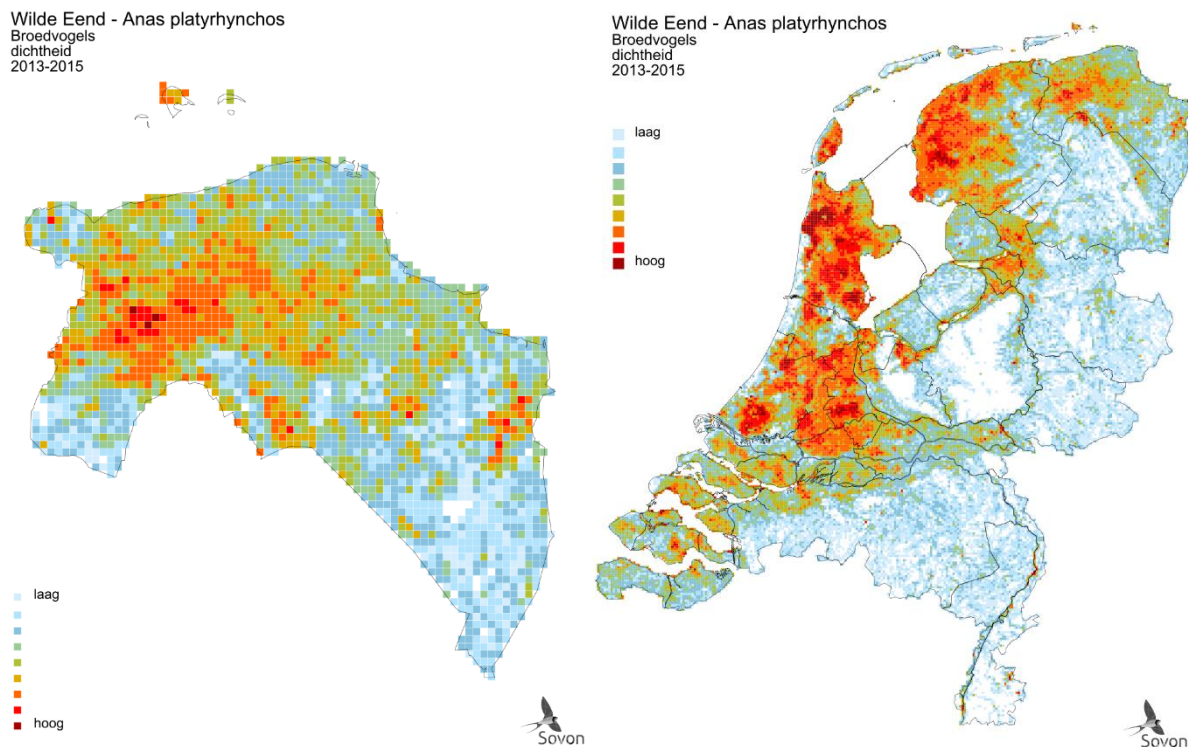
Op Europees niveau is de Wilde Eend als broedvogel in de periode 1980-2019 matig toegenomen (PECBMS 2022). Trends tussen landen verschillen, met afnames in een aantal voor de soort belangrijke landen in West- en Noordoost-Europa (o.a. Nederland, Estland en Litouwen) en toenames in o.a. Groot-Brittannië en Fenno-Scandinavië (EIONET 2022). De Wilde Eend is op Europees niveau gecategoriseerd als een soort van ‘Least Concern’ in de IUCN Rode Lijst (Birdlife International 2021). De Noordwest-Europese flyway-populatie, waartoe de in Nederland overwinterende vogels behoren, laat zowel op de lange (sinds 1972) als korte termijn (sinds 2009) een matige afname zien (Nagy & Langendoen 2020). In Nederland verblijft in de winter zo’n 15-20% van deze flyway-populatie. In de

omliggende landen, zoals Duitsland, België en Groot-Brittannië, nemen de aantallen overwinterende Wilde Eenden eveneens af.

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

In de provincie Groningen broeden Wilde Eenden vrijwel overal. Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig weinig veranderd (Sovon 2018). Hoge dichtheden zijn te vinden in de slootrijke graslandgebieden en de uitgestrekte kleipolders van Middag-Humsterland ten noorden van de stad Groningen. Op de akkerbouwgebieden op zandgrond in Westerwolde en delen van het Oldambt zijn de dichtheden veel lager. Daarmee is het verspreidingsbeeld ten opzichte van de jaren zeventig weinig veranderd (Boekema *et al.* 1983). Opvallend zijn ook de concentraties ten zuiden van Winschoten, wat samenhangt met het voorkomen van rietrijke oevers langs de Westerwoldsche Aa en zuidelijke uitlopers daarvan (Kleyheeg *et al.* 2021).

Figuur 1. Verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Groningen (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

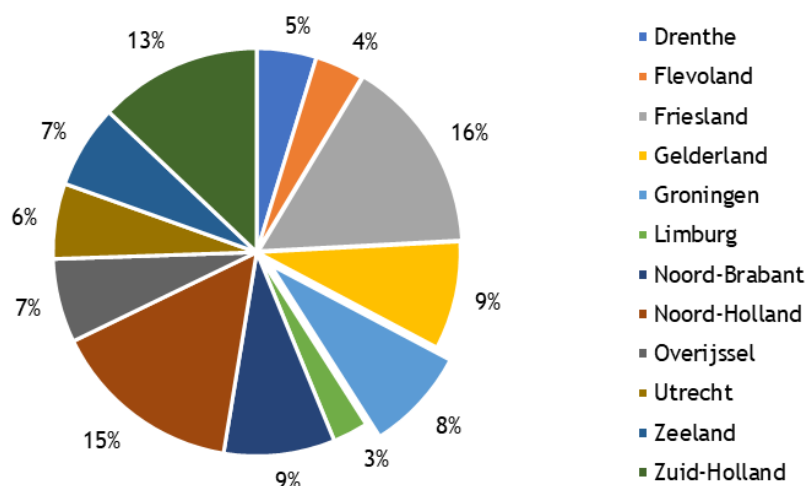
2. Populatie

De omvang van de Groningse broedpopulatie werd in 2018-2020 geschat op ca. 14.000-22.000 paren (figuur 2), hetgeen zo'n 8% van de Nederlandse populatie betreft (180.000-280.000 broedparen). Schattingen uit de jaren zeventig en begin jaren tachtig lagen rond de 25.000 broedparen (Boekema *et al.* 1983, van den Brink *et al.* 1992). De aantalsontwikkeling van de Groningse broedvogels laat een vergelijkbaar beeld zien als de landelijke populatie met zowel vanaf 1990 als de laatste 12 jaren een matige afname (figuur 3). Op de lange termijn is de jaarlijkse afname in Groningen wat sterker dan landelijk.

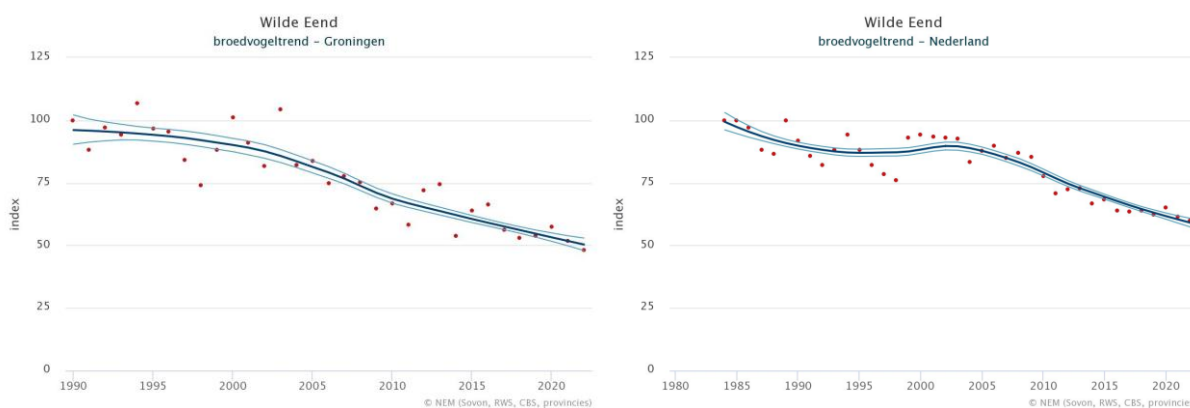
Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen. De afname van de Wilde Eend lijkt vooral samen te hangen met een te lage kuikenoverleving (Wiegiers *et al.* 2022). Wellicht hangen problemen in de kuikenfase samen met veranderend voedselaanbod (al dan niet in combinatie met veranderend landgebruik) of een toegenomen predatiedruk. De verbeterde

ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten). De provincie Groningen bestaat voor een groot deel uit agrarisch gebied dat in de afgelopen decennia steeds intensiever wordt gebruikt. De verbeterde ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal in toenemende mate ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten) (Kleyheeg *et al.* 2021).

In het aan provincie Groningen grenzende Nedersaksen is de Wilde Eend met 55.000 paren een talrijke broedvogel. De broedpopulatie laat hier zowel op de lange (1990-2020) als korte termijn (1996-2020) een afname zien van meer dan 20% (Krüger & Sandkühler 2022).

Figuur 2. Aanwezigheid van de Wilde Eend als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Groningen uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Groningen (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index (respectievelijk 1995=100 en 1984=100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval.

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Wilde Eend als broedvogel is sterk afhankelijk van de hoeveelheid wateroppervlak in het landschap (Kleyheeg 2018). In provincie Groningen broeden de meeste Wilde Eenden in het agrarische landschap. Hierbinnen zijn met name de slootrijke graslanden op kleigrond van belang. Het nest wordt daar meestal gebouwd langs kavelsloten of andere soorten watergangen, en vooral daar waar een wat minder intensief beheer wordt gevoerd, waardoor beschutte plekken voor het broeden ontstaan (Kleyheeg *et al.* 2021). Het kan voorkomen dat vogels dicht bijeen broeden, zoals is waargenomen bij het Vuilstortbos ten zuiden van de Usquerder Maar. In 2000 werden in deze open bosaanplant van populieren van ruim 10 hectare, 133 nesten gevonden in de dichte ondergroei van brandnetels (Veenendaal 2004). Binnen het agrarisch gebied zijn nog steeds hoge dichtheden te vinden in de streek Middag-Humsterland. Het grondgebruik bestaat hier voornamelijk uit grasland.

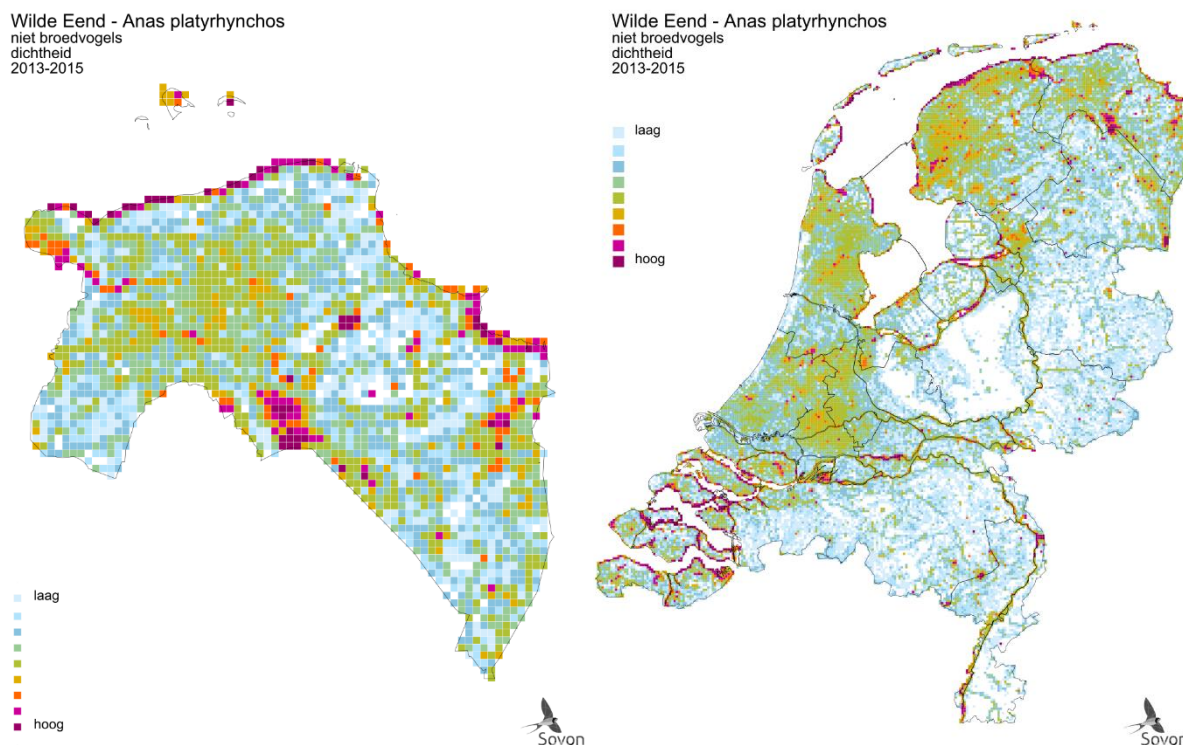
Kenmerkend in dit wierdenlandschap is de vorm van de kavels, namelijk onregelmatige blokverkaveling. Deze kavels zijn relatief klein van omvang en kennen door het ontstaan en de onregelmatige vorm veel micro reliëf en variatie in oeverstructuur. Sloten worden in deze streek niet allemaal jaarlijks geschoond. Hierdoor blijft in het winterhalfjaar meer riet- en oevervegetatie staan in vergelijking met andere regio's, wat mogelijk een gunstig is voor zowel geschikte nestlocaties, het voedselaanbod en schuilmogelijkheden voor kuikens (Kleyheeg *et al.* 2021). Ontwikkelingen die een positieve invloed op het leefgebied hebben zijn de realisatie en uitbreiding van het Natuur Netwerk Nederland. Zo zal met de ecologische verbinding Westerbroek tussen de natuurgebieden 't Roegwold en het Zuidlaardermeergebied meer geschikt broedhabitat ontstaan. Ook door de aanleg van 't Roegwold zelf is in de vorm van moeras nieuw geschikt broedgebied van honderden hectares groot ontstaan (Kleyheeg *et al.* 2021). Ondanks deze lokale positieve ontwikkelingen lijkt over het algemeen niet zozeer de omvang van het leefgebied in het broedseizoen, maar met name de kwaliteit te zijn afgenomen in de afgelopen decennia, waarbij het knelpunt vooral in de kuikenoverleving lijkt te zitten (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief wordt landelijk gezien voor de Wilde Eend als broedvogel als 'matig ongunstig' beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 2% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. Er zijn echter vooralsnog geen redenen bekend om aan te nemen dat deze zullen afwijken van de landelijke situatie. Recent onderzoek laat zien dat de overlevingskans van kuikens van de Wilde Eend in Nederland relatief laag is, zowel ten opzichte van historische en buitenlandse populaties beschreven in de literatuur, als ten opzichte van de in ecologisch opzicht nauw aan de Wilde Eend verwante Krakeend in Nederland (Kleyheeg *et al.* in prep.). Een populatiemodel dat voor de Nederlandse broedpopulatie is gemaakt, wijst ook de lage kuikenoverleving aan als sturende factor voor de afname (Wiegers *et al.* 2022). Wellicht hangen problemen in de kuikenfase samen met veranderend voedselaanbod (al dan niet in combinatie met veranderend landgebruik) of een toegenomen predatiedruk. De verbeterde ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten). Wilde eendenkuikens zijn potentieel gevoelig voor factoren die invloed hebben op de beschikbaarheid van insecten en andere ongewervelden in sloten en plassen, waaronder eutrofiëring en gifstoffen. Er zijn echter nauwelijks gegevens voorhanden waarmee deze hypothesen kunnen worden getoetst, en onderzoek naar de kuikenperiode (en de eerste maanden na het vliegvlug worden) van de Wilde Eend is dan ook gewenst (Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016, Kleyheeg *et al.* in prep.).

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

De verspreiding in de winter weerspiegelt grotendeels die in het broedseizoen, met de hoogste dichtheden in de natte delen van Nederland. Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren tachtig binnen de provincie Groningen weinig veranderd. Ook in het winterhalfjaar kunnen Wilde Eenden overal worden waargenomen, maar de grootste concentraties worden geteld langs de Noordkust en Dollard, in het Lauwersmeer en in het Zuidlaardermeer. Andere plekken met hoge dichtheden zijn het Schildmeer, Paterswoldsemeer en Hondshalstermeer. Op de grote meren wordt veelal overdag rustend de dag doorgebracht. Ook in de graslandgebieden op de klei (grote delen van Middag-Humsterland en Hogeland) zijn Wilde Eenden verspreid aanwezig op en langs de vele waterlopen.

Figuur 4. Verspreiding van de Wilde Eend als niet-broedvogel provincie Groningen (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

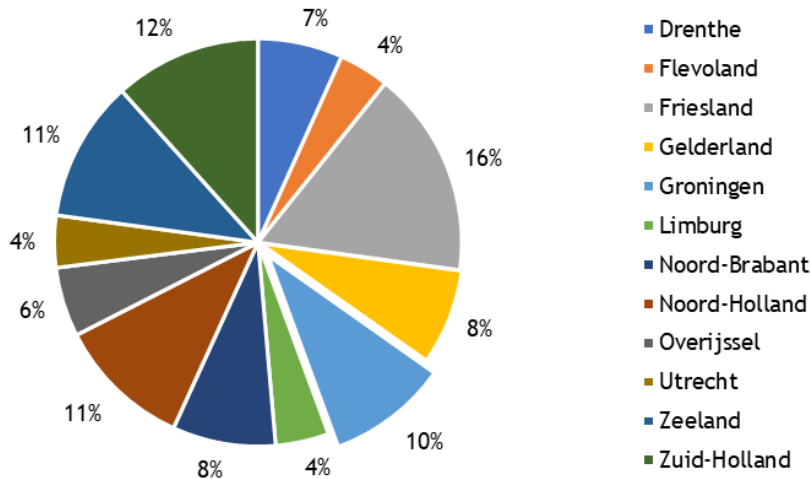
2. Populatie

Op grond van atlasschattingen en watervogeltellingen wordt de Groningse winterpopulatie in 2016-2021 geschat op 53.000-70.000 vogels (figuur 5), hetgeen zo'n 10% van het geschatte maximumaantal in de winter van de Nederlandse populatie betreft (530.000-700.000 vogels, Hornman *et al.* 2022). Net als de broedpopulatie is ook het aantal overwinteraars in de laatste decennia afgenomen. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Groningen laat op zowel de lange termijn (sinds 1975) als de laatste 12 jaren een matige afname zien, overeenkomstig het landelijke beeld (figuur 6).

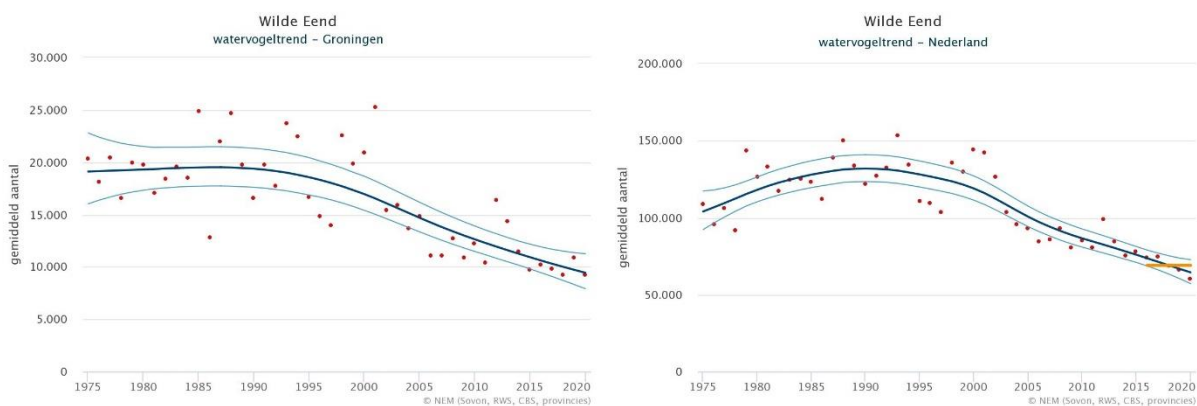
Van de in totaal 13 Natura 2000-gebieden die in Nederland zijn aangewezen voor de Wilde Eend als niet-broedvogel liggen er twee (deels) in provincie Groningen. Het gaat om de Waddenzee en het Lauwersmeer, waarvoor foerageerdoelen zijn opgesteld voor de omvang van de niet-broedende (winter)populatie. De Wilde Eend komt vooral in de Waddenzee in grote aantallen voor en is één van de belangrijkste soorten planteneters. In beide Natura 2000-gebieden wordt de gebiedsdoelstelling niet gehaald en is een duidelijke afname zichtbaar (Sovon 2023). De huidige aantallen liggen in het Lauwersmeer en de Waddenzee respectievelijk 41 en 50% onder de gebiedsdoelstelling (op basis van seizoensgemiddelde 2014/15-2019/20).

Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen in de aantallen Wilde Eenden buiten het broedseizoen. Veranderingen in de landbouw kunnen mogelijk een negatief effect hebben gehad op de winterpopulatie. In provincie Groningen werd in de jaren 60 en 70 op diverse plaatsen nog melding gemaakt van massaal foerageren op graanakkers in nazomers (Boekema 2016). In de periode 1972-1997 wordt voor de Groninger Noordkust beschreven hoe een substantieel deel van de Wilde Eenden 's nachts op oogstresten op akkers foerageert (Van Dijk & Van't Hoff 1999). In het Lauwersmeer was er in de jaren 1969-1978 een jaarlijkse piek van gemiddeld 10.000 vogels die in augustus op akkers foerageerden (Prop 1981). Recent worden deze aantallen niet meer gehaald met in juli en augustus 2019 een totaal geteld aantal vogels van respectievelijk 1.953 en 1.023 exemplaren (Kleefstra *et al.* 2020). Oogstresten bestonden op de akkers indertijd voornamelijk uit zogenaamd 'valgraan' van verschillende graansoorten, met name tarwe. Door efficiëntere oogsttechnieken is het voorkomen van 'valgraan' tegenwoordig nog maar een fractie van de hoeveelheid die het in de jaren zeventig van de vorige eeuw was. Stoppel wordt snel na de oogst geploegd en in toenemende mate vervolgens ingezaaid met wintergraan (of groenbemester). Tegelijkertijd zijn algemene akkeronkruiden door decennialang herbicidegebruik eveneens dusdanig afgenomen dat ze hun waarde als alternatief voedsel hebben verloren (Bijlsma 2013). Hoewel nog een aanzienlijk aantal Wilde Eenden wordt geschoten, lijkt jacht een beperkte rol te spelen als drukfactor. Zo is het aantal

geschoten (en in eendenkooien gevangen) Wilde Eenden sterker afgenomen dan de bij ons aanwezige aantal (zowel broedvogels als wintervogels), waaruit blijkt dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is voor de afnemende populaties in Nederland (van den Bremer et al. 2015, Foppen et al. 2016, Schekkerman et al, 2016).

Figuur 5. Aanwezigheid van de Wilde Eend als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Groningen uitgelicht.

Figuur 6. Aantalontwikkeling van de Wilde Eend als niet-broedvogel in provincie Groningen (links) en Nederland (rechts)¹. Weergegeven is het seizoensgemiddelde² (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval (lichtgekleurde lijn).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Ook buiten het broedseizoen is het voorkomen van de Wilde Eend sterk afhankelijk van de hoeveelheid water in het landschap. Landelijk gezien worden de grootste aantallen buiten het broedseizoen aangetroffen in zowel hoog- als laagdynamische getijdengebieden, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden, maar ook in de nabijgelegen polders en op kanalen en grachten in stedelijk gebied. Binnen de provinciegrenzen van Groningen zijn behoorlijke oppervlaktes van deze biotopen aanwezig. Langs de Noordkust en de Dollard wordt gefoerageerd op de hogere, droogvallende wadplaten en in de geulen, de pioniervegetaties en de lagere jonge kwelders. Binnen het Lauwersmeergebied worden de grootste concentraties waargenomen in open, ondiepe waterpartijen die afgesloten zijn voor recreatie, zoals Achter de Zwartten en Jaap Deensgat. De slenken van het Lauwersmeer (o.a. Dokkumerdiep, Jaap Deensgat, Oude Robbengat, Achter de Zwartten, Nieuwe Robbengat) en omkaadde gebiedsdelen met een eigen waterhuishouding (Ezumakeeg en

¹ De grafiek geeft de aantalontwikkeling in de monitoringsgebieden weer (zie ook <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>), en wijkt wat aantallen betreft af van de grafiek zoals gepresenteerd in Sovon 2022, wat uitgaat van heel Nederland.

² Dit seizoensgemiddelde is gebaseerd op het totaal van alle maandelijkse tellingen, gedeeld door 12 (aantal maanden van het jaar).

Kollumerwaard) worden overdag als rustplaats gebruikt. In het agrarisch gebied worden 's winters ook nog steeds Wilde Eenden aangetroffen, met name op de graslandpercelen op de klei op en langs de vele waterlopen, al gaat het dan om groepen van hooguit enkele tientallen exemplaren. Met honderden van deze polders lopen de aantallen echter flink op (Kleyheeg *et al.* 2021). Boekema *et al.* (1983) benoemt dat de Wilde Eenden die overdag op de grote meren rusten veelal in de namiddag en tegen de avond vertrekken naar de omliggende landerijen om er te eten. Hetzelfde geldt voor Wilde Eenden die zich overdag op vijvers in de stad Groningen bevinden. Een afname van de omvang van het leefgebied buiten het broedseizoen is niet aan de orde en ook een afname in kwaliteit van het leefgebied lijkt niet waarschijnlijk (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief voor de Wilde Eend als niet-broedvogel op landelijke schaal wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 3% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. De afname zal ten dele de situatie van de Nederlandse broedpopulatie reflecteren, voor zover deze binnen de landsgrenzen overwintert. Daarnaast worden onder invloed van klimaatverandering de winters in de broedgebieden en langs de trekroute van Wilde Eenden uit Noord- en Oost-Europa steeds zachter en neemt de noodzaak om naar Nederland te trekken af (Sauter *et al.* 2010, Gunnarsson *et al.* 2012). Voedselbeschikbaarheid is in de winter van essentieel belang om te overleven en sturend voor de bewegingen van watervogels die vrij noordelijk in Europa overwinteren. Voor de Wilde Eend als opportunist is niet het type voedsel, maar de bereikbaarheid van voedsel de voornaamste beperkende factor, wat inhoudt dat hun foerageren vooral beperkt wordt door ijs en sneeuw. Als langdurige vorst uitblijft, is er voor de Wilde Eend geen noodzaak om weg te trekken en dus in onze contreien te gaan overwinteren.

Literatuur

- BIJLSMA R. 2013. Dode Winter, of: hoe de vogels van de Veluwe akkers verdwenen. *Limosa* 86 (2013): 108-122.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- BOEKEMA E.J., GLAS P. & HULSCHER J.B. 1983. De vogels van de provincie Groningen. Wolters-Noordhoff/ Bouma's Boekhuis bv, Groningen.
- BOEKEMA E.J. 2016. Vogels in Groningen.
- VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., VAN ROOMEN M. & VOSLAMBERT B. 2009. Natuurontwikkeling in uiterwaarden: hoe reageren trekkende en overwinterende watervogels? *De Levende Natuur* 110: 231-234.
- VAN DEN BREMER L., SCHEKKERMAN H., VAN DER JEUGD H., VAN ROOMEN M., KNOL W. & VAN TURNHOUT C. 2015. Populatie-ontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VAN DEN BRINK H., FURDA J., VAN KLINKEN J. & VAN SCHARENBURG K. 1992. Vogelatlas van Groningen. Avifauna Groningen.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- GUNNARSSON G., WALDENSTRÖM J. & FRANSSON T. 2012. Direct and indirect effects of winter harshness on the survival of Mallards *Anas platyrhynchos* in northwest Europe. *Ibis* 154: 307-317.
- HORNMAN M., KAVELAARS M., KOFFIJBERG K., VAN WINDEN E., VAN ELS P., KLEEFSTRA R., VAN KLEUNEN A., HISSEL B., CHRIS VAN TURNHOUT & LEO SOLDAAT. 2022. Watervogels in Nederland in 2020/2021.
- KLEEFSTRA R., BEEMSTER N., KLOOSTERHUIS J. & VAN WINDEN E. 2020. Watervogels in het Lauwersmeer in 2018/2019. Sovon-rapport 2020/14. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEYHEEG E. 2018. Wilde Eend *Anas platyrhynchos*. Pp. 108-109 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- KLEYHEEG E., VAN DEN BREMER L. & HISSEL B. 2021. Jaar van de Wilde Eend in de provincie Groningen. Sovon-rapport 2021/17. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

- KLEYHEEG E., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., MARIS T., JONGEJANS E. & VAN RABENSWAALJ N. Overleving en fenologie van kuikens van Wilde eend, Soepeend en Krakeend in Nederland. *in prep.*
- KRÜGER T. & SANDKÜHLER K. 2022. Rote Liste der Brutvögel Niedersachsens und Bremens – 9. Fassung, Oktober 2021. – Inform.d. Naturschutz Niedersachs. 41 (2): 111-174.
- NAGY S. & LANGENDOEN T. 2020. Flyway trend analyses based on data from the African Eurasian Waterbird Census from the period of 1967-2018. Online publication. Wetlands International, Wageningen.
- PROP J. & VAN EERDEN M.R. 1981. Het voorkomen van trekvogels in het Lauwerszeegebied vanaf de afsluiting in 1969 tot en met 1978. *Limosa* 54: 1-16.
- SAUTER A., KORNER-NIEVERGELT F. & JENNI L. 2010. Evidence of climate change effects on within-winter movements of European Mallards *Anas platyrhynchos*. *Ibis* 152: 600-609.
- SCHEKKERMAN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Krakeend in Nederland. *Limosa* 89: 130-137.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2023. Wilde Eend. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860>. Geraadpleegd op 17/03/2023.
- VEENENDAAL D. 2004. Kolonievorming bij Wilde Eenden in het Vuilstortbos bij Usquert. *Grauwe Gors* 32: 14-16.
- WIEGERS J.N., JONGEJANS E., VAN TURNHOUT C., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & KLEYHEEG E. 2022. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a European population of the Mallard. *Ornithological Applications*. <https://doi.org/10.1093/ornithapp/duac020>.

Geraadpleegde websites

- EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK (EIONET). 2022. Population status and trends at the EU and Member State levels. <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12>. Geraadpleegd op 07/11/2022.
- PAN-EUROPEAN COMMON BIRD MONITORING SCHEME (PECBMS). 2022. Species trends. <https://pecbms.info>. Geraadpleegd op 07/11/2022.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Gelderland - Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Wilde Eend is één van de talrijkste watervogels in Nederland en het gehele jaar aanwezig. De broedpopulatie wordt in het najaar en de winter aangevuld met vogels uit Fenno-Scandinavië, de Baltische Staten en Noordwest-Rusland. De Wilde Eend is een habitatgeneralist, wat betekent dat ze niet kritisch is ten aanzien van het habitattype waarin ze leeft. Wilde Eenden nestelen in uiteenlopende habitats, doorgaans echter wel bij of op korte afstand van water. Het gaat hierbij om vrijwel alle watertypen (maar wel met een voorkeur voor zoete wateren), zolang ze maar ondiep zijn, niet stromen en enige oeverbegroeiing hebben. Landelijk gezien bevinden de grootste aantallen broedparen zich in waterrijke polders en moerassen in de laaggelegen delen van Nederland. Het dieet vertoont een grote verscheidenheid en omvat in de broedtijd zowel plantaardig als dierlijk voedsel. Buiten het broedseizoen komt de Wilde Eend voor in zowel zoete als zoute wateren, variërend van estuaria tot kanalen en grachten in stedelijk gebied. De grootste aantallen worden aangetroffen in estuaria, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden. Buiten de broedtijd is zijn voedsel vooral plantaardig.

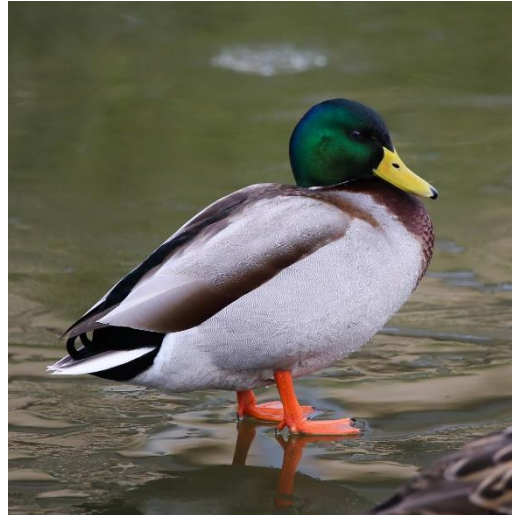

Foto: Bart Vastenhouw (bron: Saxifraga)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel is beoordeeld als ‘matig ongunstig’, vanwege een matige afname van de broedpopulatie, een afname in de kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding beoordeeld als zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend en een zeer ongunstig toekomstperspectief (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als niet-broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	gunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

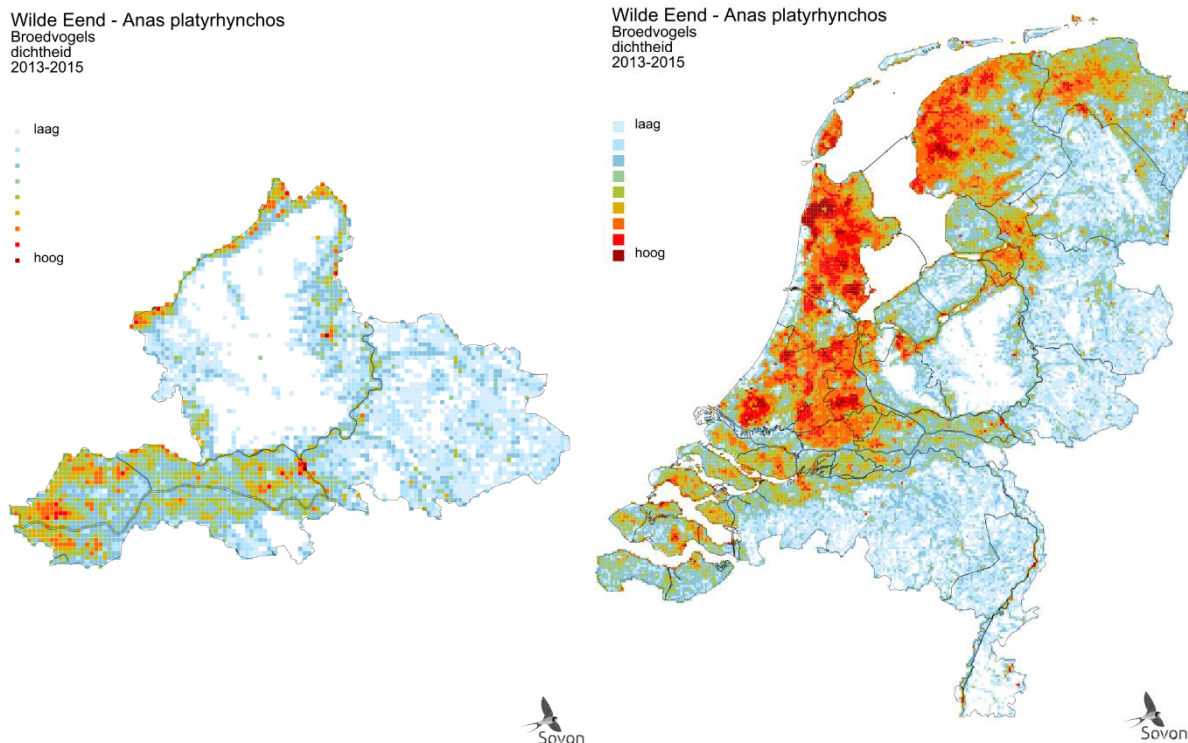
Op Europees niveau is de Wilde Eend als broedvogel in de periode 1980-2019 matig toegenomen (PECBMS 2022). Trends tussen landen verschillen, met afnames in een aantal voor de soort belangrijke landen in West- en Noordoost-Europa (o.a. Nederland, Estland en Litouwen) en toenames in o.a. Groot-Brittannië en Fenno-Scandinavië (EIONET 2022). De Wilde Eend is op Europees niveau gecategoriseerd als een soort van ‘Least Concern’ in de IUCN Rode Lijst (Birdlife International 2021). De Noordwest-Europese flyway-populatie, waartoe de in Nederland overwinterende vogels behoren, laat zowel op de lange (sinds 1972) als korte termijn (sinds 2009) een matige afname zien (Nagy & Langendoen 2020). In Nederland verblijft in de winter zo’n 15-20% van deze flyway-populatie. In de ons

omliggende landen, zoals Duitsland, België en Groot-Brittannië, nemen de aantallen overwinterende Wilde Eenden eveneens af.

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig voor provincie Gelderland weinig veranderd (Sovon 2018). Wanneer de verspreiding op gedetailleerder niveau binnen de provincie wordt bekeken, dan is zichtbaar dat er grote verschillen zijn in dichtheden, wat samenhangt met de aanwezigheid van water in het landschap (figuur 1). In het rivierengebied zijn de hoogste dichtheden te vinden evenals langs de Randmeren in het noordwesten van de provincie. De soort ontbreekt grotendeels op de centrale Veluwe, en komt in een lage dichtheid voor op de droge zandronden in het oosten van de provincie (Lensink 1993, Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 2008). In de jaren tachtig werden binnen het hart van Gelderland (met als hoekpunten Elst, Wolfheze, Hoenderloo, Zutphen, Doesburg, Didam, Spijk, 's-Heerenberg en Pannerden) de hoogste dichtheden aangetroffen in de uiterwaarden en de Rijnstrangen, gevolgd door het agrarisch landschap in komkleigebieden. Langs de Veluwezoom en rond Montferland broeden paren zeer verspreid en zijn de dichtheden laag (Lensink 1993).

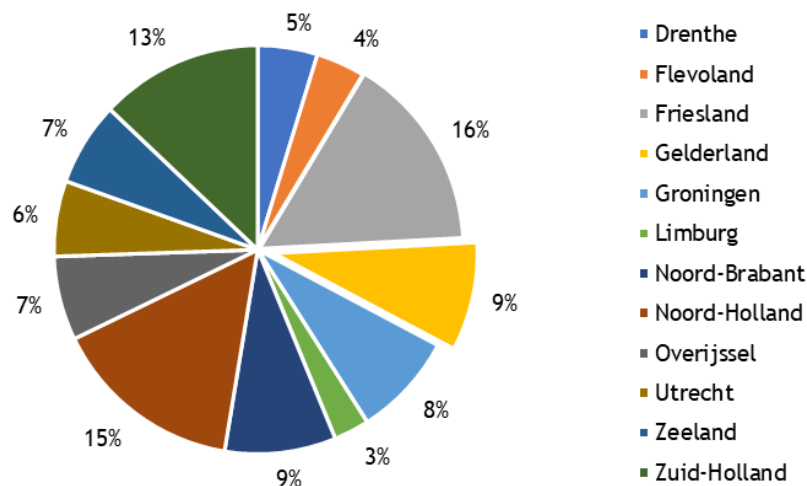
Figuur 1. Verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Gelderland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

2. Populatie

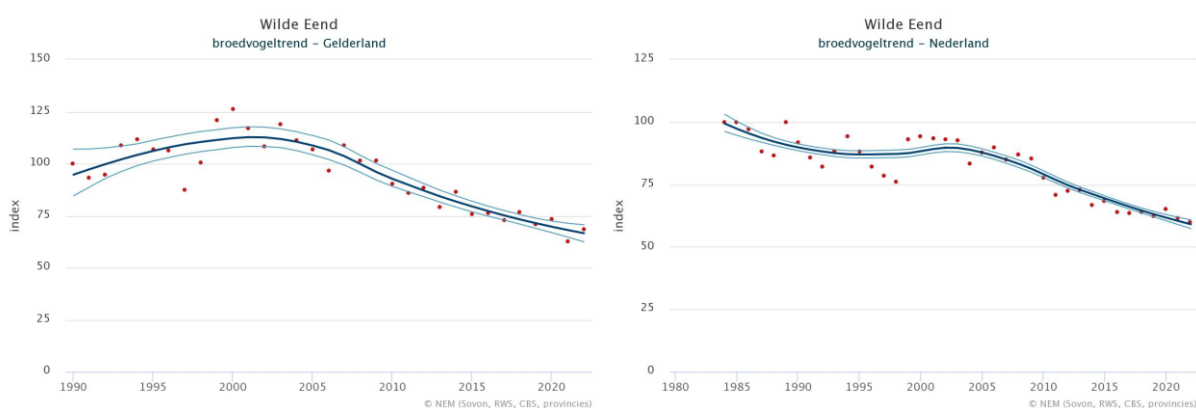
De omvang van de Gelderse broedpopulatie werd in 2018-2020 geschat op ca. 16.000-25.000 paren (figuur 2), hetgeen zo'n 9% van de Nederlandse populatie betreft (180.000-280.000 broedparen). De aantalsontwikkeling van de Gelderse broedvogels laat een vergelijkbaar beeld zien als de landelijke populatie met zowel vanaf 1990 als de laatste 12 jaren een matige afname (figuur 3). De landelijke aantalsontwikkeling wordt met name bepaald door de ontwikkelingen in de noordwestelijke helft van het land, waar de meeste Wilde Eenden broeden. De afname in Gelderland draagt daar, gezien de gelijke trend, ook aan bij.

Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen. De afname van de Wilde Eend lijkt landelijk gezien vooral samen te hangen met een te lage kuikenoverleving (Wiegers *et al.* 2022). Factoren die hierbij waarschijnlijk een rol spelen zijn voedselaanbod, schuilmogelijkheden en predatie (Sovon 2022). Lensink (1993) benoemde al in de jaren negentig voor het Hart van Gelderland dat de Wilde Eend het in het agrarische landschap waarschijnlijk moeilijker had dan voorheen. Door cultuurtechnische ingrepen is in veel gebieden de grondwaterstand gedaald en zijn perceelsranden en overhoeken met ruigtevegetaties aanzienlijk in oppervlakte afgenomen. Het aanbod aan geschikte broedplekken is daardoor minder geworden. Fluctuaties in het aantal broedparen op de Veluwe houden tot op zekere hoogte verband met de hoeveelheid neerslag in het vroege voorjaar. Het aanbod van natte plekken en poelen in een verder grotendeels droge omgeving zal in een nat voorjaar groter zijn dan in een droog voorjaar (Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 2008).

In de aan Gelderland grenzende Duitse deelstaat Nordrhein-Westfalen is de Wilde Eend een algemeen verspreid voorkomende broedvogel met naar schatting 21.000-51.000 paren. Tussen 1985 en 2009 is het aantal broedparen hier afgenomen, waarvoor als mogelijke oorzaken een afname van watereutrofiering en een toename van predatoren worden genoemd (Grüneberg *et al.* 2013).

Figuur 2. Aanwezigheid van de Wilde Eend als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Gelderland uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Gelderland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index (respectievelijk 1990=100 en 1984=100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval.

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Wilde Eend als broedvogel is sterk afhankelijk van de hoeveelheid wateroppervlak in het landschap (Kleyheeg 2018). In Gelderland broedt de Wilde Eend in de buurt van zowel kleine wateren zoals tichelgaten, oude armen, kolken, sloten, weteringen, kanalen en grachten als

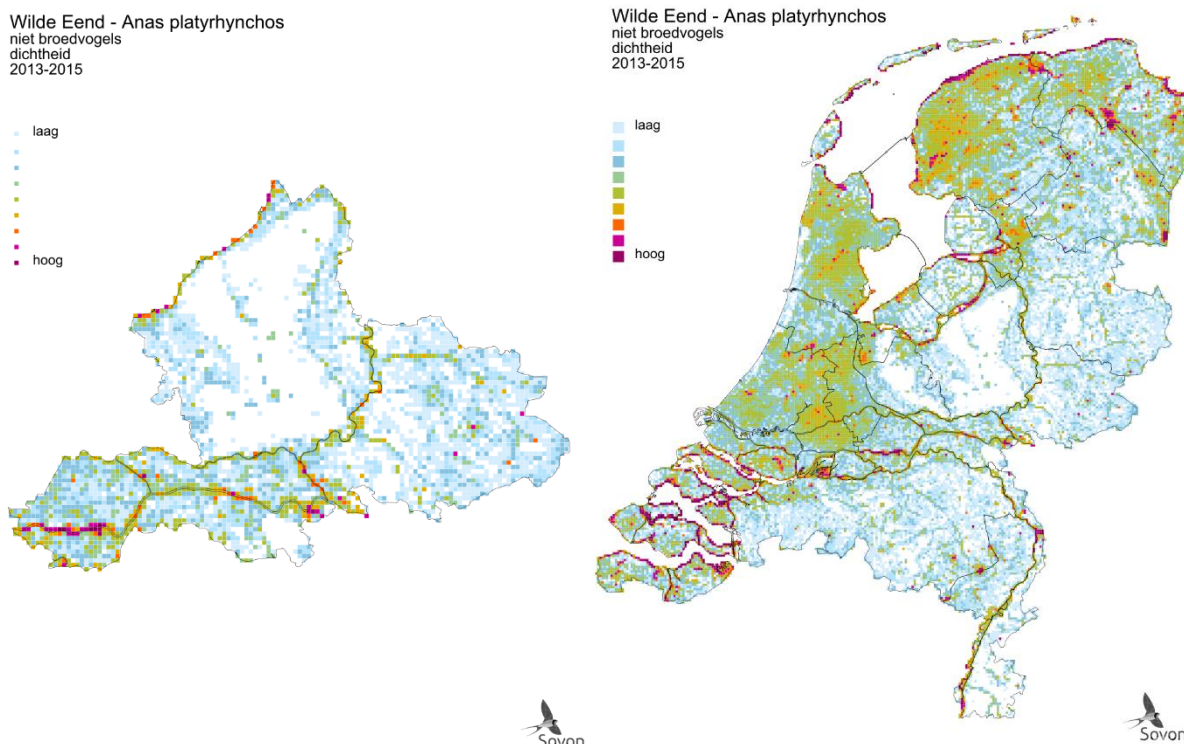
bij grote wateren als zandzuigplassen en rivieroeveren. De nesten bevinden zich veelal in aangrenzende moerasvegetaties, graslanden of ruigtevegetaties en in bosjes of bomenrijen (ook knotwilgen). In de bossen ten noorden van Dieren is bekend dat wordt genesteld in dichte vegetaties van adelaarsvaren, stekelvaren en braam. Op de Veluwe worden, bij gebrek aan natuurlijke wateren, ook bassins met bluswater als broedplaats gebruikt. Ook wordt gebroed in plassen en vijvers in stedelijk gebied (Lensink 1993). Soms wordt ook wat verder van water af gebroed. Niet zozeer de omvang van het leefgebied in het broedseizoen, maar met name de kwaliteit is waarschijnlijk afgenomen in de afgelopen decennia, waarbij het knelpunt vooral in de kuikenoverleving lijkt te zitten (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief wordt landelijk gezien voor de Wilde Eend als broedvogel als ‘matig ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 2% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. Er zijn echter voorsnog geen redenen bekend om aan te nemen dat deze zullen afwijken van de landelijke situatie. Recent onderzoek laat zien dat de overlevingskans van kuikens van de Wilde Eend in Nederland relatief laag is, zowel ten opzichte van historische en buitenlandse populaties beschreven in de literatuur, als ten opzichte van de in ecologisch opzicht nauw aan de Wilde Eend verwante Krakeend in Nederland (Kleyheeg *et al.* in prep.). Een populatiemodel dat voor de Nederlandse broedpopulatie is gemaakt, wijst ook de lage kuikenoverleving aan als sturende factor voor de afname (Wiegers *et al.* 2022). Wellicht hangen problemen in de kuikenfase samen met veranderend voedselaanbod (al dan niet in combinatie met veranderend landgebruik) of een toegenomen predatiedruk. De verbeterde ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten). Wilde eendenkuikens zijn potentieel gevoelig voor factoren die invloed hebben op de beschikbaarheid van insecten en andere ongewervelden in sloten en plassen, waaronder eutrofiëring en gifstoffen. Er zijn echter nauwelijks gegevens voorhanden waarmee deze hypothesen kunnen worden getoetst, en onderzoek naar de kuikenperiode (en de eerste maanden na het vliegvlug worden) van de Wilde Eend is dan ook gewenst (Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016, Kleyheeg *et al.* in prep.).

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is in Gelderland stabiel in vergelijking met de periode rond 1980 (Sovon 2022). De verspreiding in de winter weerspiegelt grotendeels die in het broedseizoen, met hoge dichtheden in de natte delen. In Gelderland is dat terug te zien in de hoge dichtheden in het rivierengebied en langs de Randmeren. Met name langs verschillende delen van de Waal zijn grote concentraties te vinden. Lokaal houden zich ook in kleine wateren en op afgesloten rivierarmen zeer veel Wilde Eenden op. Wanneer de uiterwaarden voor een deel blank staan kunnen deze ook grote concentraties herbergen. Zo werden in de jaren tachtig onder meer bij Cortenoever en in de Brummensche Waarden groepen van duizenden exemplaren geteld. Buiten het stroombed van de rivieren verblijven in de komkleigebieden verspreid kleine groepjes Wilde Eenden (Lensink 1993). Buiten het broedseizoen is de Wilde Eend op de Veluwe nog schaarser dan tijdens het broedseizoen. Alleen tijdens de trektijd in voor- en najaar kan een enkele vogel op een poel of plas worden aangetroffen, meestal van korte duur. Langs de randen van het Veluwemassief verblijven kleine groepjes op vijvers, beken en sprengen (Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 2008).

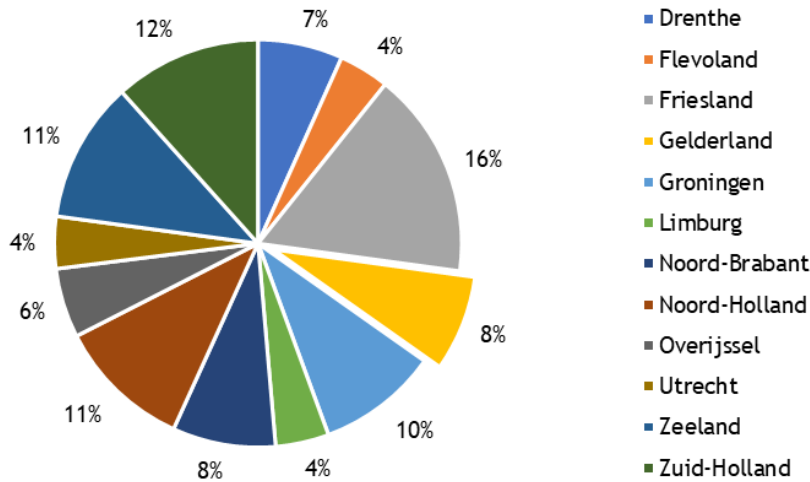
Figuur 4. Verspreiding van de Wilde Eend als niet-broedvogel provincie Gelderland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

2. Populatie

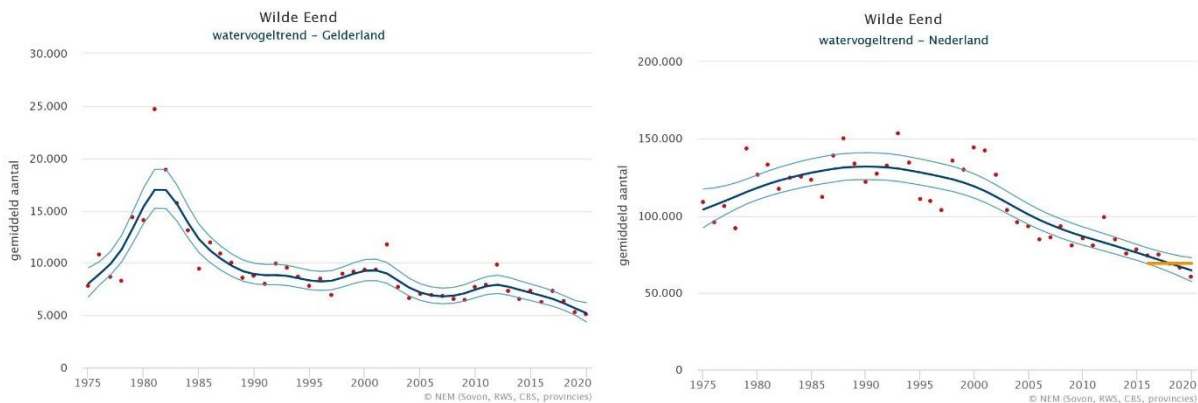
Op grond van atlasschattingen en watervogeltellingen wordt de Gelderse winterpopulatie in 2016-2021 geschat op 42.000-46.000 vogels (figuur 5), hetgeen zo'n 8% van het geschatte maximumaantal in de winter van de Nederlandse populatie betreft (530.000-700.000 vogels, Hornman *et al.* 2022). Net als de broedpopulatie is ook het aantal overwinteraars in de laatste decennia afgenomen. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Gelderland laat op zowel de lange termijn (sinds 1980) als de laatste 12 jaren een matige afname zien, overeenkomstig het landelijke beeld (figuur 6).

Van de in totaal 13 Natura 2000-gebieden die in Nederland zijn aangewezen voor de Wilde Eend als niet-broedvogel ligt er één gebied deels in provincie Gelderland, de Rijntakken. Voor de Rijntakken is een foerageerdoel opgesteld voor de omvang van de niet-broedende (winter)populatie. De gebiedsdoelstelling wordt niet gehaald en er is een duidelijke afname zichtbaar (Sovon 2023). De huidige aantallen in het Rijntakkengebied liggen 33% onder de instandhoudingsdoelstelling (op basis van seizoensgemiddelde 2014/15-2019/20).

Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen in de aantallen Wilde Eenden buiten het broedseizoen. Lensink (1993) benoemd voor het Hart van Gelderland dat de aantallen sterk kunnen fluctueren onder invloed van het weer. Zo verbleven in een normale en zachte winter in de jaren tachtig zo'n 15.000-35.000 Wilde Eenden langs de rivieren en enkele duizenden daarbuiten. In een strenge winter kon dit aantal door wegtrek tot enkele duizenden vogels dalen. In het hele internationale Rijndal, wat zich ook voor een klein deel in Gelderland bevindt, is de Wilde Eend sterk afgenomen met naar schatting zo'n 75% sinds de jaren 80 (gemiddeld -4% per jaar). Er zijn nog geen signalen van herstel, al is de afname in recente jaren wel vertraagd (van Roomen *et al.* 2020). De afname wordt deels in verband gebracht met de afname van lokale broedpopulaties en het overwinteren van vogels dicht bij de noordelijke broedgebieden onder invloed van warmere winters aldaar. Ook natuurontwikkeling in de uiterwaarden met daarbij behorende ongunstige vegetatiesuccessie (hoewel in het vroege stadium er tijdelijk geschikt habitat aanwezig kan zijn) wordt als factor genoemd (van Roomen *et al.* 2020, van den Bremer *et al.* 2009). Tot slot, hoewel nog een aanzienlijk aantal Wilde Eenden wordt geschoten, lijkt jacht een beperkte rol te spelen als drukfactor. Zo is het aantal geschoten (en in eendekooien gevangen) Wilde Eenden sterker afgenomen dan de bij ons aanwezige aantal (zowel broedvogels als wintervogels), waaruit blijkt dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is voor de afnemende populaties in Nederland (van den Bremer *et al.* 2015, Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016).

Figuur 5. Aanwezigheid van de Wilde Eend als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Gelderland uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als niet-broedvogel in provincie Gelderland (links) en Nederland (rechts)¹. Weergegeven is het seizoensgemiddelde² (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval (lichtgekleurde lijn).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Ook buiten het broedseizoen is het voorkomen van de Wilde Eend sterk afhankelijk van de hoeveelheid water in het landschap. Landelijk gezien worden de grootste aantallen buiten het broedseizoen aangetroffen in zowel hoog- als laagdynamische getijdengebieden, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden, maar ook in de nabijgelegen polders en op kanalen en grachten in stedelijk gebied. Binnen de provinciegrenzen van Gelderland verblijven Wilde Eenden buiten het broedseizoen bij voorkeur op graslanden en in moerasige vegetaties. Soms worden ook groepen op geogste graanvelden gezien. Rustende eenden worden veel midden op grote watervlakten aangetroffen of in de dekking van oevervegetaties (Lensink 1993). Een afname van de omvang van het leefgebied buiten het broedseizoen is niet aan de orde en ook een afname in kwaliteit van het leefgebied lijkt niet waarschijnlijk (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief voor de Wilde Eend als niet-broedvogel op landelijke schaal wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 3% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. De afname zal ten dele de situatie van de Nederlandse broedpopulatie reflecteren, voor zover deze binnen de landsgrenzen overwintert. Daarnaast worden onder invloed van klimaatverandering de

¹ De grafiek geeft de aantalsontwikkeling in de monitoringsgebieden weer (zie ook <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>), en kijkt wat aantallen betreft af van de grafiek zoals gepresenteerd in Sovon 2022, wat uit gaat van heel Nederland.

² Dit seizoensgemiddelde is gebaseerd op het totaal van alle maandelijkse tellingen, gedeeld door 12 (aantal maanden van het jaar).

winters in de broedgebieden en langs de trekroute van Wilde Eenden uit Noord- en Oost-Europa steeds zachter en neemt de noodzaak om naar Nederland te trekken af (Sauter *et al.* 2010, Gunnarsson *et al.* 2012). Voedselbeschikbaarheid is in de winter van essentieel belang om te overleven en sturend voor de bewegingen van watervogels die vrij noordelijk in Europa overwinteren. Voor de Wilde Eend als opportunist is niet het type voedsel, maar de bereikbaarheid van voedsel de voornaamste beperkende factor, wat inhoudt dat hun foerageren vooral beperkt wordt door ijs en sneeuw. Als langdurige vorst uitblijft, is er voor de Wilde Eend geen noodzaak om weg te trekken en dus in onze contreien te gaan overwinteren.

Literatuur

- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., VAN ROOMEN M. & VOSLAMBERT B. 2009. Natuurontwikkeling in uiterwaarden: hoe reageren trekkende en overwinterende watervogels? *De Levende Natuur* 110: 231-234.
- VAN DEN BREMER L., SCHEKKERMAN H., VAN DER JEUGD H., VAN ROOMEN M., KNOL W. & VAN TURNHOUT C. 2015. Populatie-ontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- GRÜNEBERG C., SUDMANN S.R., WEISS J., JÖBGES M., KÖNIG H., LASKE V., SCHMITZ M. & SKIBBE A. 2013. Die Brutvögel Nordrhein-Westfalens. NWO & LANUV (Hrsg.), LWL-Museum für Naturkunde, Münster.
- GUNNARSSON G., WALDENSTRÖM J. & FRANSSON T. 2012. Direct and indirect effects of winter harshness on the survival of Mallards *Anas platyrhynchos* in northwest Europe. *Ibis* 154: 307-317.
- KLEYHEEG E. 2018. Wilde Eend *Anas platyrhynchos*. Pp. 108-109 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- KLEYHEEG E., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., MARIS T., JONGEJANS E. & VAN RABENSWAAIJ N. Overleving en fenologie van kuikens van Wilde eend, Soepeend en Krakeend in Nederland. *in prep.*
- LENSINK, R. (VOGELWERK GROEP ARNHEM E.O.) 1993. Vogels in het Hart van Gelderland. Uitgeverij KNNV/Stichting Uitgeverij Sovon.
- NAGY S. & LANGENDOEN T. 2020. Flyway trend analyses based on data from the African Eurasian Waterbird Census from the period of 1967-2018. Online publication. Wetlands International, Wageningen.
- VAN ROOMEN M., HUSTINGS F., VAN WINDEN E., DRONNEAU C., FRAULI C., STREBEL N., WAHL J., KOFFIJBERG K. & VAN TURNHOUT C. 2020. Waterbirds in the international Rhine Valley: numbers, distribution and trends. ICPR rap nr. 277, Sovon rap nr. 2020/99. International Commission for the Protection of the Rhine, Koblenz.
- SAUTER A., KORNER-NIEVERGELT F. & JENNI L. 2010. Evidence of climate change effects on within-winter movements of European Mallards *Anas platyrhynchos*. *Ibis* 152: 600-609.
- SCHEKKERMAN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Krakeend in Nederland. *Limosa* 89: 130-137.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2023. Wilde Eend. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860>. Geraadpleegd op 17/03/2023.
- VOGELWERK GROEP ARNHEM E.O. 2008. Vogels van de Veluwezoom. Vogelwerkgroep Arnhem en omstreken, Arnhem.
- WIEGERS J.N., JONGEJANS E., VAN TURNHOUT C., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & KLEYHEEG E. 2022. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a

European population of the Mallard. Ornithological Applications.
<https://doi.org/10.1093/ornithapp/duac020>.

Geraadpleegde websites

EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK (EIONET). 2022. Population status and trends at the EU and Member State levels. <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12>.

Geraadpleegd op 07/11/2022.

PAN-EUROPEAN COMMON BIRD MONITORING SCHEME (PECBMS). 2022. Species trends. <https://pcbms.info>. Geraadpleegd op 07/11/2022.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Friesland - Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Wilde Eend is één van de talrijkste watervogels in Nederland en het gehele jaar aanwezig. De broedpopulatie wordt in het najaar en de winter aangevuld met vogels uit Fenno-Scandinavië, de Baltische Staten en Noordwest-Rusland. De Wilde Eend is een habitatgeneralist, wat betekent dat ze niet kritisch is ten aanzien van het habitattypen waarin ze leeft. Wilde Eenden nestelen in uiteenlopende habitats, doorgaans echter wel bij of op korte afstand van water. Het gaat hierbij om vrijwel alle watertypen (maar wel met een voorkeur voor zoete wateren), zolang ze maar ondiep zijn, niet stromen en enige oeverbegroeiing hebben. Landelijk gezien bevinden de grootste aantallen broedparen zich in waterrijke polders en moerassen in de laaggelegen delen van Nederland. Het dieet vertoont een grote verscheidenheid en omvat in de broedtijd zowel plantaardig als dierlijk voedsel. Buiten het broedseizoen komt de Wilde Eend voor in zowel zoete als zoute wateren, variërend van estuaria tot kanalen en grachten in stedelijk gebied. De grootste aantallen worden aangetroffen in estuaria, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden. Buiten de broedtijd is zijn voedsel vooral plantaardig.

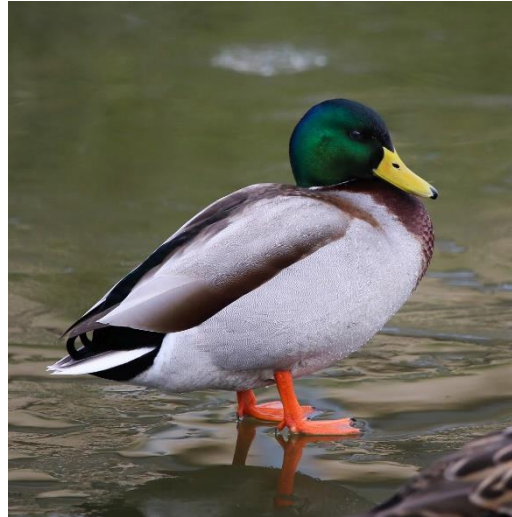

Foto: Bart Vastenhouw (bron: Saxifraga)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel is beoordeeld als ‘matig ongunstig’, vanwege een matige afname van de broedpopulatie, een afname in de kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding beoordeeld als zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend en een zeer ongunstig toekomstperspectief (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel (Sovon 2022a).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als niet-broedvogel (Sovon 2022a).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	gunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

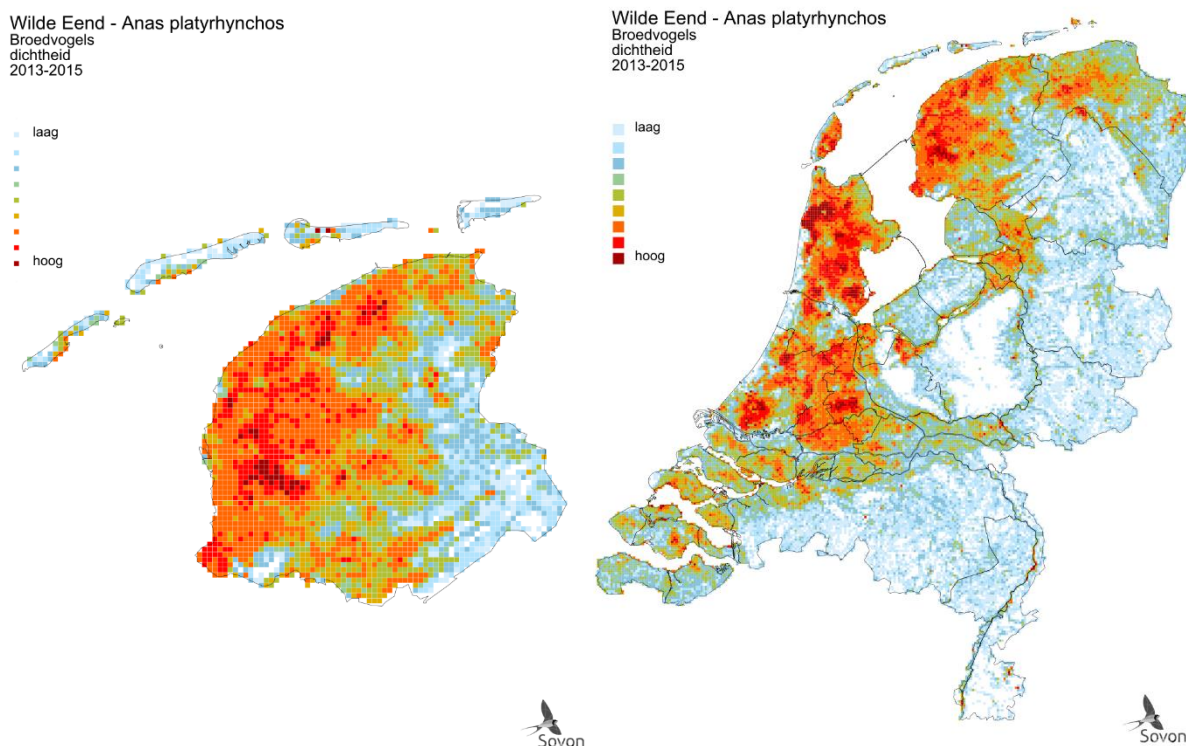
Op Europees niveau is de Wilde Eend als broedvogel in de periode 1980-2019 matig toegenomen (PECBMS 2022). Trends tussen landen verschillen, met afnames in een aantal voor de soort belangrijke landen in West- en Noordoost-Europa (o.a. Nederland, Estland en Litouwen) en toenames in o.a. Groot-Brittannië en Fenno-Scandinavië (EIONET 2022). De Wilde Eend is op Europees niveau gecategoriseerd als een soort van ‘Least Concern’ in de IUCN Rode Lijst (Birdlife International 2021). De Noordwest-Europese flyway-populatie, waartoe de in Nederland overwinterende vogels behoren, laat zowel op de lange (sinds 1972) als korte termijn (sinds 2009) een matige afname zien (Nagy & Langendoen 2020). In Nederland verblijft in de winter zo’n 15-20% van deze flyway-populatie. In de

omliggende landen, zoals Duitsland, België en Groot-Brittannië, nemen de aantallen overwinterende Wilde Eenden eveneens af.

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

De Wilde Eend wordt in heel Friesland als broedvogel aangetroffen. Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig binnen de provincie Friesland weinig veranderd (Sovon 2022a). Friesland ligt nagenoeg geheel binnen het zwaartepunt van de verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in Nederland, namelijk de waterrijke delen van de laaggelegen zeekei- en veenweidegebieden van Noord- en West-Nederland (figuur 1). Hoge dichtheden binnen de provincie worden gevonden op de kleigraslanden in het poldergebied van het westen en noorden van de provincie. Ook de vele natte natuurgebieden die de provincie rijk is, zoals het Friese Merengebied, Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving en de Rottige Meenthe kennen hoge dichtheden. Alleen in enkele zeer droge gebieden, zoals natuurterreinen als het Drents-Friese Wold en de droge duinen op de eilanden, ontbreekt de Wilde Eend. Dit geldt ook voor de delen van het stedelijk gebied waar geen water en beplanting van enige vorm aanwezig zijn. Op de Friese eilanden zijn de dichtheden veel lager dan op het vasteland en bevinden de concentraties zich vooral in de polders, binnenkwelders en lokaal natte duinvalleien (SAS 2005).

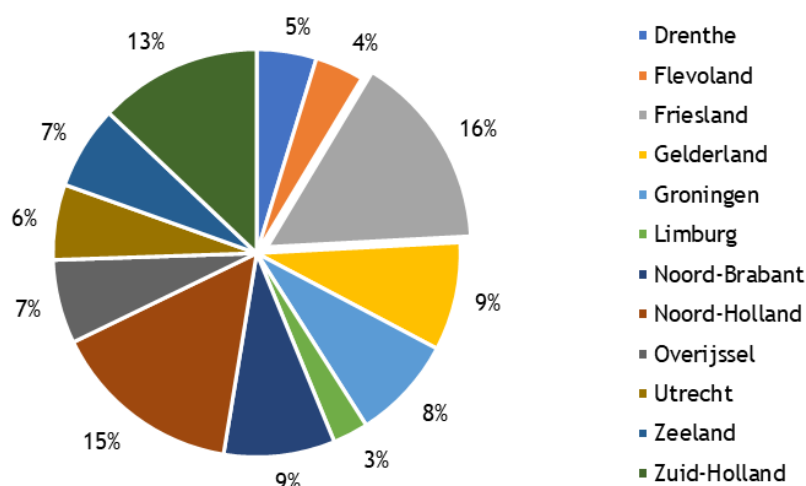
Figuur 1. Verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Friesland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

2. Populatie

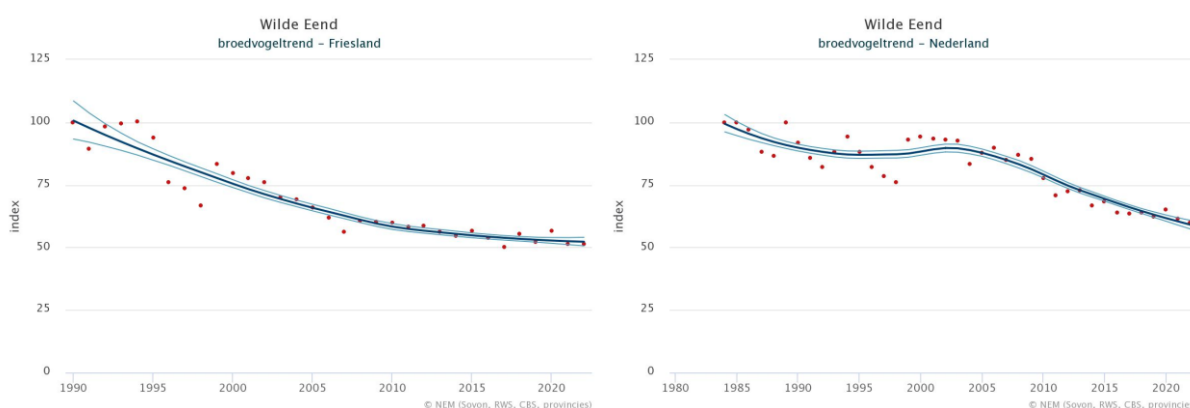
De omvang van de Friese broedpopulatie werd in 2018-2020 geschat op ca. 29.000-45.000 paren (figuur 2), hetgeen zo'n 16% van de Nederlandse populatie betreft (180.000-280.000 broedparen). Samen met Noord-Holland en Zuid-Holland herbergt Friesland bijna 45% van de landelijke broedpopulatie. De aantalsontwikkeling van de Friese broedvogels laat een vergelijkbaar beeld zien als de landelijke populatie met zowel vanaf 1990 als de laatste 12 jaren een matige afname (figuur 3). Op de lange termijn is de jaarlijkse afname in Friesland sterker dan landelijk, terwijl dit op de korte termijn juist andersom is (de trendlijn vlakt af). Aangezien in Friesland grote aantallen Wilde Eenden broeden is deze afname, samen met de overige provincies in de noordwestelijke helft van het land, grotendeels bepalend voor het landelijke beeld. Regionale trends zijn illustratief voor de afname. Eilandtellingen van

begin deze eeuw op Schiermonnikoog laten een duidelijke teruggang zien vergeleken met de jaren 1970 en de jaren 80 (SAS 2005).

Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen. De afname van de Wilde Eend lijkt landelijk gezien vooral samen te hangen met een te lage kuikenoverleving (Wiegers *et al.* 2022). Factoren die hierbij waarschijnlijk een rol spelen zijn voedselaanbod, schuilmogelijkheden en predatie (Sovon 2022a). Er is geen reden om niet te denken dat dit ook in Friesland het geval zal zijn.

Figuur 2. Aanwezigheid van de Wilde Eend als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Friesland uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Friesland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index (respectievelijk 1995=100 en 1984=100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval.

3. Leefgebied en toekomstperspectief

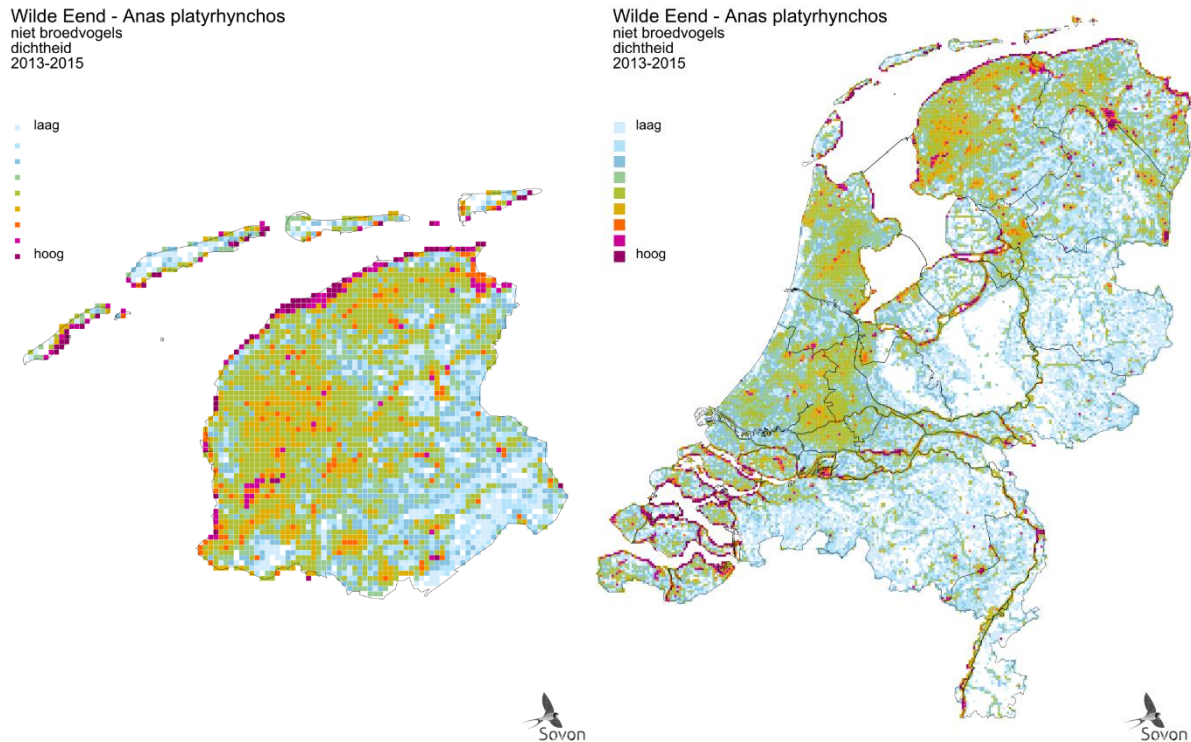
Het voorkomen van de Wilde Eend als broedvogel is sterk afhankelijk van de hoeveelheid wateroppervlak in het landschap (Kleyheeg 2018). De Wilde Eend broedt in alle landschappen, maar met een voorkeur voor nattere milieus met dichte begroeiing zoals (riet)moeras en vochtige graslanden met sloten en open water. In de jaren zeventig werd een zeer dichte bezetting aan broedvogels waargenomen op een eilandje in de Fluessen, waar zowel voedsel en rust (door de ondiepte van het water was het voor de recreatievaart niet te bereiken) als dekking samenvielen. Op het eilandje van twee hectare broedde ruim 100 paren Wilde Eenden, een bezetting van 50 paren per hectare, wat ook voor die tijd als zeer uitzonderlijk werd gekwalificeerd (van der Ploeg *et al.* 1977). Op de Friese eilanden zijn natte duinvalleien een belangrijk broedbiotoop. Zo broedde op Ameland tussen 1985-89 de helft van het broedbestand in de duinen, ongeveer een derde in de polders en de rest verspreid in de bossen, dorpen en op de kwelders (Versluys *et al.* 1997). Landelijk gezien lijkt niet zozeer de omvang van het leefgebied in het broedseizoen, maar met name de kwaliteit te zijn afgenomen in de afgelopen decennia, waarbij het knelpunt vooral in de kuikenoverleving lijkt te zitten (Sovon 2022a).

Het toekomstperspectief wordt landelijk gezien voor de Wilde Eend als broedvogel als ‘matig ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 2% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. Er zijn echter vooralsnog geen redenen bekend om aan te nemen dat deze zullen afwijken van de landelijke situatie. Recent onderzoek laat zien dat de overlevingskans van kuikens van de Wilde Eend in Nederland relatief laag is, zowel ten opzichte van historische en buitenlandse populaties beschreven in de literatuur, als ten opzichte van de in ecologisch opzicht nauw aan de Wilde Eend verwante Krakeend in Nederland (Kleyheeg *et al.* in prep.). Een populatiemodel dat voor de Nederlandse broedpopulatie is gemaakt, wijst ook de lage kuikenoverleving aan als sturende factor voor de afname (Wiegers *et al.* 2022). Wellicht hangen problemen in de kuikenfase samen met veranderend voedselaanbod (al dan niet in combinatie met veranderend landgebruik) of een toegenomen predatiedruk. De verbeterde ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten). Wilde eendenkuikens zijn potentieel gevoelig voor factoren die invloed hebben op de beschikbaarheid van insecten en andere ongewervelden in sloten en plassen, waaronder eutrofiëring en gifstoffen. Er zijn echter nauwelijks gegevens voorhanden waarmee deze hypothesen kunnen worden getoetst en onderzoek naar de kuikenperiode (en de eerste maanden na het vliegvlug worden) van de Wilde Eend is dan ook gewenst (Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016, Kleyheeg *et al.* in prep.).

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is in Friesland weinig veranderd in vergelijking met de periode rond 1980 (Sovon 2022a). De verspreiding in de winter weerspiegelt grotendeels die in het broedseizoen, met de hoogste dichtheden in de natte delen van Nederland. De Wilde Eend is dan ook zeer talrijk in Friesland en komt verspreid over de gehele provincie voor. Het grote verschil met het broedseizoen is dat nu ook grote concentraties Wilde Eenden aanwezig zijn in brakke en zoute milieus, al blijft de voorkeur voor zoete milieus bestaan. Buiten het broedseizoen bevinden zich binnen Friesland grote concentraties in het Waddengebied. Zo werden in november 2019 alleen al langs de Friese Waddenkust tussen Holwerd en Zwarte Haan 8.600 vogels geteld (Hornman *et al.* 2022). Ook buiten de Waddenzeekustzone zijn Wilde Eenden talrijk. Groepen van meer dan 600 vogels werden in winterseizoen 2021/22 waargenomen bij Princehof, Zandwinput Nij Beets, ten noorden van Sneek, tussen Mantgum en Leeuwarden (Sovon 2022b). In graslandpolders met veel sloten kan het aantal aan het eind van de dag ook flink opgelopen.

Figuur 4. Verspreiding van de Wilde Eend als niet-broedvogel provincie Friesland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

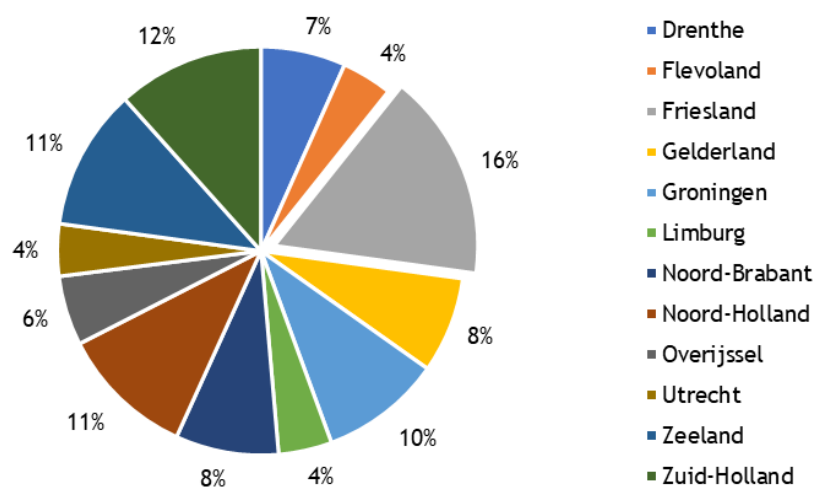
2. Populatie

Op grond van atlas-schattingen en watervogeltellingen wordt de Friese winterpopulatie in 2016-2021 geschat op 85.000-112.000 vogels (figuur 5), hetgeen zo'n 16% van het geschatte maximumaantal in de winter van de Nederlandse populatie betreft (530.000-700.000 vogels, Hornman *et al.* 2022). Hiermee is het aandeel Wilde Eenden wat buiten de broedtijd in Friesland verblijft het grootste van alle provincies. Friesland herbergt samen met Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland de helft van de in ons land overwinterende Wilde Eenden. Net als de broedpopulatie is ook het aantal overwinteraars in de laatste decennia afgenomen. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Friesland laat op zowel de lange termijn (sinds 1980) als de laatste 12 jaren een matige afname zien, overeenkomstig het landelijke beeld (figuur 6).

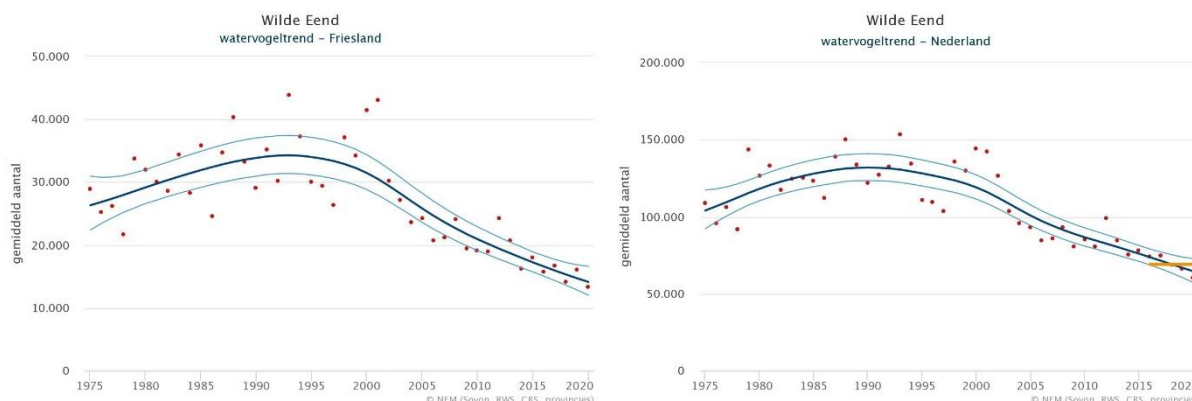
Van de in totaal 13 Natura 2000-gebieden die in Nederland zijn aangewezen voor de Wilde Eend als niet-broedvogel liggen er vier (deels) in provincie Friesland. Het gaat om de Waddenzee, het Lauwersmeer, het Sneekermeergebied en het IJsselmeer, waar foerageerdoelen zijn opgesteld voor de omvang van de niet-broedende (winter)populatie. De Wilde Eend komt vooral in de Waddenzee in grote aantallen voor en is één van de belangrijkste soorten planteneters. In alle gebieden wordt de gebiedsdoelstelling niet gehaald en nemen de aantallen af (Sovon 2023). In het IJsselmeer zijn de aantallen het verste verwijderd van de instandhoudingsdoelstelling (nog slechts 25% van de instandhoudingsdoelstelling, op basis van seizoensgemiddelde 2014/15-2019/20).

Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen in de aantallen Wilde Eenden buiten het broedseizoen. Veranderingen in de landbouw hebben waarschijnlijk een negatief effect gehad op de winterpopulatie. In het Lauwersmeer was er in de jaren 1969-1978 een jaarlijkse piek van gemiddeld 10.000 vogels die in augustus op akkers foerageerden (Prop 1981). Recent worden deze aantallen niet meer gehaald met in juli en augustus 2019 een totaal geteld aantal vogels van respectievelijk 1.953 en 1.023 exemplaren (Kleefstra *et al.* 2020). Oogstresten bestonden op de akkers indertijd voornamelijk uit zogenaamd 'valgraan' van verschillende graansoorten, met name tarwe. Door efficiëntere oogsttechnieken is het voorkomen van 'valgraan' tegenwoordig nog maar een fractie van de hoeveelheid die het in de jaren zeventig van de vorige eeuw was. Stoppel wordt snel na de oogst geploegd en in toenemende mate vervolgens ingezaaid met wintergraan (of groenbemester). Tegelijkertijd zijn algemene akkeronkruiden door decennialang herbicidegebruik eveneens dusdanig afgenomen dat ze hun waarde als alternatief voedsel hebben verloren (Bijlsma 2013). Hoewel nog een aanzienlijk aantal Wilde Eenden wordt geschoten, lijkt jacht een beperkte rol te spelen als drukfactor. Zo is het aantal geschoten (en in eendenkooien gevangen) Wilde Eenden sterker afgenomen dan de bij

ons aanwezige aantal (zowel broedvogels als wintervogels), waaruit blijkt dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is voor de afnemende populaties in Nederland (van den Bremer et al. 2015, Foppen et al. 2016, Schekkerman et al, 2016).

Figuur 5. Aanwezigheid van de Wilde Eend als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Friesland uitgelicht.

Figuur 6. Aantalontwikkeling van de Wilde Eend als niet-broedvogel in provincie Friesland (links) en Nederland (rechts)¹. Weergegeven is het seizoensgemiddelde² (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval (lichtgekleurde lijn).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Ook buiten het broedseizoen is het voorkomen van de Wilde Eend sterk afhankelijk van de hoeveelheid water in het landschap. Landelijk gezien worden de grootste aantallen buiten het broedseizoen aangetroffen in zowel hoog- als laagdynamische getijdengebieden, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden, maar ook in de nabijgelegen polders en op kanalen en grachten in stedelijk gebied. Binnen de provinciegrenzen van Friesland zijn behoorlijke oppervlaktes van deze biotopen aanwezig. Een afname van de omvang van het leefgebied buiten het broedseizoen is niet aan de orde en ook een afname in kwaliteit van het leefgebied lijkt niet waarschijnlijk (Sovon 2022a).

Het toekomstperspectief voor de Wilde Eend als niet-broedvogel op landelijke schaal wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 3% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. De afname zal ten dele de situatie van de Nederlandse broedpopulatie reflecteren, voor zover deze

¹ De grafiek geeft de aantalontwikkeling in de monitoringsgebieden weer (zie ook <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>), en wijkt wat aantallen betreft af van de grafiek zoals gepresenteerd in Sovon 2022, wat uitgaat van heel Nederland.

² Dit seizoensgemiddelde is gebaseerd op het totaal van alle maandelijkse tellingen, gedeeld door 12 (aantal maanden van het jaar).

binnen de landsgrenzen overwintert. Daarnaast worden onder invloed van klimaatverandering de winters in de broedgebieden en langs de trekroute van Wilde Eenden uit Noord- en Oost-Europa steeds zachter en neemt de noodzaak om naar Nederland te trekken af (Sauter *et al.* 2010, Gunnarsson *et al.* 2012). Voedselbeschikbaarheid is in de winter van essentieel belang om te overleven en sturend voor de bewegingen van watervogels die vrij noordelijk in Europa overwinteren. Voor de Wilde Eend als opportunist is niet het type voedsel, maar de bereikbaarheid van voedsel de voornaamste beperkende factor, wat inhoudt dat hun foerageren vooral beperkt wordt door ijs en sneeuw. Als langdurige vorst uitblijft, is er voor de Wilde Eend geen noodzaak om weg te trekken en dus in onze contreien te gaan overwinteren.

Literatuur

- BIJLSMA R. 2013. Dode Winter, of: hoe de vogels van de Veluwe akkers verdwenen. *Limosa* 86 (2013): 108-122.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., VAN ROOMEN M. & VOSLAMBERT B. 2009. Natuurontwikkeling in uiterwaarden: hoe reageren trekkende en overwinterende watervogels? *De Levende Natuur* 110: 231-234.
- VAN DEN BREMER L., SCHEKKERMAN H., VAN DER JEUGD H., VAN ROOMEN M., KNOL W. & VAN TURNHOUT C. 2015. Populatie-ontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- GUNNARSSON G., WALDENSTRÖM J. & FRANSSON T. 2012. Direct and indirect effects of winter harshness on the survival of Mallards *Anas platyrhynchos* in northwest Europe. *Ibis* 154: 307-317.
- HORNMAN M., KAVELAARS M., KOFFIJBERG K., VAN WINDEN E., VAN ELS P., DE JONG A., KLEEFSTRA R., SCHOPPERS J., SLATERUS R., VAN TURNHOUT C. & SOLDAAT L. 2022. Watervogels in Nederland in 2019/2020. Sovon rapport 2022/06, RWS-rapport BM 22.03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R., BEEMSTER N., KLOOSTERHUIS J. & VAN WINDEN E. 2020. Watervogels in het Lauwersmeer in 2018/2019. Sovon-rapport 2020/14. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEYHEEG E. 2018. Wilde Eend *Anas platyrhynchos*. Pp. 108-109 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- KLEYHEEG E., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., MARIS T., JONGEJANS E. & VAN RABENSWAALJ N. Overleving en fenologie van kuikens van Wilde eend, Soepeend en Krakeend in Nederland. *in prep.*
- NAGY S. & LANGENDOEN T. 2020. Flyway trend analyses based on data from the African Eurasian Waterbird Census from the period of 1967-2018. Online publication. Wetlands International, Wageningen.
- PROP J. & VAN EERDEN M.R. 1981. Het voorkomen van trekvogels in het Lauwerszeegebied vanaf de afsluiting in 1969 tot en met 1978. *Limosa* 54: 1-16.
- STUURGROEP AVIFAUNA SCHIERMONNIKOOG (REDACTIE). 2005. Vogels van Schiermonnikoog, gezien – geteld – opgetekend. Uitgeverij Uniepers, Abcoude.
- SAUTER A., KORNER-NIEVERGELT F. & JENNI L. 2010. Evidence of climate change effects on within-winter movements of European Mallards *Anas platyrhynchos*. *Ibis* 152: 600-609.
- SCHEKKERMAN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Krakeend in Nederland. *Limosa* 89: 130-137.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022a. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022b. Watervogels in Fryslân. Provinciale nieuwsbrief maandelijks tellingen ganzen en zwanen, watervogels en slaapplaatsen, seizoen 2021/22. Nr. 6, februari 2022.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2023. Wilde Eend. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860>. Geraadpleegd op 17/03/2023.
- VERSLUYS M., ENGELMOER H., BLOK D. & VAN DER WAL R. 1997. Vogels van Ameland. Friese Pers Boekerij, Leeuwarden.
- WIEGERS J.N., JONGEJANS E., VAN TURNHOUT C., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & KLEYHEEG E. 2022. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a European population of the Mallard. *Ornithological Applications*. <https://doi.org/10.1093/ornithapp/duac020>.

Geraadpleegde websites

- EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK (EIONET). 2022. Population status and trends at the EU and Member State levels. <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12>. Geraadpleegd op 07/11/2022.
- PAN-EUROPEAN COMMON BIRD MONITORING SCHEME (PECBMS). 2022. Species trends. <https://pecbms.info>. Geraadpleegd op 07/11/2022.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Flevoland - Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Wilde Eend is één van de talrijkste watervogels in Nederland en het gehele jaar aanwezig. De broedpopulatie wordt in het najaar en de winter aangevuld met vogels uit Fenno-Scandinavië, de Baltische Staten en Noordwest-Rusland. De Wilde Eend is een habitatgeneralist, wat betekent dat ze niet kritisch is ten aanzien van het habitattype waarin ze leeft. Wilde Eenden nestelen in uiteenlopende habitats, doorgaans echter wel bij of op korte afstand van water. Het gaat hierbij om vrijwel alle watertypen (maar wel met een voorkeur voor zoete wateren), zolang ze maar ondiep zijn, niet stromen en enige oeverbegroeiing hebben. Landelijk gezien bevinden de grootste aantallen broedparen zich in waterrijke polders en moerassen in de laaggelegen delen van Nederland. Het dieet vertoont een grote verscheidenheid en omvat in de broedtijd zowel plantaardig als dierlijk voedsel. Buiten het broedseizoen komt de Wilde Eend voor in zowel zoete als zoute wateren, variërend van estuaria tot kanalen en grachten in stedelijk gebied. De grootste aantallen worden aangetroffen in estuaria, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden. Buiten de broedtijd is zijn voedsel vooral plantaardig.

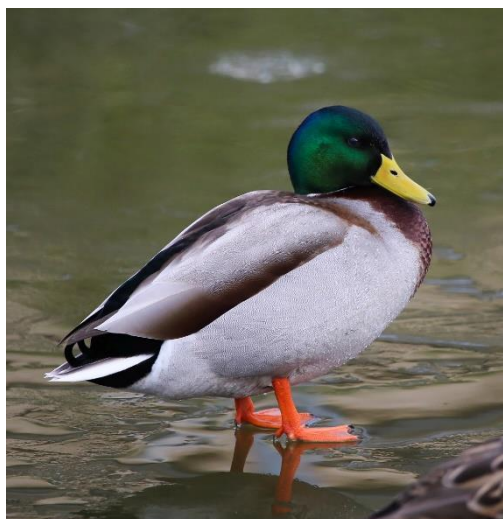

Foto: Bart Vastenhouw (bron: Saxifraga)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel is beoordeeld als ‘matig ongunstig’, vanwege een matige afname van de broedpopulatie, een afname in de kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding beoordeeld als zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend en een zeer ongunstig toekomstperspectief (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als niet-broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	gunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

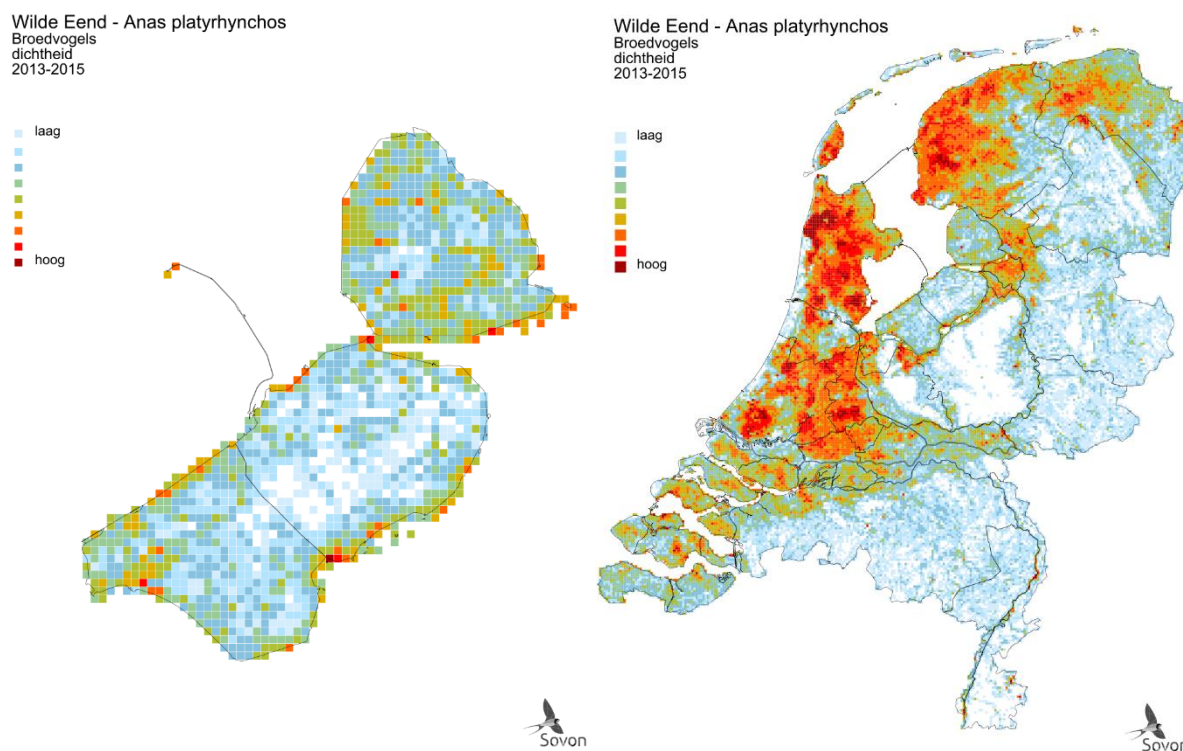
Op Europees niveau is de Wilde Eend als broedvogel in de periode 1980-2019 matig toegenomen (PECBMS 2022). Trends tussen landen verschillen, met afnames in een aantal voor de soort belangrijke landen in West- en Noordoost-Europa (o.a. Nederland, Estland en Litouwen) en toenames in o.a. Groot-Brittannië en Fenno-Scandinavië (EIONET 2022). De Wilde Eend is op Europees niveau gecategoriseerd als een soort van ‘Least Concern’ in de IUCN Rode Lijst (Birdlife International 2021). De Noordwest-Europese flyway-populatie, waartoe de in Nederland overwinterende vogels behoren, laat zowel op de lange (sinds 1972) als korte termijn (sinds 2009) een matige afname zien (Nagy & Langendoen 2020). In Nederland verblijft in de winter zo’n 15-20% van deze flyway-populatie. In de ons

omliggende landen, zoals Duitsland, België en Groot-Brittannië, nemen de aantallen overwinterende Wilde Eenden eveneens af.

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

De Wilde Eend wordt in een groot deel van Flevoland als broedvogel aangetroffen. Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig weinig veranderd (Sovon 2022). De dichtheden in Flevoland zijn vergeleken met de laaggelegen delen in het noordwesten van het land, waar de meeste Wilde Eenden te vinden zijn, laag. De grootste aantallen broedvogels in de provincie bevinden zich aan de waterrijke randen langs het Zwarte Meer, Veluwemeer, Wolderwijd en Gooimeer en andere waterrijke gebieden zoals de Oostvaardersplassen. Verder komt de Wilde Eend voor op nagenoeg alle plekken met open binnenwateren zoals sloten, vaarten, poelen en plassen. Het grootste deel van de provincie bestaat uit grootschalig akkerland. Binnen het agrarisch gebied verschillen de dichtheden tussen regio's, waarbij de gemiddelde dichtheid in de Noordoostpolder en Zuidelijk Flevoland (respectievelijk 2,6 paren/hectare en 2,3 paren/hectare) duidelijk hoger zijn dan in Oostelijk Flevoland (0,9 paren/hectare, Wiersma & Hakkert 2021).

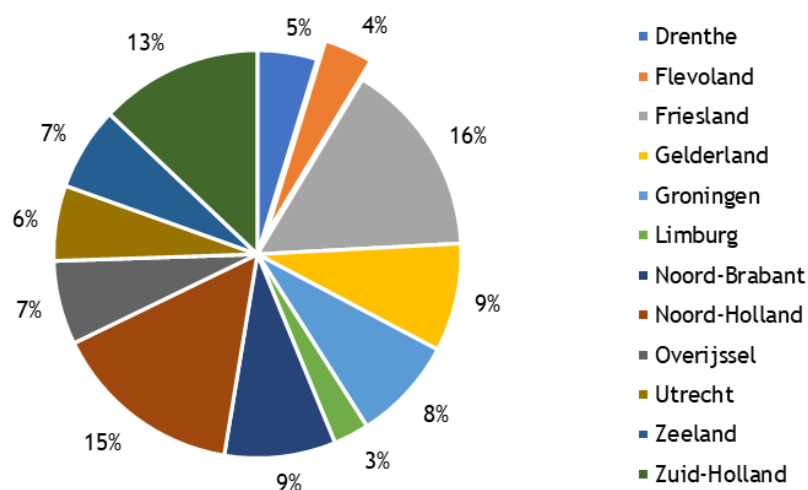
Figuur 1. Verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Flevoland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

2. Populatie

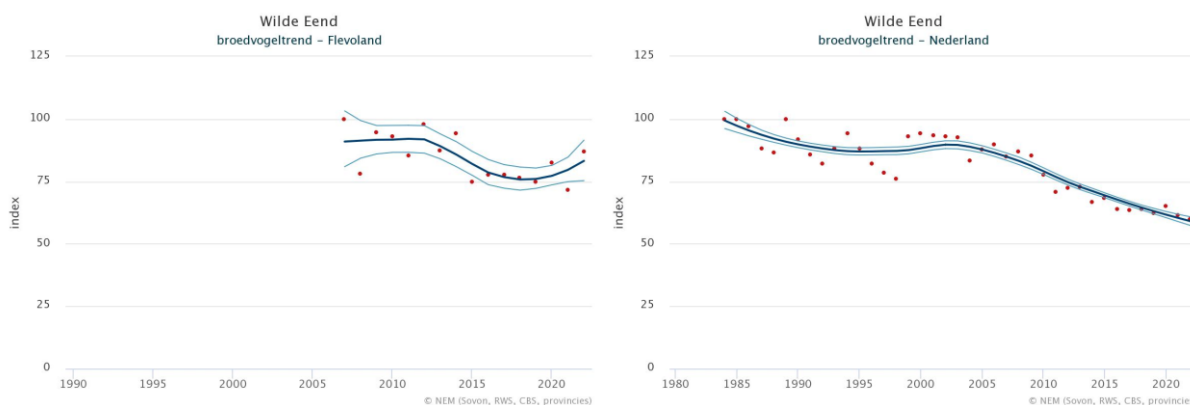
De omvang van de broedpopulatie in Flevoland werd in 2018-2020 geschat op ca. 7.200-11.000 paren (figuur 2), hetgeen zo'n 4% van de Nederlandse populatie betreft (180.000-280.000 broedparen). In landelijk perspectief gaat het dus om kleine aantallen. De landelijke aantalsontwikkeling wordt met name bepaald door de ontwikkelingen in de noordwestelijke helft van het land, waar de meeste Wilde Eenden broeden. De aantalsontwikkeling in Flevoland is overeenkomstig het landelijke beeld op de korte termijn een matige afname. De grafiek (figuur 3) laat een wat afwijkend beeld zien, wat verklaard kan worden door de kortere tijdreeks. De structurele afname van de Wilde Eend in de open delen van Schokland van 92 paren in 2011 naar 24 paren in 2021 is hiervoor illustratief (Deuzeman *et al.* 2022). De provinciale trend in Flevoland is pas sinds 2007 beschikbaar omdat voor die tijd onvoldoende

gebieden geteld werden. Ondanks de lage dichtheden in vergelijking met het noordwesten van het land, is de Wilde Eend nog steeds een van de meest voorkomende broedvogels in het agrarisch gebied van Flevoland. Binnen het agrarisch gebied is het aantal broedparen tussen 2011 en 2021 in de Noordoostpolder afgenomen, terwijl in Oostelijk en Zuidelijk Flevoland een toename zichtbaar was (Wiersma & Hakkert 2021).

Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen. De afname van de Wilde Eend lijkt landelijk gezien vooral samen te hangen met een te lage kuikenoverleving (Wiegers *et al.* 2022). Factoren die hierbij waarschijnlijk een rol spelen zijn voedselaanbod, schuilmogelijkheden en predatie (Sovon 2022).

Figuur 2. Aanwezigheid van de Wilde Eend als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Flevoland uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Flevoland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index (respectievelijk 2007=100 en 1984=100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval.

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Wilde Eend als broedvogel in Flevoland wijkt weinig af van het landelijke beeld, en is sterk afhankelijk van de hoeveelheid wateroppervlak in het landschap (Kleyheeg 2018). De Wilde Eend broedt in vrijwel alle landschapstypen, en kan worden aangetroffen in drassige en droge graslanden, op bouwland, in rietkragen en ruigten langs sloten, kanalen en meren, maar ook in boomsingels en langs bosranden. De nabijheid van water speelt hierbij een belangrijke rol, al komt broeden op een wat grotere afstand van water ook voor. Nesten liggen altijd verscholen in de vegetatie. Binnen het agrarisch gebied van Flevoland komt de Wilde Eend overal voor waar poelen, plasjes en sloten zijn. Nesten worden hier ook gemaakt in akkers, bijvoorbeeld luzerne of graan (Wiersma & Hakkert 2021). Niet zozeer de omvang van het leefgebied in het broedseizoen, maar met name de

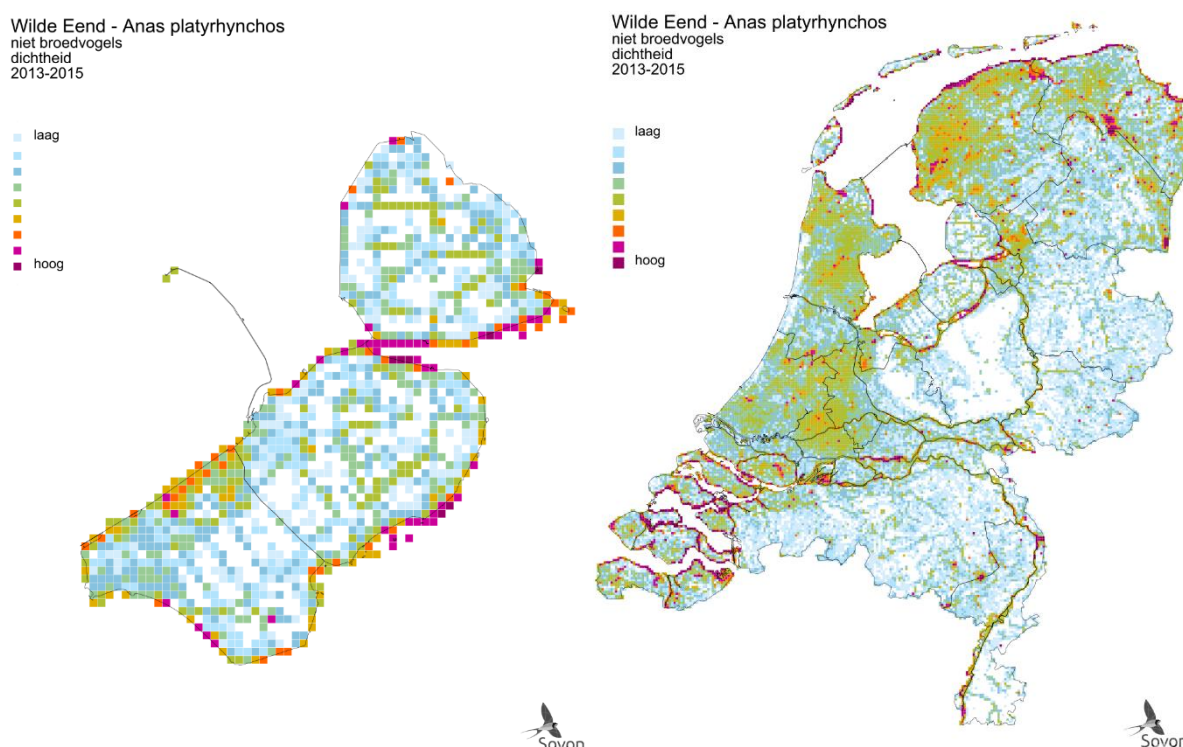
kwaliteit is waarschijnlijk afgenomen in de afgelopen decennia, waarbij het knelpunt vooral in de kuikenoverleving lijkt te zitten (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief wordt landelijk gezien voor de Wilde Eend als broedvogel als ‘matig ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 2% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. Er zijn echter voorsnog geen redenen bekend om aan te nemen dat deze zullen afwijken van de landelijke situatie. Recent onderzoek laat zien dat de overlevingskans van kuikens van de Wilde Eend in Nederland relatief laag is, zowel ten opzichte van historische en buitenlandse populaties beschreven in de literatuur, als ten opzichte van de in ecologisch opzicht nauw aan de Wilde Eend verwante Krakeend in Nederland (Kleyheeg *et al.* in prep.). Een populatiemodel dat voor de Nederlandse broedpopulatie is gemaakt, wijst ook de lage kuikenoverleving aan als sturende factor voor de afname (Wiegers *et al.* 2022). Wellicht hangen problemen in de kuikenfase samen met veranderend voedselaanbod (al dan niet in combinatie met veranderend landgebruik) of een toegenomen predatiedruk. De verbeterde ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten). Wilde eendenkuikens zijn potentieel gevoelig voor factoren die invloed hebben op de beschikbaarheid van insecten en andere ongewervelden in sloten en plassen, waaronder eutrofiëring en gifstoffen. Er zijn echter nauwelijks gegevens voorhanden waarmee deze hypothesen kunnen worden getoetst, en onderzoek naar de kuikenperiode (en de eerste maanden na het vliegvlug worden) van de Wilde Eend is dan ook gewenst (Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016, Kleyheeg *et al.* in prep.).

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

De verspreiding in de winter weerspiegelt grotendeels die in het broedseizoen, met de hoogste dichtheden in de natte delen van Nederland. Het verspreidingsgebied is rond 1980 voor het eerst in kaart gebracht en is sedertdien niet kleiner geworden (Sovon 2022). Wanneer de verspreiding op gedetailleerder niveau binnen de provincie wordt bekeken dan is de Wilde Eend praktisch overal te vinden waar water is. Hoge dichtheden zijn te vinden op de Randmeren, en dan met name bij het Ketelmeer, Zwarte Meer en Veluwemeer. Ook in waterrijke gebieden zoals de Oostvaardersplassen en Lepelaarsplassen zijn buiten het broedseizoen grote aantallen te vinden.

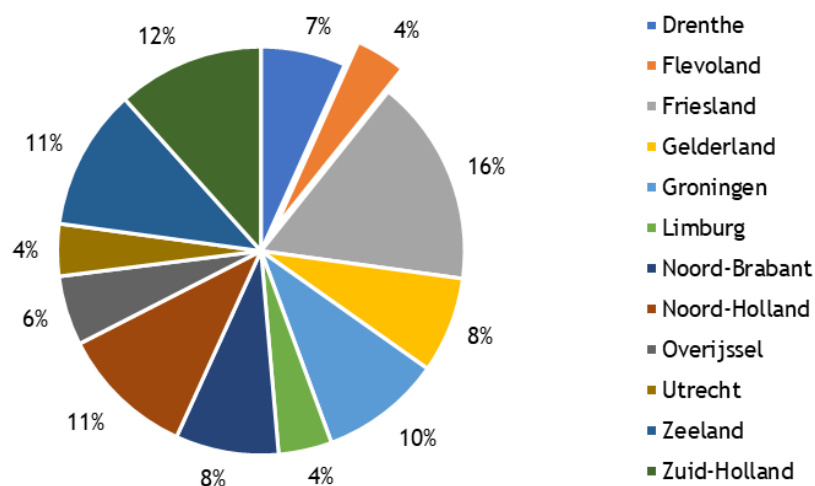
Figuur 4. Verspreiding van de Wilde Eend als niet-broedvogel provincie Flevoland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

2. Populatie

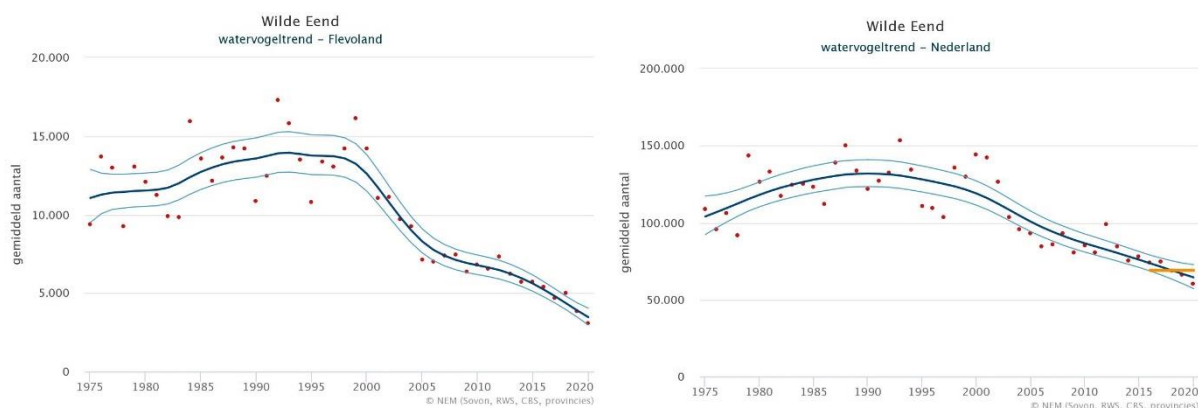
Op grond van atlasschattingen en watervogeltellingen wordt de winterpopulatie van de Wilde Eend in Flevoland in 2016-2021 geschat op 21.000-28.000 vogels (figuur 5), hetgeen zo'n 4% van het geschatte maximumaantal in de winter van de Nederlandse populatie betreft (530.000-700.000 vogels, Hornman *et al.* 2022). Samen met Utrecht en Limburg is Flevoland één van de provincies met het kleinste aandeel van de populatie van de Wilde Eend buiten het broedseizoen in ons land. Net als de broedpopulatie is ook het aantal overwinteraars in de laatste decennia afgenomen. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Flevoland laat op zowel de lange termijn (sinds 1975) als de laatste 12 jaren een matige afname zien, overeenkomstig het landelijke beeld (figuur 6). Met een jaarlijkse korte termijn afname van -6,1% is Flevoland samen met Overijssel (-6,6%) en Drenthe (-5,4%) één van de drie provincies met de sterkste jaarlijkse afname, die in Nederland als geheel op -2,9% ligt.

Van de in totaal 13 Natura 2000-gebieden die in Nederland zijn aangewezen voor de Wilde Eend als niet-broedvogel ligt er één gebied deels in provincie Flevoland, het IJsselmeer. Voor het IJsselmeer is een foerageerdoel opgesteld voor de omvang van de niet-broedende (winter)populatie. De gebiedsdoelstelling wordt niet gehaald en er is een duidelijke afname zichtbaar (Sovon 2023). De huidige aantallen in het IJsselmeer liggen 75% onder de instandhoudingsdoelstelling (op basis van seizoensgemiddelde 2014/15-2019/20).

Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen in de aantallen Wilde Eenden buiten het broedseizoen. Veranderingen in de landbouw hebben waarschijnlijk een negatief effect gehad op de winterpopulatie. De grote aantallen op graanstoppel in Zuidelijk Flevoland zijn verleden tijd. Begin jaren tachtig verbleven in de Oostvaardersplassen enorme aantallen die rond zondondergang naar stoppelvelden in de omgeving vlogen om te foerageren op valgraan. Gelijkijdig met de afname van graanverbouw door het Grootlandbouwbedrijf van Rijkswaterstaat (van 12.000 ha begin jaren tachtig tot 2000 in 1995) zijn de aantallen Wilde Eenden verminderd van maximaal 90.000 in 1981 tot 10.000 in 1987 en 2000-10.000 in 1994-96 (Platteeuw *et al.* 1999 in Bijlsma *et al.* 2001). Hoewel nog een aanzienlijk aantal Wilde Eenden wordt geschoten, lijkt jacht een beperkte rol te spelen als drukfactor. Zo is het aantal geschoten (en in eendenkooien gevangen) Wilde Eenden sterker afgenomen dan de bij ons aanwezige aantal (zowel broedvogels als wintervogels), waaruit blijkt dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is voor de afnemende populaties in Nederland (van den Bremer *et al.* 2015, Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.*, 2016).

Figuur 5. Aanwezigheid van de Wilde Eend als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Flevoland uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als niet-broedvogel in provincie Flevoland (links) en Nederland (rechts)¹. Weergegeven is het seizoensgemiddelde² (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval (lichtgekleurde lijn).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Landelijk gezien worden de grootste aantallen buiten het broedseizoen aangetroffen in zowel hoog- als laagdynamische getijdengebieden, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden, maar ook in de nabijgelegen polders en op kanalen en grachten in stedelijk gebied. Deze habitats zijn met name aan de waterrijke randen van de provincie te vinden, waar dan ook de grootste aantallen Wilde Eenden buiten het broedseizoen verblijven. Een afname van de omvang van het leefgebied buiten het broedseizoen is niet aan de orde en ook een afname in kwaliteit van het leefgebied lijkt niet waarschijnlijk (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief voor de Wilde Eend als niet-broedvogel op landelijke schaal wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 3% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. De afname zal ten dele de situatie van de Nederlandse broedpopulatie reflecteren, voor zover deze binnen de landsgrenzen overwintert. Daarnaast worden onder invloed van klimaatverandering de winters in de broedgebieden en langs de trekroute van Wilde Eenden uit Noord- en Oost-Europa steeds zachter en neemt de noodzaak om naar Nederland te trekken af (Sauter *et al.* 2010, Gunnarsson *et al.* 2012). Voedselbeschikbaarheid is in de winter van essentieel belang om te overleven en sturend voor de bewegingen van watervogels die vrij noordelijk in Europa overwinteren. Voor de Wilde Eend als opportunist is niet het type voedsel, maar de bereikbaarheid van voedsel de voornaamste beperkende factor, wat inhoudt dat hun foerageren vooral beperkt wordt door ijs en sneeuw. Als langdurige vorst uitblijft, is er voor de Wilde Eend geen noodzaak om weg te trekken en dus in onze contreien te gaan overwinteren.

Literatuur

- BIJLSMA R.G., HUSTINGS F. & CAMPHUYSEN C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., VAN ROOMEN M. & VOSLAMBERT B. 2009. Natuurontwikkeling in uiterwaarden: hoe reageren trekkende en overwinterende watervogels? *De Levende Natuur* 110: 231-234.
- VAN DEN BREMER L., SCHEKKERMAN H., VAN DER JEUGD H., VAN ROOMEN M., KNOL W. & VAN TURNHOUT C. 2015. Populatie-ontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

¹ De grafiek geeft de aantalsontwikkeling in de monitoringsgebieden weer (zie ook <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>), en wijkt wat aantallen betreft af van de grafiek zoals gepresenteerd in Sovon 2022, wat uitgaat van heel Nederland.

² Dit seizoensgemiddelde is gebaseerd op het totaal van alle maandelijkse tellingen, gedeeld door 12 (aantal maanden van het jaar).

- DEUZEMAN S., VAN MANEN W. & SCHOLTEN S. 2022. Broedvogels van een aantal terreinen van Het Flevoland in 2021: Burchtkamp, Paddenpoelen, Rotterdamse Hoek, Schokland-Oost, urkerbos, 't Zand A72 en het Vaartsluisbos. Sovon-rapport 2022/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- GUNNARSSON G., WALDENSTRÖM J. & FRANSSON T. 2012. Direct and indirect effects of winter harshness on the survival of Mallards *Anas platyrhynchos* in northwest Europe. *Ibis* 154: 307-317.
- KLEYHEEG E. 2018. Wilde Eend *Anas platyrhynchos*. Pp. 108-109 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- KLEYHEEG E., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., MARIS T., JONGEJANS E. & VAN RABENSWAALJ N. Overleving en fenologie van kuikens van Wilde eend, Soepeend en Krakeend in Nederland. *in prep.*
- NAGY S. & LANGENDOEN T. 2020. Flyway trend analyses based on data from the African Eurasian Waterbird Census from the period of 1967-2018. Online publication. Wetlands International, Wageningen.
- PLATTEEUW M., JANS L., CORNELISSEN P., BEEMSTER N. & ALTENBURG W. 1999. Vegetatie, begrazing en vogels in een zoetwatermoeras. Monitoringsprogramma Oostvaardersplassen 1996/97. Werkdocument 98.096X. RIZA, Lelystad.
- SAUTER A., KORNER-NIEVERGELT F. & JENNI L. 2010. Evidence of climate change effects on within-winter movements of European Mallards *Anas platyrhynchos*. *Ibis* 152: 600-609.
- SCHEKKERMAN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Krakeend in Nederland. *Limosa* 89: 130-137.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2023. Wilde Eend. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860>. Geraadpleegd op 17/03/2023.
- WIEGERS J.N., JONGEJANS E., VAN TURNHOUT C., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & KLEYHEEG E. 2022. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a European population of the Mallard. *Ornithological Applications*. <https://doi.org/10.1093/ornithapp/duac020>.
- WIERSMA P. & HAKKERT J. 2021. Trends van vogels van het agrarisch gebied van Flevoland in 2011- 2021. GKA-Rapport 2021-17. Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Scheemda.

Geraadpleegde websites

- EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK (EIONET). 2022. Population status and trends at the EU and Member State levels. <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12>. Geraadpleegd op 07/11/2022.
- PAN-EUROPEAN COMMON BIRD MONITORING SCHEME (PECBMS). 2022. Species trends. <https://pecbms.info>. Geraadpleegd op 07/11/2022.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Drenthe - Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Wilde Eend is één van de talrijkste watervogels in Nederland en het gehele jaar aanwezig. De broedpopulatie wordt in het najaar en de winter aangevuld met vogels uit Fenno-Scandinavië, de Baltische Staten en Noordwest-Rusland. De Wilde Eend is een habitatgeneralist, wat betekent dat ze niet kritisch is ten aanzien van het habitattype waarin ze leeft. Wilde Eenden nestelen in uiteenlopende habitats, doorgaans echter wel bij of op korte afstand van water. Het gaat hierbij om vrijwel alle watertypen (maar wel met een voorkeur voor zoete wateren), zolang ze maar ondiep zijn, niet stromen en enige oeverbegroeiing hebben. Landelijk gezien bevinden de grootste aantallen broedparen zich in waterrijke polders en moerassen in de laaggelegen delen van Nederland. Het dieet vertoont een grote verscheidenheid en omvat in de broedtijd zowel plantaardig als dierlijk voedsel. Buiten het broedseizoen komt de Wilde Eend voor in zowel zoete als zoute wateren, variërend van estuaria tot kanalen en grachten in stedelijk gebied. De grootste aantallen worden aangetroffen in estuaria, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden. Buiten de broedtijd is het voedsel vooral plantaardig.

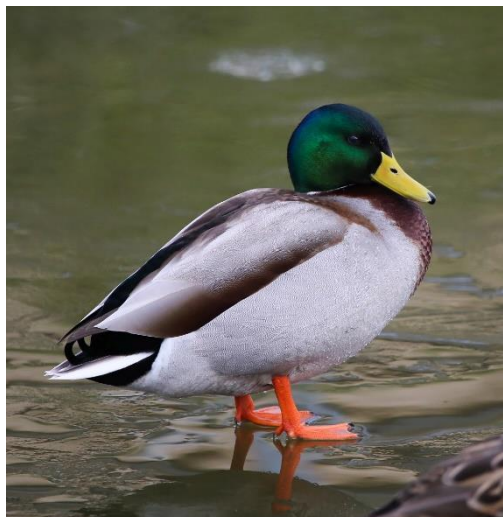

Foto: Bart Vastenhouw (bron: Saxifraga)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel is beoordeeld als ‘matig ongunstig’, vanwege een matige afname van de broedpopulatie, een afname in de kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding beoordeeld als zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend en een zeer ongunstig toekomstperspectief (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Wilde Eend als niet-broedvogel (Sovon 2022).

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	gunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

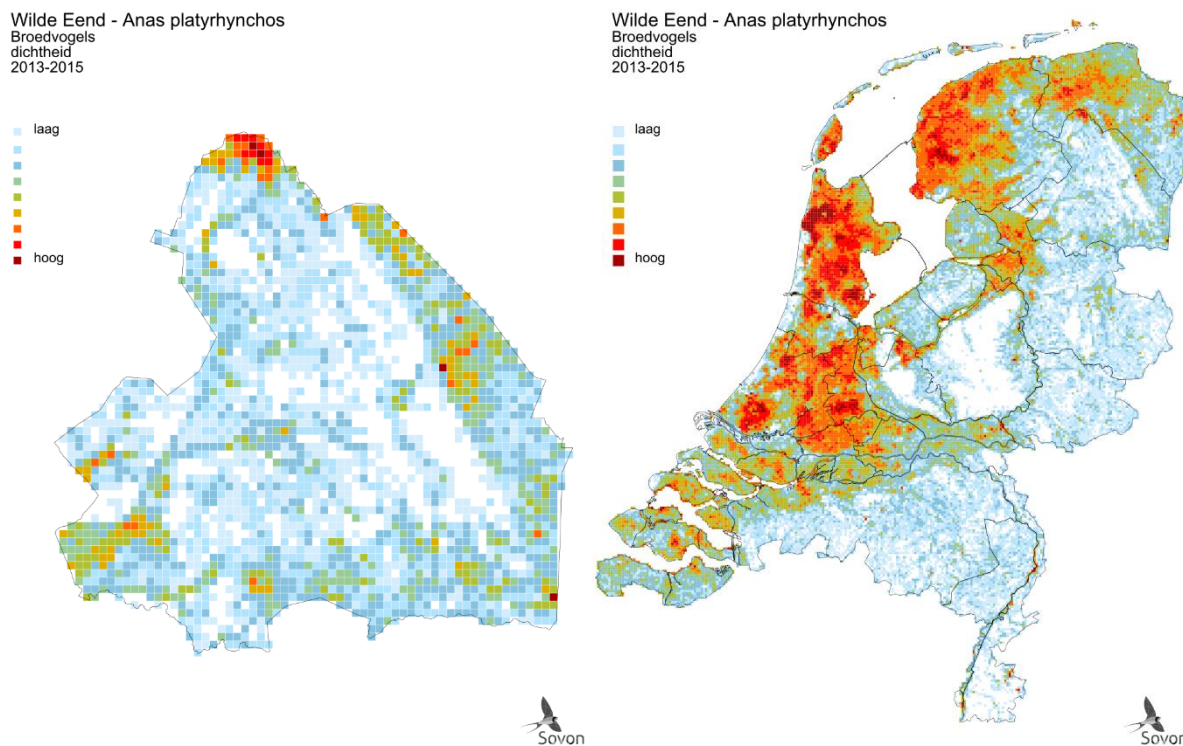
Op Europees niveau is de Wilde Eend als broedvogel in de periode 1980-2019 matig toegenomen (PECBMS 2022). Trends tussen landen verschillen, met afnames in een aantal voor de soort belangrijke landen in West- en Noordoost-Europa (o.a. Nederland, Estland en Litouwen) en toenames in o.a. Groot-Brittannië en Fenno-Scandinavië (EIONET 2022). De Wilde Eend is op Europees niveau gecategoriseerd als een soort van ‘Least Concern’ in de IUCN Rode Lijst (Birdlife International 2021). De Noordwest-Europese flyway-populatie, waartoe de in Nederland overwinterende vogels behoren, laat zowel op de lange (sinds 1972) als korte termijn (sinds 2009) een matige afname zien (Nagy & Langendoen 2020). In Nederland verblijft in de winter zo’n 15-20% van deze flyway-populatie. In de

omliggende landen, zoals Duitsland, België en Groot-Brittannië, neemt het aantal overwinterende Wilde Eenden eveneens af.

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

De Wilde Eend wordt in een groot deel van Drenthe als broedvogel aangetroffen. Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig binnen de provincie Drenthe weinig veranderd (Sovon 2022). Drenthe bestaat voor een groot deel uit zandgrond waar, overeenkomstig de rest van Nederland, de dichtheden laag zijn (Kleyheeg 2018). De zwaartepunten in de verspreiding bevinden zich in Noord-, Zuidwest- en een deel van Oost-Drenthe. De hoogste dichtheden worden gevonden in de weinige moerasgebieden die de provincie rijk is in het noorden van Drenthe, bij de Onlanden en het Leekstermeer. Ook eind vorige eeuw werden hoge dichtheden gevonden in water- en moerasgebieden, maar ook in heide, hoogveen en beekdal- en laagveengraslanden (van den Brink *et al.* 1996). Daarnaast bleek er een voorkeur te zijn voor bossen met veel vennen en voor delen van de oostelijke Veenkoloniën met veel wijken. Dit is ook in het huidige verspreidingsbeeld zichtbaar. Open bouwland herbergt de laagste dichtheden, wat vooral samenhangt met het minder aanwezig zijn van sloten en wijken. Ook bossen met weinig open water kenmerken zich door lage dichtheden (van den Brink *et al.* 1996).

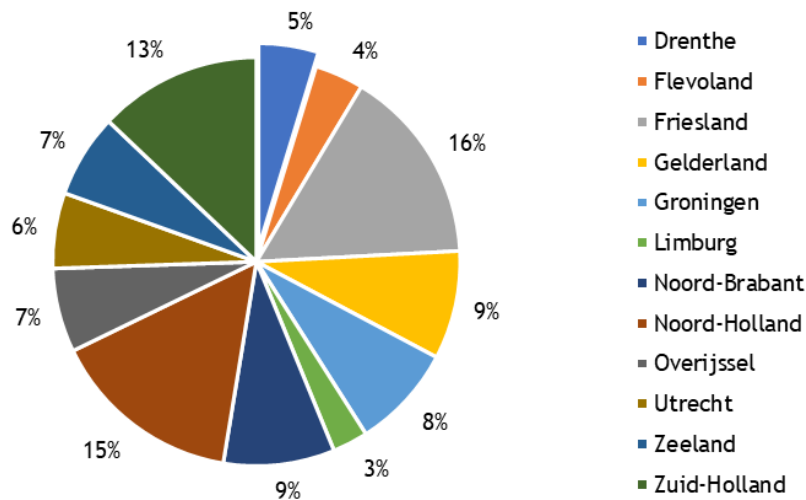

Figuur 1. Verspreiding van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Drenthe (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

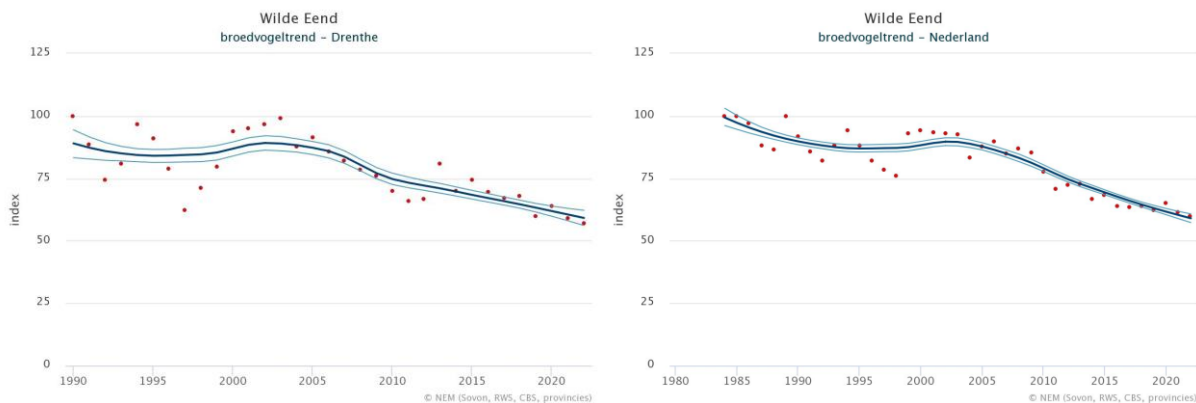
2. Populatie

De omvang van de Drentse broedpopulatie werd in 2018-2020 geschat op ca. 9.000-14.000 paren (figuur 2), hetgeen zo'n 5% van de Nederlandse populatie betreft (180.000-280.000 broedparen). De aantalsontwikkeling van de Drentse broedvogels laat een vergelijkbaar beeld zien als de landelijke populatie met zowel vanaf 1990 als de laatste 12 jaren een matige afname. De landelijke aantalsontwikkeling wordt met name bepaald door de ontwikkelingen in de noordwestelijke helft van het land, waar de meeste Wilde Eenden broeden. Begin jaren negentig lieten de aantallen broedvogels in Drenthe een schommelend beeld zien, waarbij droge jaren betrekkelijk ongunstig uitpakt (van den Brink *et al.* 1996). In Drenthe heeft vergroting van het biotoopaanbod door de aanleg van zandwingaten in het verleden positief gewerkt, terwijl verdroging in vooral agrarische gebieden een negatieve invloed

had (van den Brink *et al.* 1996). In het aan Drenthe grenzende Nedersaksen is de Wilde Eend met 55.000 paren een talrijke broedvogel. De broedpopulatie laat hier zowel op de lange (1990-2020) als korte termijn (1996-2020) een afname zien van meer dan 20% (Krüger & Sandkühler 2022).

Figuur 2. Aanwezigheid van de Wilde Eend als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Drenthe uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als broedvogel in provincie Drenthe (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index (respectievelijk 1995=100 en 1984=100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval.

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Wilde Eend als broedvogel is sterk afhankelijk van de hoeveelheid wateroppervlak in het landschap (Kleyheeg 2018). Drenthe is een relatief waterarm deel van Nederland, wat terug te zien is in het voorkomen van de geringe aantallen Wilde Eenden ten opzichte van de landelijke populatie. In Drenthe broedt de Wilde Eend in of nabij vennen, meren, zandgaten, vloeivelden, heide- en rietmoerasgebieden, cultuurlanden met beken, kanalen, wijken, sloten of drassige delen, in bossen en bebouwde kommen. In het algemeen blijkt, dat bij een hoge waterstand veel Wilde Eenden tot broeden komen en bij een lage waterstand weinig (van Dijk & van Os 1982). Deze fluctuaties ten gevolge van langdurige droogte of extreme natheid zijn het meest zichtbaar op de zandgronden (Bijlsma *et al.* 2001). Van den Brink *et al.* (1996) vonden in jaarlijks getelde gebieden in de provincie Drenthe dat populatieschommelingen overeenkwamen met schommelingen in de waterstand. In heide- en hoogveengebieden waar de waterstand door beheersmaatregelen verhoogd werd, liet de Wilde Eend soms een flinke toename zien. Op het Dwingelderveld bedroeg de variatie in broedvogelaantallen over 1984-1998 ruim een factor drie (Kleine & van Eerde 1999).

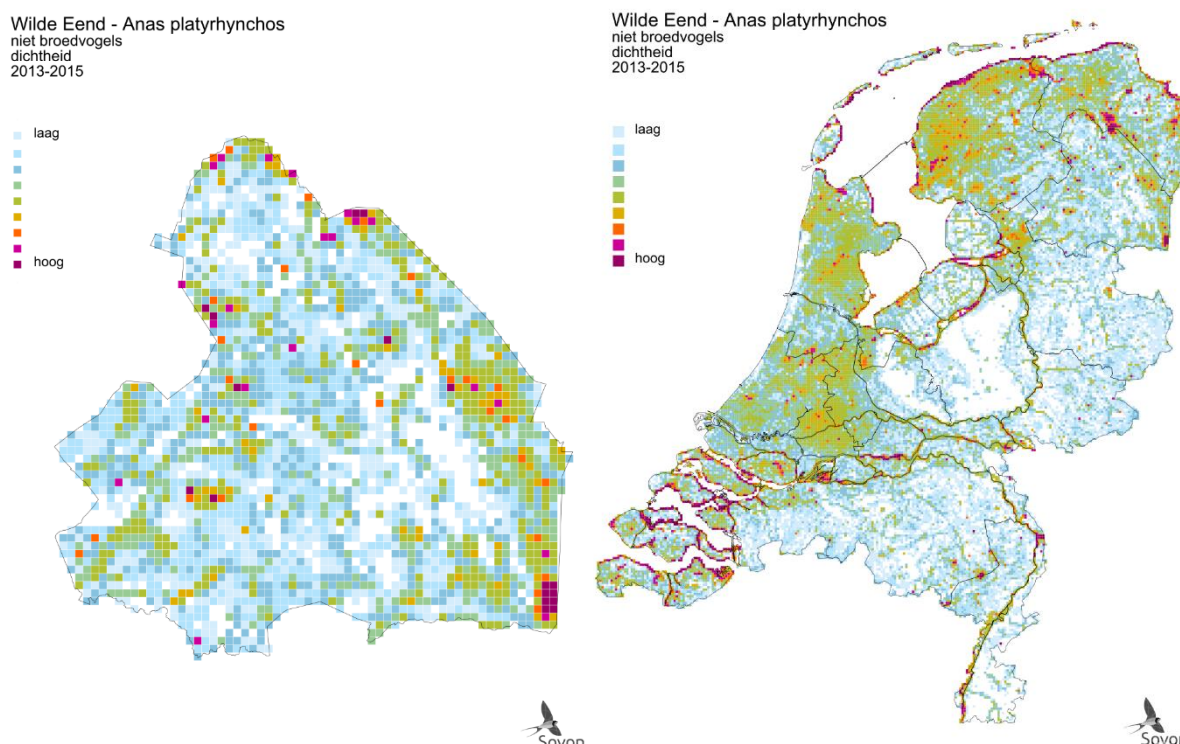
Over het algemeen geldt echter dat niet zozeer de omvang van het leefgebied in het broedseizoen, maar met name de kwaliteit lijkt te zijn afgenomen in de afgelopen decennia, waarbij het knelpunt vooral in de kuikenoverleving lijkt te zitten (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief wordt landelijk gezien voor de Wilde Eend als broedvogel als ‘matig ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 2% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. Er zijn echter voorsnog geen redenen bekend om aan te nemen dat deze zullen afwijken van de landelijke situatie. Recent onderzoek laat zien dat de overlevingskans van kuikens van de Wilde Eend in Nederland relatief laag is, zowel ten opzichte van historische en buitenlandse populaties beschreven in de literatuur, als ten opzichte van de in ecologisch opzicht nauw aan de Wilde Eend verwante Krakeend in Nederland (Kleyheeg *et al.* in prep.). Een populatiemodel dat voor de Nederlandse broedpopulatie is gemaakt, wijst ook de lage kuikenoverleving aan als sturende factor voor de afname (Wiegers *et al.* 2022). Wellicht hangen problemen in de kuikenfase samen met veranderend voedselaanbod (al dan niet in combinatie met veranderend landgebruik) of een toegenomen predatiedruk. De verbeterde ontwatering, ruilverkaveling en het verdwijnen van allerlei kleine landschapselementen zal ten koste zijn gegaan van geschikte nestlocaties en mogelijk ook voedsel voor de kuikens (insecten). Wilde eendenkuikens zijn potentieel gevoelig voor factoren die invloed hebben op de beschikbaarheid van insecten en andere ongewervelden in sloten en plassen, waaronder eutrofiëring en gifstoffen. Er zijn echter nauwelijks gegevens voorhanden waarmee deze hypothesen kunnen worden getoetst en onderzoek naar de kuikenperiode (en de eerste maanden na het vliegvlug worden) van de Wilde Eend is dan ook gewenst (Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016, Kleyheeg *et al.* in prep.).

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied buiten de broedperiode, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren tachtig binnen de provincie Drenthe weinig veranderd (Sovon 2022). De verspreiding in de winter weerspiegelt grotendeels die in het broedseizoen, met de hoogste dichtheden in de natte delen van Nederland. In Drenthe verblijven Wilde Eenden buiten de broedtijd in nagenoeg alle delen van de provincie, waarbij grote concentraties en kleine groepjes schijnbaar willekeurig over de provincie zijn verdeeld (Venema 2001). Belangrijke concentraties bevinden zich op de grote meren in het noorden van de provincie (Leekstermeer, Paterswoldsemeer en Zuidlaardermeer), op plassen en in moerassen bij het Fochteloërveen, de Dwingelose Heide, het Bargerveen evenals verschillende zandgaten verspreid over de provincie. Zo werd bijvoorbeeld in januari 2020 in het Bargerveen een concentratie van 5.100 exemplaren geteld (Hornman *et al.* 2022).

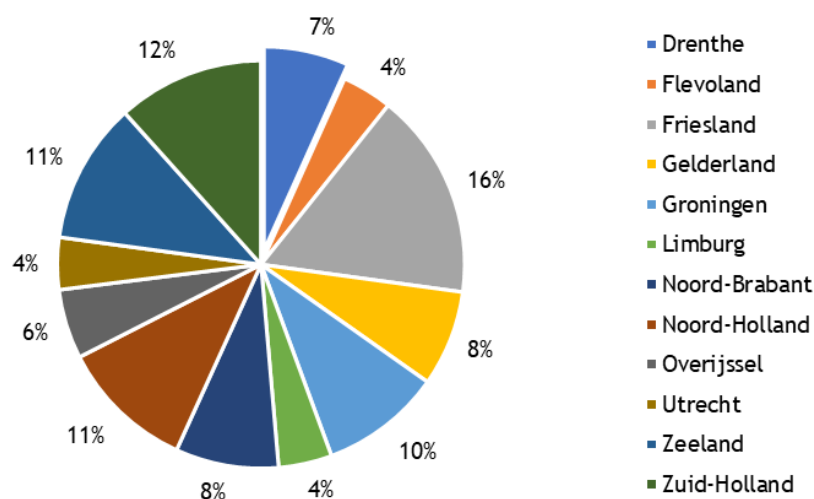

Figuur 4. Verspreiding van de Wilde Eend als niet-broedvogel provincie Drenthe (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon 2018).

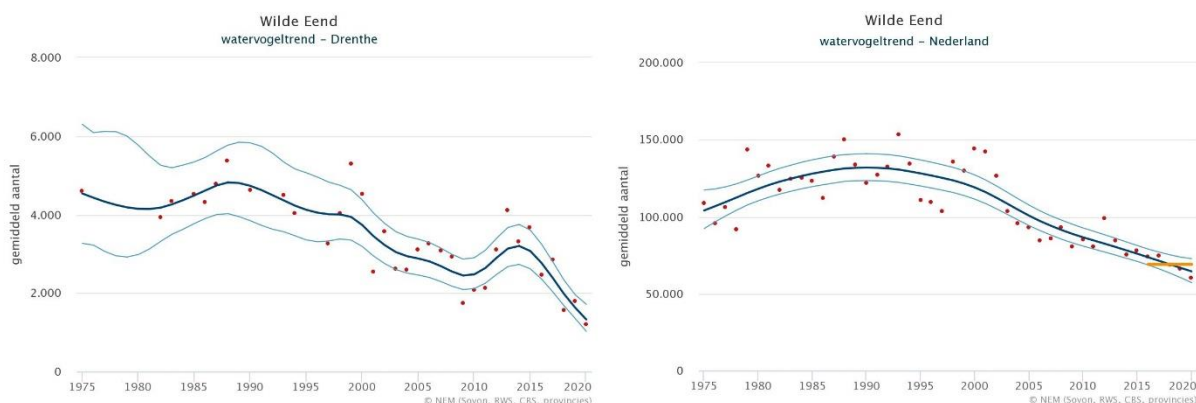
2. Populatie

Op grond van atlasschattingen en watervogeltellingen wordt de Drentse winterpopulatie in 2016-2021 geschat op 37.000-49.000 vogels (figuur 5), hetgeen zo'n 7% van het geschatte maximumaantal in de winter van de Nederlandse populatie betreft (530.000-700.000 vogels, Hornman *et al.* 2022). Een eerdere schatting voor de periode 1995-1999 kwam op 30.000 - 60.000 vogels (Venema 2001). Net als de broedpopulatie is ook het aantal overwinteraars in de laatste decennia afgenomen. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Drenthe laat op zowel de lange termijn (sinds 1975) als de laatste 12 jaren een matige afname zien, overeenkomstig het landelijke beeld (figuur 6).

Er is weinig provincie specifieke informatie beschikbaar over oorzaken van aantalsveranderingen in het aantal Wilde Eenden buiten het broedseizoen. Schommelingen in aantal tussen gebieden binnen de provincie werden in het verleden in verband gebracht met de waterstand en jachtdruk (van Dijk & van Oss 1982). Ook langdurig strenge vorst kon leiden tot het wegtrekken van veel vogels wat resulteerde in lagere aantallen overwinterende Wilde Eenden dan tijdens normale tot zachte winters (Venema 2001). Hoewel nog een aanzienlijk aantal Wilde Eenden wordt geschoten, lijkt jacht een beperkte rol te spelen als drukfactor. Zo is het aantal geschoten (en in eendenkooien gevangen) Wilde Eenden sterker afgenomen dan de bij ons aanwezige aantal (zowel broedvogels als wintervogels), waaruit blijkt dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is voor de afnemende populaties in Nederland (van den Bremer *et al.* 2015, Foppen *et al.* 2016, Schekkerman *et al.* 2016).

Figuur 5. Aanwezigheid van de Wilde Eend als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Drenthe uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van de Wilde Eend als niet-broedvogel in provincie Drenthe (links) en Nederland (rechts)¹. Weergegeven is het seizoensgemiddelde² (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval (lichtgekleurde lijn).

¹ De grafiek geeft de aantalsontwikkeling in de monitoringsgebieden weer (zie ook <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>), en kijkt wat aantallen betreft af van de grafiek zoals gepresenteerd in Sovon 2022, wat uitgaat van heel Nederland.

² Dit seizoensgemiddelde is gebaseerd op het totaal van alle maandelijkse tellingen, gedeeld door 12 (aantal maanden van het jaar).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Ook buiten het broedseizoen is het voorkomen van de Wilde Eend sterk afhankelijk van de hoeveelheid water in het landschap. Open water met een flinke oppervlakte is schaars in Drenthe. Ongeveer de helft van de overwinterende Wilde Eenden in Drenthe verblijft in de Noord-Drentse meren, gevolgd door grote zandwinplassen met ongeveer een kwart van de populatie. Kleinere aantallen verblijven op kleine zandwinplassen, vennen in heide, vloeivelden, verschillende soorten wateren in de bebouwde kom en kanalen en beken (Venema 2001). Een afname van de omvang van het leefgebied buiten het broedseizoen is niet aan de orde en ook een afname in kwaliteit van het leefgebied lijkt niet waarschijnlijk (Sovon 2022).

Het toekomstperspectief voor de Wilde Eend als niet-broedvogel op landelijke schaal wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld, de korte termijntrend (afgelopen 12 jaar) duidt op een afname van gemiddeld 3% per jaar. Er is weinig specifieke kennis beschikbaar over mogelijke knelpunten op provinciaal niveau. De afname zal ten dele de situatie van de Nederlandse broedpopulatie reflecteren, voor zover deze binnen de landsgrenzen overwintert. Daarnaast worden onder invloed van klimaatverandering de winters in de broedgebieden en langs de trekroute van Wilde Eenden uit Noord- en Oost-Europa steeds zachter en neemt de noodzaak om naar Nederland te trekken af (Sauter *et al.* 2010, Gunnarsson *et al.* 2012). Voedselbeschikbaarheid is in de winter van essentieel belang om te overleven en sturend voor de bewegingen van watervogels die vrij noordelijk in Europa overwinteren. Voor de Wilde Eend als opportunist is niet het type voedsel, maar de bereikbaarheid van voedsel de voornaamste beperkende factor, wat inhoudt dat hun foerageren vooral beperkt wordt door ijs en sneeuw. Als langdurige vorst uitblijft, is er voor de Wilde Eend geen noodzaak om weg te trekken en dus in onze contreien te gaan overwinteren.

Literatuur

- BIJLSMA R.G., HUSTINGS F. & CAMPHUYSEN C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., VAN ROOMEN M. & VOSLAMBERT B. 2009. Natuurontwikkeling in uiterwaarden: hoe reageren trekkende en overwinterende watervogels? *De Levende Natuur* 110: 231-234.
- VAN DEN BREMER L., SCHEKKERMAN H., VAN DER JEUGD H., VAN ROOMEN M., KNOL W. & VAN TURNHOUT C. 2015. Populatie-ontwikkeling Wilde Eend, Kraakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VAN DIJK A.J. & VAN OS B.L.J. 1982. *Vogels van Drenthe*. Van Gorcum, Assen.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- GUNNARSSON G., WALDENSTRÖM J. & FRANSSON T. 2012. Direct and indirect effects of winter harshness on the survival of Mallards *Anas platyrhynchos* in northwest Europe. *Ibis* 154: 307-317.
- HORNMAN M., KAVELAARS M., KOFFIJBERG K., VAN WINDEN E., VAN ELS P., DE JONG A., KLEEFSTRA R., SCHOPPERS J., SLATERUS R., VAN TURNHOUT C. & SOLDAAT L. 2022. Watervogels in Nederland in 2019/2020. Sovon rapport 2022/06, RWS-rapport BM 22.03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEINE J. & VAN EERDE K. 1999. Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving 1998. Rapport, Dwingelloo.
- KLEYHEEG E. 2018. Wilde Eend *Anas platyrhynchos*. Pp. 108-109 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- KLEYHEEG E., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C., MARIS T., JONGEJANS E. & VAN RABENSWAALJ N. Overleving en fenologie van kuikens van Wilde eend, Soepeend en Kraakeend in Nederland. *in prep.*

- KRÜGER T. & SANDKÜHLER K. 2022. Rote Liste der Brutvögel Niedersachsens und Bremens – 9. Fassung, Oktober 2021. – Inform.d. Naturschutz Niedersachs. 41 (2): 111-174.
- NAGY S. & LANGENDOEN T. 2020. Flyway trend analyses based on data from the African Eurasian Waterbird Census from the period of 1967-2018. Online publication. Wetlands International, Wageningen.
- SAUTER A., KORNER-NIEVERGELT F. & JENNI L. 2010. Evidence of climate change effects on within-winter movements of European Mallards *Anas platyrhynchos*. Ibis 152: 600-609.
- SCHEKKERMAN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Krakeend in Nederland. Limosa 89: 130-137.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2023. Wilde Eend. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860>. Geraadpleegd op 17/03/2023.
- VAN DEN BRINK, H., VAN DIJK, A., VAN OS, B. & VENEMA, P. 1996. Broedvogels van Drenthe. Uitgeverij Van Gorcum, Assen.
- VENEMA P. 2001. Wintervogels in Drenthe. Uitgeverij van Gorcum, Assen.
- WIEGERS J.N., JONGEJANS E., VAN TURNHOUT C., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & KLEYHEEG E. 2022. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a European population of the Mallard. Ornithological Applications. <https://doi.org/10.1093/ornithapp/duac020>.

Geraadpleegde websites

- EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK (EIONET). 2022. Population status and trends at the EU and Member State levels. <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12>. Geraadpleegd op 07/11/2022.
- PAN-EUROPEAN COMMON BIRD MONITORING SCHEME (PECBMS). 2022. Species trends. <https://pecbms.info>. Geraadpleegd op 07/11/2022.